

STANJE PRAVA DETETA U REPUBLICI SRBIJI 2019. GODINE

STANJE PRAVA DETETA

U REPUBLICI SRBIJI
2019. GODINE

STANJE PRAVA DETETA U REPUBLICI SRBIJI 2019. GODINE

Izdavač:	Centar za prava deteta Dobračina 29/3A 11000 Beograd www.cpd.org.rs
Za izdavača:	Ines Cerović
Urednik svih izdanja:	Ines Cerović
Publikaciju su pripremili:	Centar za prava deteta Užički centar za prava deteta Beogradski centar za ljudska prava ASTRA — Akcija protiv trgovine ljudima Centar za socijalnu politiku
Lektura:	Igam
Dizajn:	Rastko Toholj
ISBN:	978-86-83109-88-3

Elektronsko izdanje, publikovano 2019. godine

Publikacija „Stanje prava deteta u Republici Srbiji 2019. godine“ objavljena je u okviru projekta „Praćenje primene preporuka Komiteta za prava deteta Ujedinjenih nacija sa posebnim fokusom na unapređenju participacije dece“, koji Centar za prava deteta sprovodi uz podršku kancelarije UNICEF u Srbiji i u saradnji sa Kancelarijom za ljudska i manjinska prava Republike Srbije.

Sadržaj i stavovi izneti u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno stavove UNICEF-a i Kancelarije za ljudska i manjinska prava Republike Srbije.

SADRŽAJ

4	UVOD		
5	A. OPŠTE MERE PRIMENE	Zakonodavstvo	6
		Sveobuhvatna politika i strategija	6
		Koordinacija	7
		Raspodela sredstava	8
		Prikupljanje podataka	10
		Nezavisno praćenje	11
		Širenje informacija, podizanje svesti i obuka	12
17	B. DEFINICIJA DETETA		
19	C. OPŠTI PRINCIPI	Nediskriminacija	20
		Najbolji interesi deteta	21
		Pravo na život, opstanak i razvoj	22
		Poštovanje mišljenja deteta i učešća dece u donošenju odluka od njihovog interesa	23
25	D. GRAĐANSKA PRAVA I SLOBODE	Registracija rođenja	26
29	E. NASILJE NAD DECOM	Sloboda deteta od svih oblika nasilja	30
		Telesno kažnjavanje	34
		Štetne prakse	35
37	F. PORODIČNA SREDINA I ALTERNATIVNA BRIGA	Deca lišena porodične sredine	38
		Usvojenje	40
41	G. SMETNJE U RAZVOJU, OSNOVNA ZDRAVSTVENA I SOCIJALNA ZAŠTITA	Deca sa smetnjama u razvoju	42
		Zdravlje i zdravstvene usluge	43
		Mentalno zdravlje	47
		Zdravlje adolescenata	47
		Životni standard	49
		Uticaj klimatskih promena na prava deteta	50
51	H. OBRAZOVANJE, SLOBODNO VREME I KULTURNE AKTIVNOSTI		
55	I. POSEBNE MERE ZAŠTITE	Deca izbeglice i tražioci azila	56
		Deca pripadnici manjina	59
		Deca koja žive i rade na ulici	60
		Seksualna eksploatacija i trgovina ljudima	62
		Primena maloletničkog pravosuđa	64
		Deca žrtve i svedoci krivičnih dela	65
		Praćenje prethodnih zaključnih zapažanja i preporuka Komiteta o Fakultativnom protokolu o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji	67
		Praćenje prethodnih zaključnih zapažanja i preporuka Komiteta o Fakultativnom protokolu o deci u oružanom sukobu	69
		Ratifikacija Fakultativnog protokola o komunikacijskim procedurama	70

UVOD

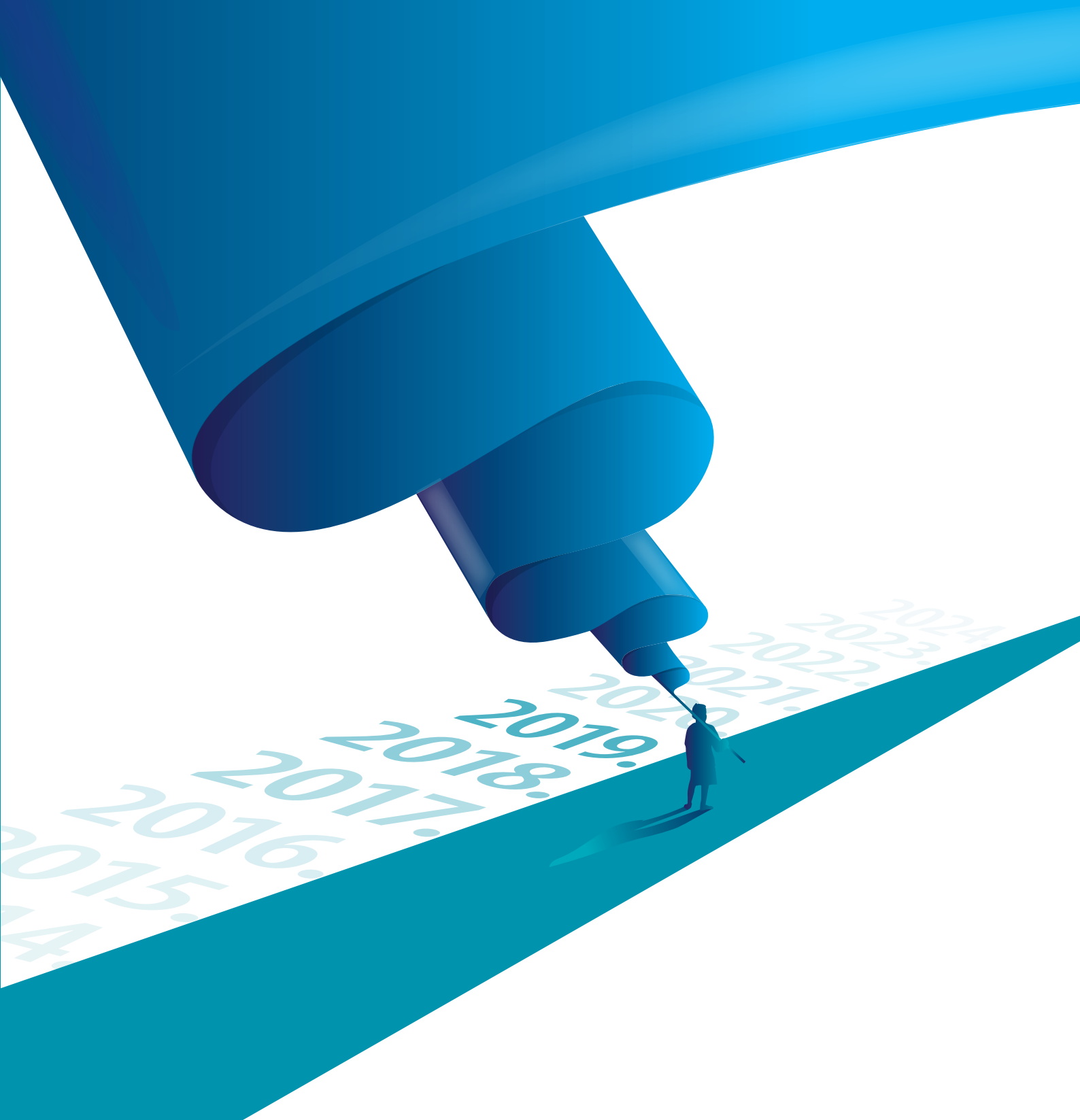
Komitet za prava deteta (Komitet) je razmatrao Drugi i treći periodični izveštaj o primeni Konvencije o pravima deteta (Konvencija) u Republici Srbiji i u februaru 2017. godine usvojio zaključna razmatranja u kojima je ukazao na to šta je sve potrebno da se preduzme kako bi se unapredila primena prava deteta u Srbiji.

Nakon dobijanja zaključnih razmatranja Komiteta, Koalicija za monitoring prava deteta u Srbiji (Koalicija) je zajedno sa organizacijama okupljenim u okviru Mreže organizacija za decu Srbije (MODS) definisala indikatore za svaku preporuku Komiteta, čime je uspostavljen mehanizam za praćenje sprovođenja preporuka do sledećeg ciklusa izveštavanja. Kako bi se olakšalo praćenje primene preporuka svim zainteresovanim organizacijama civilnog društva, kreirana je onlajn platforma dostupna na linku: www.kpdpreporuke.cpd.org.rs. Preporuke Komiteta su takođe ukrštene sa preporukama drugih tela za ljudska prava Ujedinjenih nacija (UN), preporukama iz trećeg ciklusa Univerzalnog periodičnog pregleda Saveeta za ljudska prava UN, Ciljevima održivog razvoja Agende 2030 i usvojenim relevantnim strategijama na nacionalnom nivou. Takođe, kreirana je i specijalno dizajnirana onlajn platforma za decu koja je dostupna na linku: www.misljenjadece.cpd.org.rs. Deca i mladi su bili aktivno uključeni na razradi preporuka na jeziku koji je njima prilagođen, te im je omogućeno da na onlajn platformi daju mišljenje o svakoj preporuci Komiteta i na taj način se uključe u proces praćenja njihove primene.

„Stanje prava deteta u Republici Srbiji 2019. godine” predstavlja proizvod zajedničkog rada članica Koalicije i daje presek stanja primene preporuka dve i po godine nakon njihovog usvajanja. Izveštaj prati strukturu zaključnih razmatranja Komiteta, daje pregled preporuka Komiteta, razvijenih indikatora i status ostvarenja preporuka. Ova publikacija, kao i sve prethodno navedene aktivnosti, preduzete su u okviru projekta „Praćenje primene preporuka Komiteta za prava deteta Ujedinjenih nacija sa posebnim fokusom na participaciji dece”, koji Centar za prava deteta sprovodi uz podršku kancelarije UNICEF-a u Srbiji i u saradnji sa Kancelarijom za ljudska i manjinska prava Vlade Republike Srbije.

A. OPŠTE MERE PRIMENE

/ članovi 4, 42 i 44 stav 6 /

ZAKONODAVSTVO

1. Preporuka:

- 7.A.** Komitet podseća na svoju raniju preporuku i podstiče državu da nastavi usklađivanje svog zakonodavstva sa principima i odredbama Konvencije. Konkretno, Komitet preporučuje da država potpisnica donese sveobuhvatni zakon o deci i uvede postupak procene uticaja na prava deteta za sve nove zakonske regulative usvojene na nacionalnom nivou.
- 7.B.** Komitet preporučuje da se izmeni i dopuni Zakon o načinu određivanja maksimalnog broja zaposlenih u javnom sektoru, kako bi se osiguralo da njegove odredbe u vezi sa štednjom ne utiču negativno na kvalitet i efikasnost usluga za decu.

Srbija je ovu preporuku dobila i u trećem ciklusu Univerzalnog periodičnog pregleda (7.17. i 7.90).

Indikatori:

- 7.A.1.** Sveobuhvatni Zakon o deci donet u Narodnoj Skupštini;
- 7.A.2.** Razvijena metodologija za sprovođenje procene uticaja novih zakonskih regulativa na prava deteta;
- 7.A.3.** Vlada usvojila postupak procene uticaja novih zakonskih regulativa na prava deteta kao obavezan korak u donošenju nove regulative;
- 7.B.1.** Donet Zakon o izmenama i dopunama Zakona o određivanju maksimalnog broja zaposlenih u javnom sektoru, kojim se obezbeđuje da mere štednje ne utiču negativno na kvalitet i efikasnost usluga deci.

Status:

- 7.A.** Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja (MRZBSP) je u prethodnom periodu formiralo radnu grupu za pripremu Nacrta zakona o pravima deteta i Zaštitniku prava deteta koji je prošao fazu javne rasprave u junu 2019. godine. Nakon završetka javne rasprave Nacrta zakona je poslat nadležnim ministarstvima i drugim institucijama na mišljenje. U novembru 2019. Sveobuhvatni zakon o deci još uvek nije usvojen.
- 7.B.** Ne postoje naznake u pravcu izmena ovog zakona kako bi se obezbedilo da mere štednje ne utiču negativno na kvalitet i efikasnost usluga deci.

SVEOBUHVATNA POLITIKA I STRATEGIJA

2. Preporuka:

Komitet je preporučio državi da:

- 9.A.** usvoji okvir politike koji će zameniti Nacionalni plan akcije za decu i služiti kao osnova za efikasno određivanje budžeta i praćenje politika;
- 9.B.** obezbedi konsultacije sa svim relevantnim akterima, uključujući i decu, kako bi se procenio uticaj prethodnog dokumenta i identifikovali svi potencijalni nedostaci u cilju njegovog poboljšanja;
- 9.C.** osigura da novi plan bude primenjiv u smislu odgovarajućih ljudskih, tehničkih i finansijskih resursa.

Indikatori:

- 9.A.1.** Usvojen novi Nacionalni plan akcije za decu odnosno drugi odgovarajući strateški okvir za efikasno planiranje budžeta i praćenje odgovarajućih politika za decu koji adekvatno reflektuje preporuke Komiteta za prava deteta;
- 9.B.1.** Broj obavljenih konsultacija sa svim relevantnim akterima, uključujući i decu, o proceni uticaja prethodnog Nacionalnog plana akcije za decu, sa identifikovanim nedostacima;
- 9.C.1.** Procenat budžetiranosti mera iz Nacionalnog plana akcije za decu odnosno drugog odgovarajućeg političkog okvira;
- 9.C.2.** Godišnji izveštaji o implementaciji novog Nacionalnog plana akcije za decu odnosno drugog odgovarajućeg političkog okvira.

Status:

- 9.A.** Prethodni akcioni plan za decu je prestao da važi 2015. godine. Iako je u aprilu 2018. godine ministar za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja doneo rešenje o formiranju radne grupe za izradu novog Nacionalnog akcionog plana za decu, radna grupa još uvek nije formalno započela sa radom niti je utvrđen obuhvat ovog plana i dinamika njegove izrade.
- 9.B.** Ne postoji opis posla radne grupe za izradu Nacionalnog akcionog plana za decu ni razrađen plan i dinamika njegove pripreme. Nisu obavljene konsultacije sa relevantnim zainteresovanim akterima, niti sa decom, u cilju procene o efektivnosti prethodnog plana, a nema informacija da se planiraju takve konsultacije.
- 9.C.** Usvojen je Zakon o planskom sistemu Republike Srbije te je potrebno povezivanje/usklađivanje Zakona o programskom budžetiranju sa ovim zakonom.

KOORDINACIJA

3. Preporuka:

Komitet je preporučio državi da:

- 11.A.** ojača ulogu Saveta za prava deteta kao glavnog institucionalnog mehanizma za koordinaciju na međuministarskom nivou dajući mu jasni mandat i dovoljno autoriteta da koordinira sve aktivnosti vezane za sprovođenje Konvencije na međusektorskom, nacionalnom i lokalnom nivou;
- 11.B.** osigura da Savet dobije potrebne ljudske, tehničke i finansijske resurse za efikasno funkcionisanje;
- 11.C.** podstakne sistematski nadzor nad usvajanjem i sprovođenjem politika i preporuka Odbora za prava deteta Narodne skupštine o propisima relevantnim za decu.

Indikatori:

- 11.A.1.** Broj sednica Saveta za prava deteta;
- 11.A.2.** Broj podnetih inicijativa, predloga, mišljenja i analiza Saveta za prava deteta koje se odnose na ostvarenje prava deteta u Republici Srbiji;
- 11.B.1.** Stručna i administrativno-tehnička potpora koju Savetu pruža MRZBSP;
- 11.B.2.** Broj angažovanog osoblja koje pruža stručnu i administrativno-tehničku potporu za rad Saveta;
- 11.B.3.** Procenat povećanja budžeta Saveta;
- 11.C.1.** Broj preporuka Odbora za prava deteta Narodne skupštine o propisima relevantnim za decu;
- 11.C.2.** Procenat sprovedenih preporuka Odbora za prava deteta Narodne skupštine prema izveštaju Saveta za prava deteta.

Status:

- 11.A.** Savet za prava deteta je od 2017. do novembra 2019. godine održao osam sednica. U ovom periodu Savet je doneo niz odluka i razmatrao pitanja od značaja za ostvarivanje prava deteta, kao što su usvajanje zaključka o prihvatanju ponuđenog teksta Nacrta strategije za prevenciju i zaštitu dece od nasilja za period 2018-2022. godine, donošenje odluke da se obrazuje radno telo (posebna radna grupa unutar Saveta) koja će se baviti pitanjima ranog razvoja dece, usvajanje zaključka da se podrži inicijativa za hitno formiranje posebne ustanove za lečenje i osposobljavanje u smislu čl. 23 Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, a u vezi sa čl. 60 Zakona o socijalnoj zaštiti, upućena od strane Saveta za praćenje i unapređenje rada organa krivičnog postupka i izvršenje krivičnih sankcija prema maloletnicima i dr.

Na sednicama su članovi upoznati sa različitim inicijativama kao što su: Mapa puta za eliminaciju zloupotrebe dečjeg rada u Srbiji, Predlog Akcionog plana koji prati Strategiju za prevenciju i zaštitu dece od nasilja za period 2018-2022. godine, Preporuke Saveta za ljudska prava UN u oblasti prava deteta nakon predstavljanja izveštaja Republike Srbije za treći ciklus Univerzalnog periodičnog pregleda, Inicijativa za unapređenje merenja, praćenja i izveštavanja o javnoj potrošnji za decu u skladu sa preporukom Komiteta za prava deteta, Nacrt zakona o pravima deteta i Zaštitniku prava deteta, Analiza o dostupnosti usluga na lokalnom nivou deci iz romske zajednice, Preporuke za razvoj i unapređivanje mera, usluga i programa za sprečavanje izdvajanja dece iz porodica, odnosno za povratak dece u primarnu porodicu ukoliko je do razdvajanja došla, Polugodišnji izveštaj o radu Međuministarskog operativnog tima za zaštitu dece od nasilja, sa planom rada Posebne radne grupe za rani razvoj dece u 2019. godine, Smernice i prakse UNICEF globalne "Inicijative za gradove i opštine po meri dece", aktivnosti na izradi Zajedničkog osnovnog dokumenta u skladu sa usaglašenim smernicama za izveštavanje o međunarodnim ugovorima o ljudskim pravima, izrada indikatora za praćenje preporuka Komiteta od strane Centra za prava deteta, Kancelarije za ljudska i manjinska prava Vlade Republike Srbije, uz podršku UNICEF-a, uspostavljanje Nacionalne koalicije za suzbijanje dečjeg braka i dr.

- 11.B.** Savet za prava deteta je podržan od strane MRZBSP i kabineta Ministra bez portfelja zaduženog za demografiju i populacionu politiku ali za njegov rad i dalje nisu obezbeđena posebna budžetska sredstva niti posebno angažovano osoblje.
- 11.C.** Odbor za prava deteta se redovno sastajao u 2018. i 2019. godini ali i dalje ima ograničenu funkciju nadzora u vezi sa integrisanjem prava deteta u nacionalno zakonodavstvo i potrebno je da intenzivira rad u okviru svoje nadležnosti.

RASPODELA SREDSTAVA

4. Preporuka:

U svetlu Opšteg komentara br. 19 u vezi sa javnim budžetom za ostvarivanje prava deteta, Komitet je preporučio da se:

- 13.A.** uspostavi postupak određivanja budžeta koji uključuje osvrt na prava deteta i definiše jasna izdvajanja za decu u relevantnim sektorima i organima, uključujući specifične pokazatelje i sisteme za praćenje;
- 13.B.** uspostave mehanizmi za praćenje i evaluaciju adekvatnosti, efikasnosti i pravednosti raspodele sredstava izdvojenih za sprovođenje Konvencije; da se osigura transparentno i participativno budžetiranje putem javnog dijaloga, posebno sa decom, kao i odgovarajuća odgovornost vlasti na svim nivoima;
- 13.C.** sprovede sveobuhvatna procena budžetskih potreba za decu, izdvoje odgovarajuća sredstva, odnosno, povećaju sredstva za društvene sektore, posebno u oblastima obrazovanja i socijalne pomoći, kao i da se pozabavi debalansima na osnovu pokazatelja koji se odnose na prava deteta.

Ova preporuka je u vezi i sa preporukama Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava (24, 27.a, b, i c) i Ciljevima održivog razvoja (Cilj 1. Okončati siromaštvo svuda i u svim oblicima, Cilj 10. Smanjiti nejednakost između i unutar država — 10.2, 10.3 i 10.4).

Indikatori:

- 13.A.1.** Striktna primena funkcionalne klasifikacije do nivoa klasa, posebno na lokalnom nivou;
- 13.A.2.** Usvojen predlog programskog budžeta za lokalni nivo, podnet od strane Stalne konferencije gradova i opština (SKGO), za sektor Socijalne zaštite sa detaljno razrađenim pokazateljima);
- 13.A.3.** Unapređena postojeća programska klasifikacija Budžeta Republike Srbije, za sektor „Socijalna zaštita“, program „Porodično-pravna zaštita“, sa pripadajućim pokazateljima;
- 13.A.4.** Unapređena postojeća programska klasifikacija i pripadajući pokazatelji za sektor „Obrazovanje“, na nacionalnom i lokalnom nivou.
- 13.B.1.** Uspostavljeni su mehanizmi za praćenje i evaluaciju adekvatnosti, efikasnosti i pravednosti raspodele sredstava izdvojenih za sprovođenje Konvencije;
- 13.B.2.** Broj analiza i dr. dokumenata Saveta za prava deteta o evaluaciji adekvatnosti, efikasnosti i pravednosti raspodele sredstava izdvojenih za sprovođenje Konvencije;
- 13.C.1.** Ministarstvo finansija je uvelo redovnu praksu transparentnog i participativnog budžetiranja putem javnog dijaloga;
- 13.C.2.** Broj javnih događaja (sastanaka, okruglih stolova itd.) o planiranju sredstava javnih prihoda za Budžet, radi ostvarivanja prava deteta, na nacionalnom i lokalnom nivou;
- 13.C.3.** Broj održanih konsultacija sa decom i roditeljima;
- 13.C.4.** Broj dece i roditelja koji su učestvovali na javnim događajima;
- 13.C.5.** Broj sprovedenih preporuka koje su dobijene od strane dece;
- 13.D.1.** Sprovedena sveobuhvatna procena budžetskih potreba za decu;
- 13.D.2.** Iznos izdvojenih budžetskih sredstava za program koji se odnose na decu i porodice sa decom iz oblasti socijalne zaštite i obrazovanje i/ili za klasu 040 porodica sa decom i grupu 9 obrazovanje po funkcionalnoj klasifikaciji;
- 13.D.3.** Izrađena metodologija za procenu budžetskih potreba.

Status:

- 13.A.** Trenutno je delimično moguće pratiti alokaciju sredstava za decu i porodicu sa decom u budžetskom sistemu putem klase *040 Porodica i deca*, kategorija *Socijalna zaštita* i kategorija *Obrazovanje* u okviru funkcionalne klasifikacije. Međutim, iako je funkcionalna klasifikacija godinama u upotrebi, u prameni ove klasifikacije postoje određeni problemi pre svega na lokalnom nivou kod kategorije *Socijalna zaštita* jer opštine ne razdvajaju kategoriju po klasama ili to ne rade dovoljno precizno.

Programsko budžetiranje uvedeno je 2015. godine, na nacionalnom i lokalnom nivou. Na nacionalnom nivou postoji program *Porodičnopravna zaštita*, a na lokalnom programska aktivnost *Podrška deci i porodicama sa decom*, dok na oba nivoa postoji sektor *Obrazovanje*. Propisani su indikatori za praćenje učinka, ali su neophodna poboljšanja klasifikacije i indikatora, posebno na lokalnom nivou. Stalna konferencija gradova i opština (SKGO) pripremila je predlog programske klasifikacije socijalne zaštite i obrazovanja sa detaljno razrađenim indikatorima učinka koji u potpunosti omogućavaju praćenje adekvatnosti, efikasnosti i pravičnosti, ali Ministarstvo finansija još uvek nije usvojilo ovaj predlog.
- 13.B.** Do sada su mehanizmi za praćenje i evaluaciju adekvatnosti, efikasnosti i pravednosti raspodele sredstava izdvojenih za sprovođenje Konvencije nisu uspostavljeni. Savet za prava deteta se u svom dosadašnjem radu nije bavio ovim pitanjem.
- 13.C.** U Srbiji je praksa participativnog budžetiranja tek u povoju i to samo na lokalnom nivou i ne postoji praksa javnog planiranja budžeta za decu.
- 13.D.** Za sada ne postoji izrađena metodologija niti praksa sveobuhvatne procene budžetskih potreba za decu. Potrebno je pratiti iznose izdvojenih budžetskih sredstava za programe koji se odnose na decu i porodice sa decom iz oblasti *Socijalne zaštite* i *Obrazovanje* i/ili za klasu *040 Porodica sa decom* i grupu *9 Obrazovanje* po funkcionalnoj klasifikaciji.

PRIKUPLJANJE PODATAKA

5. Preporuka:

U svetlu Opšteg komentara br. 5 (2003) u vezi sa opštim merama implementacije, Komitet je preporučio da država:

- 15.A.** brzo ojača upravljanje informacijama i sisteme prikupljanja podataka i na nivou centralnih i lokalnih vlasti da bi se pokrile sve oblasti Konvencije. Podaci treba da budu klasifikovani prema, između ostalog, starosti, polu, invaliditetu, geografskom položaju, etničkom i nacionalnom poreklu i socioekonomskom poreklu, kako bi se olakšala analiza stanja sve dece, a posebno one u ugroženom položaju;
- 15.B.** osigura da se podaci i pokazatelji dele među relevantnim ministarstvima i koriste za sastavljanje, praćenje i evaluaciju politika, programa i projekata za efikasno sprovođenje Konvencije.

Indikatori:

- 15.A.** Program zvanične statistike uključuje obavezu klasifikacije svih podataka zvanične statistike prema starosti, polu, invaliditetu, geografskom položaju, etničkom i nacionalnom poreklu i socioekonomskom poreklu dece;
- 15.B.1.** Ključni podaci i pokazatelji o položaju dece su raspoloživi, redovno ažurirani i javno dostupni;
- 15.B.2.** Procedure i protokoli o razmeni podataka omogućavaju razmenu podataka o deci među relevantnim institucijama;
- 15.B.3.** Indikatori uspešnosti implementacije preporuka Komiteta za prava deteta se redovno prate i ažuriraju na godišnjem nivou.

Status:

- 15.A.** Podatke o deci prikupljaju nadležna ministarstva, u okviru svojih nadležnosti. Obradu podataka vrši Republički zavod za statistiku, koji objavljuje publikacije, studije i analize. Republički zavod za socijalnu zaštitu prikuplja i obrađuje podatke iz sistema socijalne zaštite. Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva razvio je indikatore za praćenje dostignutog nivoa socijalnog uključivanja i smanjenja siromaštva i usklađivanje praćenja pokazatelja socijalne uključenosti sa zemljama EU. Ne postoji sistematsko prikupljanje podataka o deci, već se za praćenje ostvarivanja prava deteta koriste podaci iz različitih izvora, koji često nisu uporedivi jer se prikupljaju po različitoj metodologiji. Ministarstva, institucije, pravosudni organi i druga tela imaju svoje sisteme za prikupljanje podataka o deci u zavisnosti od nadležnosti. Nedostatak pouzdanih i uporedivih podataka i evidencija otežava kreiranje delotvornih politika prema deci, kao i efikasnu međusektorsku saradnju.

Postoji *DevInfo* baza podataka, namenjena za praćenje društvenog razvoja, napravljena u saradnji sa UNICEF-om, kao i opštinska *DevInfo* baza, koja pruža veliki broj podataka iz oblasti obrazovanja, zdravlja i socijalne zaštite na nivou opština — za svaku od 174 opštine. Ova baza podataka ažurira se dva puta godišnje i sadrži 166 socioekonomskih pokazatelja razvrstanih prema polu, starosti i drugim varijablama.

Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u Srbiji 2014. i Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u romskim naseljima u Srbiji 2014 — MICS 5 sprovedena su u saradnji Republičkog zavoda za statistiku i UNICEF-a. Novi krug, MICS6, pokrenut je u oktobru 2016. godine i posebno je usmeren ka prikupljanju podataka koji se tiču Ciljeva održivog razvoja. Takođe, započet je šesti ciklus Istraživanja višestrukih pokazatelja (o položaju žena i dece) koje će biti sprovedeno u periodu od 2. septembra do 10. novembra 2019. godine.

6. Preporuka:

U svetlu Opšteg komentara br. 2 (2002) o ulozi nezavisnih institucija za ljudska prava, Komitet preporučuje da se:

- 17.A.** ubrza usvajanje zakona o ombudsmanu za prava deteta koji bi se konkretno bavio pravima deteta i kojim bi se osiguralo da to telo ima ovlašćenje da primi, istraži i rešava žalbe dece na način koji je pogodan za dete i kojim bi se raspodelilo dovoljno ljudskih, finansijskih i tehničkih resursa za rad ove institucije;
- 17.B.** obezbedi privatnost i zaštitu dece žrtava, naročito prilikom monitoringa i pratećih poseta institucijama, koje se sprovode u okviru uloge ombudsmana kao nacionalnog preventivnog mehanizma;
- 17.C.** obezbedi kontinuirano jačanje kapaciteta i obuku osoblja kancelarije ombudsmana o pitanjima vezanim za prava deteta.

Ova preporuka je takođe data u trećem ciklusu UPR (7.17. i 7.19).

Indikatori:

- 17.A.1.** Narodna skupština je usvojila Zakon o ombudsmanu za prava deteta odnosno Zakon o izmenama i dopunama Zakona o zaštitniku građana, kojim je obezbeđeno konkretno bavljenje pravima deteta i osigurana ovlašćenja ombudsmana za prava deteta odnosno zaštitnika građana da primi, istraži i rešava žalbe dece na način koji je pogodan za dete;
- 17.A.2.** Iznos sredstava izdvojenih u Budžetu za rad ombudsmana za prava deteta;
- 17.A.3.** Broj angažovanog osoblja koje pruža stručnu i administrativno-tehničku potporu za rad ombudsmana za prava deteta;
- 17.B.** Usvojene i sprovedene procedure odnosno drugi odgovarajući akt kojim se obezbeđuje privatnost i zaštita dece žrtava, naročito prilikom monitoringa i pratećih poseta institucijama, koje se sprovode u okviru uloge Ombudsmana za prava deteta odnosno Zaštitnika građana kao Nacionalnog preventivnog mehanizma;
- 17.C.1.** Ombudsman/zaštitnik građana ima plan i izdvojena finansijska sredstva za kontinuirano jačanje kapaciteta i obuku osoblja o pitanjima vezanim za prava deteta;
- 17.C.2.** Broj osoblja kancelarije ombudsmana koji je pohađao obuke o pitanjima u vezi sa pravima deteta, na godišnjem nivou.

Status:

- 17.A.** Zaštitnik građana ima široka ovlašćenja i nadležnost, u skladu sa međunarodnim standardima. Ipak, funkcionisanje institucije Zaštitnika građana ima dva bitna nedostatka kada je u pitanju zaštita prava deteta. Prvi nedostatak je u tome što postupak po pritužbama nije prilagođen detetu, a u slučaju povrede prava deteta, pritužbu u ime maloletnog lica može podneti njegov roditelj, odnosno zakonski zastupnik, a drugi je da oblast prava deteta nije posebno izdvojena u okviru institucije, već se ovom temom bavi Sektor za zaštitu prava deteta, ravnopravnosti polova i prava osoba sa invaliditetom. Nacrt zakona o pravima deteta i Zaštitniku prava deteta koji predviđa uspostavljanje institucije Zaštitnika prava deteta je prošao fazu javne rasprave u junu 2019. godine i poslat je nadležnim ministarstvima i drugim institucijama na mišljenje.
- 17.B.** Ne postoje procedure odnosno drugi odgovarajući akt kojim se obezbeđuje privatnost i zaštita dece žrtava, naročito prilikom monitoringa i pratećih poseta institucijama, koje se sprovode u okviru institucije Zaštitnika građana kao Nacionalnog preventivnog mehanizma (NPM). Prema dostupnim informacijama, u kancelariji Zaštitnika građana je u toku reorganizacija Stručne službe NPM, a akt kojim se obezbeđuje privatnost i zaštita dece žrtava u okviru NPM se planira nakon usvajanja Pravilnika o sistematizaciji.
- 17.C.** U okviru rada kancelarije Zaštitnika građana, saradnici u sektoru za prava deteta, rodnu ravnopravnost i prava osoba sa invaliditetom su prošli niz obuka o pravima dece žrtava seksualnog zlostavljanja, porodičnog nasilja, načinu rada i radionicama sa decom, načinu obavljanja razgovora sa decom u zatvorenim ustanovama, radu nezavisnih institucija za zaštitu ljudskih prava u oblasti prava deteta, telefonskom savetovanju dece i mladih i dr.

7. Preporuka:

Komitet ponavlja svoju raniju preporuku i ohrabruje državu potpisnicu da:

- 19.A.** ojača svoje napore da obezbedi adekvatnu i sistematsku obuku, odnosno senzibilizaciju u vezi sa pravima deteta profesionalnim grupama koje rade sa decom i za decu, kao što su članovi parlamenta, sudije, advokati, zdravstveno osoblje, nastavnici, direktori škola, akademici, socijalni radnici, medijski profesionalci i drugi;
- 19.B.** obrati posebnu pažnju na sistematsko uključivanje nastave o principima i odredbama Konvencije, na svim nivoima nastavnog plana i programa;
- 19.C.** da posebnu pažnju učešću dece u širenju informacija o njihovim pravima;
- 19.D.** podstiče medije da bi se osigurala osetljivost na prava deteta, kao i uključivanje dece u razvoj tih programa;
- 19.E.** nastavi sa jačanjem svojih napora na podizanju svesti o Konvenciji u celoj zemlji, u bliskoj saradnji sa nevladinim organizacijama i drugim zainteresovanim stranama, a obrađujući posebnu pažnju na udaljena i ruralna područja i decu iz manjinskih grupa.

Indikatori:

- 19.A.1.** U okviru novog Nacionalnog akcionog plana za decu ili drugog adekvatnog nacionalnog dokumenta za unapređenje politika prema deci, planirana mera obezbeđenja adekvatne i sistematske obuke, odnosno senzibilizacije u vezi sa pravima deteta profesionalnim grupama koje rade sa decom i za decu, kao što su članovi parlamenta, sudije, advokati, zdravstveno osoblje, nastavnici, direktori škola, akademici, socijalni radnici, medijski profesionalci i drugi;
- 19.A.2.** Pravilnici o stalnom stručnom usavršavanju profesionalnih grupa koje rade sa decom i za decu u svim relevantnim sektorima propisuju obaveznu obuku o pravima deteta;
- 19.A.3.** Sadržaj vezan za prava deteta je obavezan deo programa inicijalne obuke profesionalaca koji rade sa decom i za decu;
- 19.A.4.** Broj članova parlamenta, sudija, advokata, zdravstvenog osoblja, nastavnika, direktora škola, akademika, socijalnih radnika, medijskih profesionalaca i dr. koji su završili adekvatne (akreditovane, gde je to moguće) i sistematske obuke, odnosno senzibilizacije u vezi sa pravima deteta — na godišnjem nivou;
- 19.B.1.** U okviru novog NPA za decu ili drugog adekvatnog nacionalnog dokumenta za unapređenje politika prema deci, planirana je mera sistematskog uključivanja nastave o principima i odredbama Konvencije, na svim nivoima nastavnog plana i programa;
- 19.B.2.** U nastavnim planovima i programima na svim nivoima postoje nastavne jedinice o pravima deteta — definisano u skladu sa Opštim komentarom br. 1 i UNICEF-ovim dokumentima (https://www.unicef.org/crc/files/UNICEF_CRE_ToolkitFINAL_web_version170414.pdf);
- 19.C.1.** U okviru novog NPA za decu ili drugog adekvatnog nacionalnog dokumenta za unapređenje politika prema deci planirana je mera obezbeđenja učešća dece u širenju informacija o njihovim pravima;
- 19.C.2.** Uspostavljeni i sprovedeni mehanizmi koji omogućavaju učešće dece u širenju informacija o njihovim pravima;
- 19.C.3.** Broj javnih događaja na kojima su deca govorila o svojim pravima;
- 19.C.4.** Broj medijskih priloga u kojima deca govore o svojim pravima;
- 19.C.5.** Broj dečijih inicijativa na temu promovisanja prava dece;
- 19.D.1.** U okviru novog Nacionalnog akcionog plana za decu ili drugog adekvatnog nacionalnog dokumenta za unapređenje politika prema deci planirana mera koja ima za cilj povećanje osetljivosti medija za prava deteta, kao i uključivanje dece u razvoj programa koji se odnose na prava deteta;
- 19.D.2.** Javni servis Republike Srbije u programskoj šemi ima redovne sadržaje koji se odnose na prava deteta;

- 19.D.3.** U kreiranju ovih sadržaja Javni servis i drugi emiteri koji imaju nacionalnu frekvenciju imaju obavezu da konsultuju uključe decu u izradu tih programa u skladu sa odredbama Konvencije i uz poštovanje etičkog kodeksa, dostojanstva i privatnosti deteta;
- 19.D.4.** Broj programa u čijem kreiranju deca aktivno učestvuju;
- 19.D.5.** Broj dece koja su učestvovala u konsultacijama;
- 19.D.6.** Broj konsultacija sa decom tokom kreiranja programa;
- 19.E.1.** U okviru novog Nacionalnog akcionog plana za decu ili drugog adekvatnog nacionalnog dokumenta za unapređenje politika prema deci planirana mera za nastavak jačanja napora na podizanju svesti o Konvenciji o pravima deteta u celoj zemlji, u bliskoj saradnji sa nevladinim organizacijama i drugim zainteresovanim stranama, a obrađujući posebnu pažnju na udaljena i ruralna područja i decu iz manjinskih grupa;
- 19.E.2.** Broj događaja na godišnjem nivou u kojima su akteri nevladine organizacije i druge zainteresovane strane, za podizanje svesti o Konvenciji: (a) u udaljenim odnosno ruralnim područjima, (b) za decu iz manjinskih grupa;
- 19.E.3.** Raspoloživost redovnih sredstava za podršku programima nevladinih organizacija koje se bave podizanjem svesti o Konvenciji o pravima deteta, s posebnom pažnjom usmerenom na decu iz udaljenih i ruralnih područja i decu iz manjinskih grupa;
- 19.E.4.** Broj podržanih programa i iznos sredstava za programe koji se bave podizanjem svesti o Konvenciji o pravima deteta, s posebnom pažnjom na decu iz udaljenih i ruralnih područja i decu iz manjinskih grupa, na godišnjem nivou.

Status:

- 19.A.** U prethodnom periodu Republika Srbija učinila je napore da osigura obuke za profesionalce koji rade sa decom. Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja (MPNTR) u saradnji sa Užičkim centrom za prava deteta nastavilo je sa obukama prosvetnih savetnika i inspektora o pravima deteta koji je do sada obuhvatio ukupno 178 savetnika i inspektora iz skoro svih opština Srbije. Planirane su i dodatne obuke tokom 2020. i 2021. godine sa ciljem da se svi prosvetni savetnici i inspektori obuču o pravima deteta. Takođe, Užički centar za prava deteta pokrenuo je pilot program obrazovanja za prava deteta studenata sa 4 učiteljska i pedagoška fakulteta u Srbiji.

Ipak, ovi naponi nisu na sistemski način uveli stručno osposobljavanje o pravima deteta. Obrazovanje za prava deteta nije deo inicijalnog obrazovanja učitelja i nastavnika. Pravilnici o stalnom stručnom usavršavanju profesionalnih grupa koje rade sa decom i za decu u svim relevantnim sektorima propisuju obaveznu obuku o pravima deteta. U skladu sa tim i rezultati istraživanja o kompetencijama nastavnika za ostvarivanje prava deteta ne čude. Prema rezultatima tog istraživanja koje je 2019. godine sproveo Užički centar za prava deteta, realizovanog sa ciljem utvrđivanja da li i u kojoj meri učitelji i nastavnici u osnovnim školama u Srbiji imaju kompetencije za ostvarivanje prava deteta u obrazovnom sistemu, zaključujemo da većina učitelja i nastavnika ne poznaje sadržaj prava deteta, ne prepoznaje situacije u obrazovnom kontekstu u kojima se prava krše, kao ni procedure postupanja u situacijama kršenja prava i preventivne aktivnosti kojima bi sprečili kršenje određenih prava. Rezultati ukazuju na to da je znanje ispitanika o oblastima koje su relevantne za prava deteta u obrazovnom kontekstu prilično slabo, tj. da su oni daleko ispod mogućeg prosečnog postignuća. Nedostatak znanja o pravima deteta i veština primene tog znanja u sprovođenju akcija kojima bi se sprečilo kršenje prava deteta u obrazovno-vaspitnom kontekstu prate i stavovi/vrednosti koji ukazuju na nerazumevanje smisla i značaja pojedinih prava deteta i Konvencije u celini. Učitelji i nastavnici izražavaju stavove koji često (implicitno) podržavaju sistem nejednakosti i opravdavaju diskriminaciju (čak i neke oblike nasilja), imaju sliku o detetu kao o nekompetentnom i nezrelom biću koje prvo treba da razvije svoje kompetencije pa tek onda može da bude pitano i koje tek treba da zasluži svoja prava (koja mu se mogu i oduzeti). Kontradiktornosti u stavovima koji se tiču različitih oblasti obrazovanja za prava deteta ukazuju na to da učitelji i nastavnici nemaju razvijen jedinstven i konzistentan sistem vrednosti koji u celosti podržava koncept ljudskih prava i prava deteta, već svoje stavove o pravima deteta zasnivaju na individualnim afinitetima za svaku pojedinačnu situaciju, odnosno pravo. Takav, jedinstveni i konzistentan sistem vrednosti je neophodan i on proizilazi iz prirode ljudskih prava i prava deteta kao jedinstvenog i nedeljivog koncepta. Ovo čini značajnu prepreku za ostvarivanje prava deteta i značajan nedostatak u pogledu kapaciteta učitelja i nastavnika za ispunjavanje njihovih obaveza kao nosilaca odgovornosti za poštovanje prava deteta.

Iako postoje određeni pomaci koje smo naveli, država Srbija još uvek nije postupila prema ovoj preporuci Komiteta.

19.B. Sistemsko uključivanje nastave o odredbama Konvencije o pravima deteta nije obezbeđeno u obrazovnom sistemu Republike Srbije. U prethodnom periodu nije došlo do pomaka u odnosu na ovu preporuku Komiteta. Iako postoji relativno povoljan zakonski okvir za uvođenje obrazovanja za prava deteta, u praksi nije došlo do napretka.

Uvođenjem predmeta Građansko vaspitanje Republika Srbija je samo delimično odgovorila na ovu međunarodnu obavezu, što je Komitet i konstatovao u prethodnim ciklusima izveštavanja i razmatranja izveštaja. Građansko vaspitanje sadrži teme koje se odnose na učenje o pravima deteta, ali nije obavezni predmet već izborni, te shodno tome, ne zadovoljava standarde Konvencije koja predviđa da obrazovanje o pravima deteta bude dostupno svoj deci, na svim nivoima obrazovanja. Takođe, nedovoljno razrađen program ovog predmeta, nedovoljna stručna osposobljenost i nedostatak nastavnog kadra za ovaj predmet, kao i objektivno neodgovoran odnos vlasti prema ovom predmetu (časovi građanskog vaspitanja se po pravilu realizuju poslednjeg časa nastavnog dana, često kao pretčas ili sedmi čas, časovi se često ne održavaju, a rukovodstva škola i nadležno Ministarstvo to tolerišu), doprineli su tome da efekti uvođenja, odnosno obrazovanje o pravima deteta, ne omogućava deci da stiču znanja, umenja i veštine koje bi im pomogle da razumeju svoja prava, štite ih na efikasan način i poštuju prava druge deci i odraslih. U prilog gore navedenih činjenica govore i podaci iz istraživanja „Monitoring prava deteta u srednjoškolskom obrazovanju“ Užičkog centra za prava deteta, gde samo 29% učenika procenjuje da dobro poznaje oblast prava deteta, ali i podaci istraživanja o efektima Građanskog vaspitanja koje je sprovela organizacija „Građanske inicijative“, prema kojima:

- ▶ školski programi u okviru kojih se izučavaju teme građanskog obrazovanja nisu naročito uspešni kada se radi o usvajanju načela demokratsko političke kulture i promovisanju stavova koji predstavljaju njene osnove;
- ▶ većina učenika nije izrazila zainteresovanost za društveni angažman. Svi navedeni rezultati navode na to da bi građansko obrazovanje trebalo da bude obavezan predmet za sve razrede osnovnih i srednjih škola, da bi trebalo dopuniti sadržaj, posebno delove koji se odnose na toleranciju i ljudska i manjinska prava;
- ▶ uticaj predmeta građanskog obrazovanja na učenike nije na zadovoljavajućem nivou i da bi nastavne programe i nastavničke kompetencije trebalo revidirati i unaprediti.

Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja sadrži potencijal za uvođenje obrazovanja o pravima deteta u redovnu nastavu i to kroz međupredmetne kompetencije, odnosno kroskurikularno učenje o pravima deteta u okviru drugih nastavnih predmeta. Ova odredba svakako doprinosi unapređenju kvaliteta i uspostavljanju obrazovanja za prava deteta u skladu sa standardom definisanim Konvencijom i Opštim komentarom br. 1. Ipak, primena ove odredbe u praksi nije zaživela u planiranom obimu i adekvatnom obliku. Prema istraživanju Užičkog centra za prava deteta manje od polovine nastavnika izjavljuje da primenjuje neke od sadržaja obrazovanja za prava deteta u nastavi svog predmeta, ili u vannastavnim aktivnostima/časovima odeljenjskog starešine. Od njih samo jedna četvrtina navodi i konkretne primere koji ukazuju na plansko i smisleno uključivanje sadržaja iz oblasti obrazovanja za prava deteta na času ili na vannastavnim aktivnostima. Ovaj nalaz može se tumačiti činjenicom da učitelji i nastavnici nemaju dovoljno razvijene kompetencije za ostvarivanje prava deteta, pa samim tim i za poučavanje o pravima deteta, što je u direktnoj vezi sa Preporukom Komiteta br. 8A.

19.C. Istraživanje koje je sproveo Užički centar za prava deteta o izloženosti dece štetnim sadržajima i lažnim vestima u medijima ukazuje da su mladi intenzivno izloženi kršenju prava deteta kroz medije. Više od tri četvrtine (78%) dece i mladih iz našeg uzorka smatra da u medijima ima više štetnih sadržaja nego korisnih, a još veći procenat (82%) njih smatra da u medijima ima više lažnih vesti nego pravih vesti. Zbog prisustva lažnih vesti, 89% ispitanika sve manje veruje medijima. Dakle, današnji mediji, nemaju kredibilitet za većinu dece i mladih iz našeg uzorka. Uloga medija jeste da pravovremeno i verodostojno informišu javnost o aktuelnim zbivanjima. Prema Ustavu Republike Srbije, Zakonu o javnom informisanju i medijima ovo je i obaveza medija. Sa masovnom pojavom lažnih vesti, počev od 2016. godine, uloga medija ozbiljno se dovodi u pitanje i na neki način obesmišljava, jer mediji ne doprinose boljoj obaveštenosti svojih korisnika, već, naprotiv, njihovom dezinformisanju. Mediji, pogotovu oni sa nacionalnom frekvencijom, da budu veoma oprezni ukoliko emituju štetne sadržaje i lažne vesti, naročito one koji mogu da nanesu štetu deci i mladima. Kako bi povećali svoj kredibilitet, od medija se očekuje da olakšaju svojim korisnicima (a pogotovu deci) konzumiranje medijskih sadržaja, podstiču njihovu

otpornost na dezinformacije upozoravajući ih na pojavu lažnih vesti, pomognu prilikom izbora sadržaja koji su kvalitetni i primereni uzrastu i doprinose razvoju veština medijske pismenosti (upozoravaju na lažne vesti i načine njihovog prepoznavanja).

S obzirom na naučno potvrđen negativan uticaj nasilnih i drugih vrsta neprimerenih medijskih sadržaja na decu i mlade, neophodno je uvesti oštrije sankcije za prikazivanje (što postaje praksa u svetu) i nepoštovanje zabrana emitovanja takvih sadržaja u određenim vremenskim intervalima (pre kasnih večernjih sati). Iako su deca i mladi podeljeni po pitanju stava da se zabranom plasiranja određenih sadržaja u medijima ugrožava sloboda medija (41% se slaže i isti procenat se ne slaže sa ovom tvrdnjom), ipak čak 93% njih smatra da bi država trebalo da sankcioniše one koji šire lažne vesti. Neophodna je znatno restriktivnija kontrola medija (kako „starih“ tako i „novih“) u pogledu vrste medijskih sadržaja koji su dostupni deci. Čak i mediji sa nacionalnom frekvencijom ne poštuju zakonski regulisana pravila o vrsti sadržaja i načinu njihovog emitovanja. Ovo se posebno odnosi na tzv. „rijaliti programe“ koji obiluju neprimerenim sadržajem, verbalnim sukobima i nasiljem, pa čak i pornografskim scenama, a kao što pokazuju nalazi ovog istraživanja, upravo je to mesto na kome se mladi najučestalije sreću sa štetnim sadržajem.

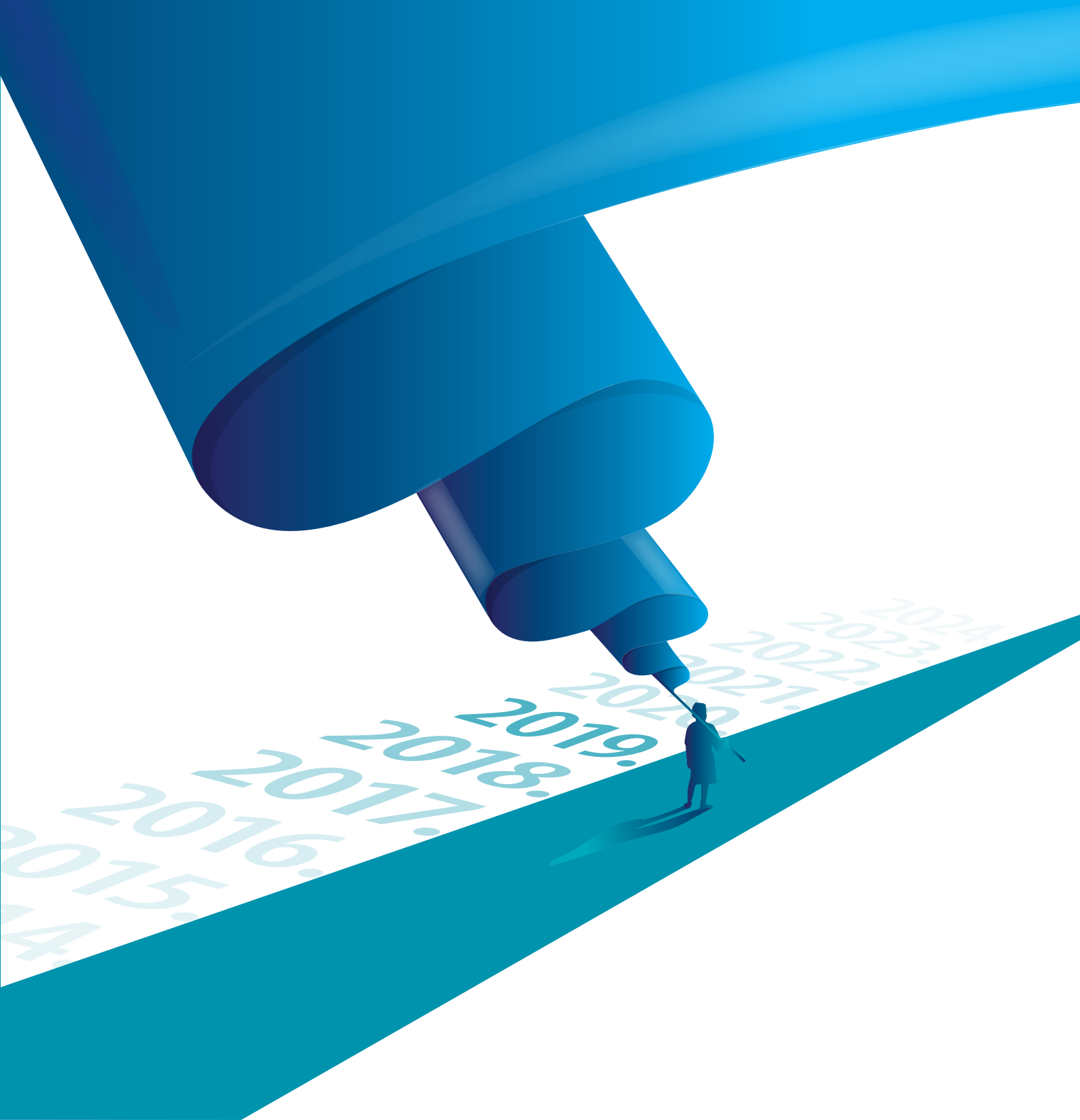
Javni servis Republike Srbije u programskoj šemi nema redovne sadržaje koji se odnose na prava deteta. U kreiranju ovih sadržaja Javni servis i drugi emiteri koji imaju nacionalnu frekvenciju ne konsultuju i ne uključuju decu u izradu tih programa u skladu sa odredbama Konvencije niti poštuju etički kodeks u zaštiti dostojanstva i privatnosti deteta.

Pravilnikom o zaštiti prava maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga, donetim 2015. godine od strane Saveta Regulatornog tela za elektronske medije (REM), „pružalac medijske usluge dužan je da preduzme sve neophodne mere kako njegov programski sadržaj ne bi naškodio razvoju maloletnika, imajući pri tom u vidu da maloletnici uživaju pravo na veći stepen zaštite slobodnog razvoja ličnosti nego punoletna lica“. Iako postoji zakonodavni okvir, u praksi se on, sudeći prema nalazima ovog istraživanja, ne primenjuje, što ukazuje na činjenicu da odgovarajuća tela, odnosno institucije koje su zadužene za sprovođenje regulative, ne reaguju adekvatno i pravovremeno. Posebno su zabrinjavajući podaci koji govore o tome da mediji koji prednjače u objavljivanju lažnih vesti istovremeno dobijaju značajna sredstva na konkursima koje sprovodi država. Ovim država ne samo da ne sprečava širenje lažnih vesti, već aktivno doprinosi njihovom širenju. Shodno ovome, može se zaključiti da država ne da ne postupa po ovoj preporuci Komiteta, već da postupa suprotno istoj tako što ne preduzima mere radi osiguranja zaštite prava deteta u medijima.

19.D. i **19.E.** Novi Nacionalni akcioni plan za decu još uvek nije usvojen.

B. DEFINICIJA DETETA

/ član 1 /

8. Preporuka:

- 21.A.** Komitet predlaže da se donese nacionalni zakonodavni instrument kojim bi se obezbedila zakonska definicija pojma dete u skladu sa članom 1. Konvencije. Komitet takođe predlaže da država potpisnica izmeni svoj Porodični zakon i da ukloni sve izuzetke koji omogućavaju brak za mlađe od 18 godina.

Indikatori:

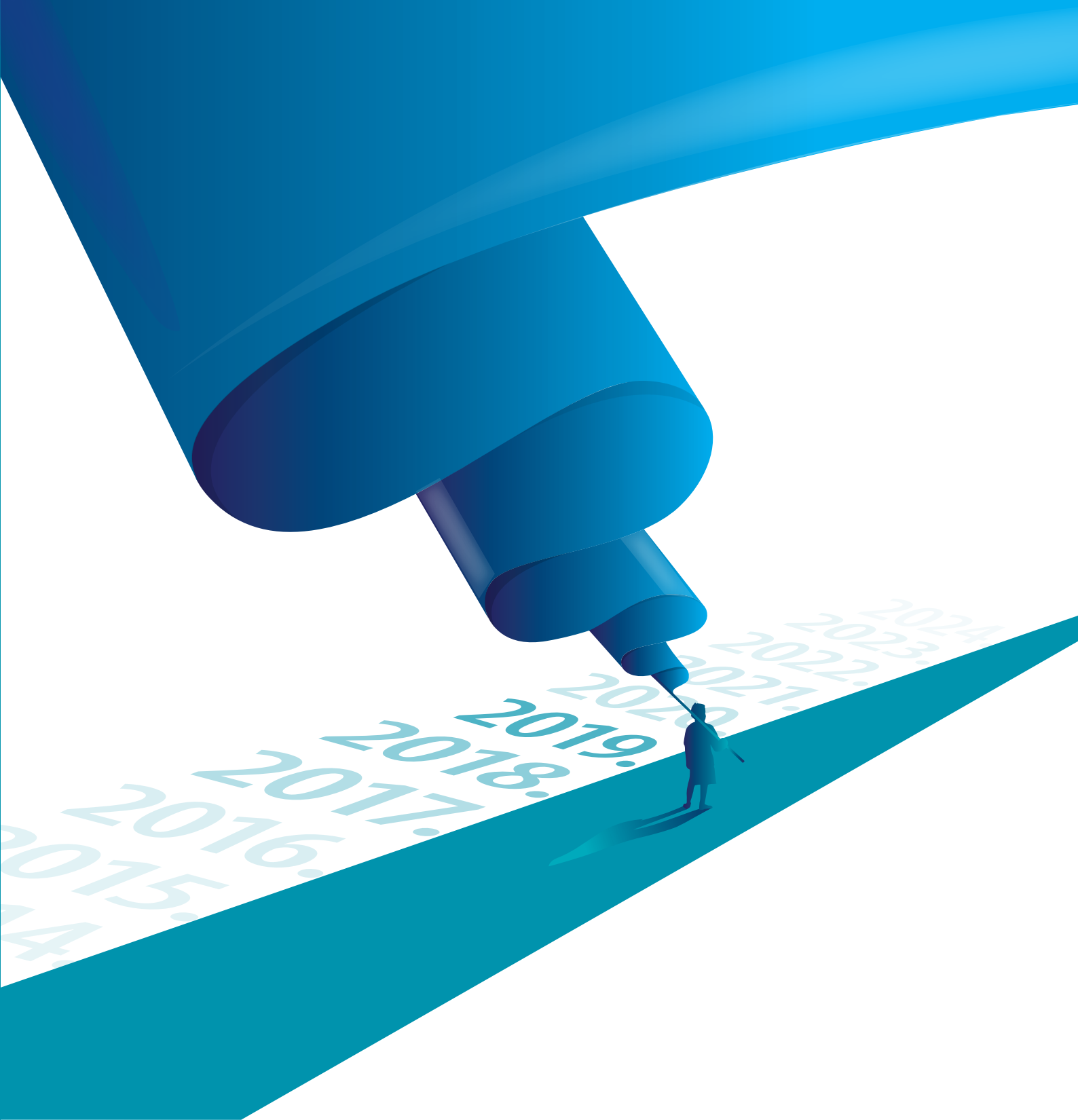
- 21.1.** Odgovarajući zakon (izmene i dopune Porodičnog zakona), sa odredbom kojom se obezbeđuje definicija pojma dete u skladu sa članom 1. Konvencije, usvojen u Narodnoj skupštini;
- 21.2.** Izmene i dopune Porodičnog zakona kojima su uklonjeni svi izuzeci koji omogućavaju brak licima mlađim od 18 godina, usvojene u Narodnoj skupštini.

Status:

U junu 2018. godine MRZBSP je formiralo radnu grupu za izradu Nacrta Zakona o izmenama i dopunama Porodičnog zakona. Prema trenutno dostupnom tekstu Nacrta izuzetak koji predviđa mogućnost sklapanja braka pre punoletstva uz dozvolu suda se briše te je data definicija pojma dete u skladu sa članom 1 Konvencije o pravima deteta.

C. OPŠTI PRINCIPI

/ članovi 2, 3, 6 i 12 /

9. Preporuka:

Komitet apeluje na državu potpisnicu da:

- 23.A.** osigura potpunu primenu relevantnih postojećih zakona o zabrani diskriminacije kroz jačanje javnih edukativnih kampanja koje se bave negativnim društvenim stavovima prema romskoj deci, deci sa smetnjama u razvoju, deci pripadnicima manjina, izbeglicama i deci tražiocima azila, deci migrantima, deci koja žive i rade na ulici, LGBT deci i deci sa HIV/AIDS;
- 23.B.** osigura da deca koja žive u ruralnim područjima imaju pristup kvalitetnom obrazovanju, adekvatnoj zdravstvenoj zaštiti i stanovanju;
- 23.C.** osigura dostupnost dovoljnih ljudskih, tehničkih i finansijskih resursa za efikasno sprovođenje Nacionalne strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2013. do 2018. godine;
- 23.D.** uvede poseban mehanizam u okviru Poverenika za zaštitu ravnopravnosti za rešavanje slučajeva diskriminacije dece.

Pitanje diskriminacije je bilo predmet preporuka Trećeg ciklusa Univerzalnog periodičnog pregleda (6.14), Komiteta za ukidanje rasne diskriminacije (7.21), a predviđeno je i Ciljevima održivog razvoja (Cilj 1. Okončati siromaštvo svuda i u svim oblicima (1.b), Cilj 3. Obezbediti zdrav život i promovisati blagostanje za ljude svih generacija (3.8), Cilj 4. Obezbediti inkluzivno i kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnosti celoživotnog učenja (4.1, 4.2, 4.4, 4.5, 4.6, 4.7), Cilj 5. Postići rodnu ravnopravnost i osnaživati sve žene i devojčice (5.1) i Cilj 10. Smanjiti nejednakost između i unutar država (10.2. i 10.3)).

Indikatori:

- 23.A.1.** U strateškom dokumentu o prevenciji i zabrani diskriminacije planirana mera jačanja javnih edukativnih kampanja koje se bave negativnim društvenim stavovima prema romskoj deci, deci sa smetnjama u razvoju, deci pripadnicima manjina, izbeglicama i deci tražiocima azila, deci migrantima, deci koja žive i rade na ulici, LGBT deci i deci sa HIV/AIDS;
- 23.A.2.** Broj edukativnih kampanja na godišnjem nivou, koje se bave negativnim društvenim stavovima prema romskoj deci, deci sa smetnjama u razvoju, deci pripadnicima manjina, izbeglicama i deci tražiocima azila, deci migrantima, deci koja žive i rade na ulici, LGBT deci i deci sa HIV/AIDS;
- 23.B.1.** Novi Nacionalni akcioni plan za decu sadrži mere koje se odnose na unapređenje položaja dece u ruralnim područjima u smislu unapređenog pristupa i kvaliteta obrazovanja, zdravstvene zaštite i stanovanja;
- 23.B.2.** Broj (procenat povećanja) dece iz ruralnih područja koja: (a) pohađaju predškolsko obrazovanje, (b) završavaju srednjoškolsko obrazovanje;
- 23.C.** Procenat realizovanosti mera predviđenih Akcionim planom za sprovođenje Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2013. do 2018. godine — sa podacima o resursima za sprovođenje AP;
- 23.D.** Uspostavljen mehanizam odnosno donet akt Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, kojim je omogućeno deci da samostalno podnose pritužbe u slučajevima diskriminacije.

Status:

Strategija prevencije i zaštite od diskriminacije i akcioni plan su prestali da važe 2018. godine. Predlog novog strateškog dokumenta za period 2020. do 2025. godine sa pratećim akcionim planom je u fazi pripreme. MRZBSP sprovodi proces konsultacija sa svim zainteresovanim stranama u skladu sa obavezama propisanim Zakonom o planskom sistemu. Usvojen je Pravilnik o postupanju ustanove u slučaju sumnje ili diskriminatornog ponašanja i vređanja ugleda, časti ili dostojanstva ličnosti. Takođe, sprovedena je javna rasprava o Nacrtu Zakona o izmenama i dopunama zakona o zabrani diskriminacije.

Postojeći zdravstveni informacioni sistem ne prati pokazatelje koji bi omogućili procenu obezbeđenosti dece predškolskog i školskog uzrasta u ruralnim područjima zdravstvenim radnicima i dostupnosti, pristupačnosti i korišćenje usluga zdravstvene zaštite ovoj deci.

10. Preporuka:

- 25.** U svetlu Opšteg komentara br. 14 (2013) o pravu deteta da njegovi najbolji interesi imaju primarni značaj, Komitet preporučuje da država ojača svoje napore kako bi se osiguralo da se ovo pravo na odgovarajući način integriše i dosledno tumači i primenjuje u svim zakonskim, upravnim i sudskim postupcima i odlukama, kao i u svim politikama, programima i projektima koji su relevantni za decu i imaju uticaj na decu. U tom smislu, država se podstiče da razvija procedure i kriterijume kojima se pružaju smernice svim relevantnim nadležnim licima u državnim organima za određivanje najboljih interesa deteta u svakoj oblasti i za davanje potrebne težine interesima deteta kao primarnom značaju

Indikatori:

- 25.1.** Princip i pravo na postupanje u najboljim interesima deteta uspostavljen u svim zakonima i strateškim dokumentima koji imaju uticaj na dete u skladu sa Opštim komentarom (OK) 14 (Zakon o pravima deteta, krovni zakoni u oblasti obrazovanja, socijalne zaštite, zdravstvene zaštite, pravosuđa, sveobuhvatni zakon o deci i drugi);
- 25.2.** Usvojeni pravilnici u svim sektorima kojim se definišu smernice, procedure i kriterijumi za dosledno tumačenje, određivanje i primenu principa najboljih interesa deteta u skladu sa OK 14;
- 25.3.** Kreirani programi obuke o primeni procedura i kriterijuma sa smernicama svim relevantnim licima u vlasti za određivanje najboljeg interesa deteta u svakoj oblasti i za davanje potrebne težine interesima deteta kao primarnom značaju;
- 25.4.** Broj realizovanih obuka i broj učesnika obuka o primeni procedura i kriterijuma sa smernicama svim relevantnim licima u vlasti za određivanje najboljeg interesa deteta u svakoj oblasti i za davanje potrebne težine interesima deteta kao primarnom značaju.

Status:

Princip najboljih interesa deteta se pominje u Ustavu Republike Srbije, u kontekstu prava i dužnosti roditelja. Odredbom čl. 65. Ustava propisano je: „Sva ili pojedina prava mogu jednom ili oboma roditeljima biti oduzeta ili ograničena samo odlukom suda, ako je to u najboljem interesu deteta, u skladu sa zakonom.”

Porodični zakon predviđa da je svako dužan da se rukovodi najboljim interesom deteta u svim aktivnostima koje se tiču deteta (čl. 6. st. 1) ali ovaj princip nije na adekvatan način normativno konkretizovan i procesno operacionalizovan, tako da su njegovi praktični dometi nejasni i ograničeni.

Princip i pravo na postupanje u skladu sa najboljim interesima deteta nije prepoznat u zakonima Republike Srbije na adekvatan način. Ovaj princip pominje se samo u nekim odredbama pojedinih zakona i pravilnika, za pojedine situacije, ali nije uspostavljen kao pravilo postupanja koje važi za sve odluke koje se tiču deteta u pravnom poretku Republike Srbije.

Ne postoje pravilnici u upravnim i sudskim postupcima, sistemima unutrašnjih poslova, obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite kojima se definišu smernice, procedure i kriterijumi za dosledno tumačenje, određivanje i primenu principa najboljih interesa deteta u skladu sa OK 14.

Ne postoje razrađeni programi obuka o primeni procedura i kriterijuma sa smernicama svim relevantnim licima u vlasti za određivanje najboljeg interesa deteta u svakoj oblasti i za davanje potrebne težine interesima deteta kao primarnom značaju.

Pripremljen je priručnik o primeni principa najboljih interesa deteta za sudije i stručnjake centara za socijalni rad u građanskim sudskim postupcima u okviru projektnih aktivnosti Centra za prava deteta (UNICEF, IPA 2013). Prema nalazima istraživanja Centra za prava deteta „Kako do pravosuđa po meri deteta — Istraživanje efikasnosti, participacije i utvrđivanja najboljeg interesa deteta u građanskim sudskim postupcima” sprovedenom u partnerstvu sa UNICEF-om 2017. godine, utvrđeno je da izrađene smernice same po sebi nisu proizvele željeni pomak u kvalitativnom sagledavanju principa najboljih interesa deteta ni kod sudija ni kod organa starateljstva, što upućuje na zaključak da je neophodno nastaviti rad sa razvijenim instrumentom i nadograditi ga drugim aktivnostima kao što je jačanje kapaciteta stručnjaka.

11. Preporuka

Komitet apeluje na državu da:

- 27.A.** unapredi regionalnu organizaciju neonatalnih usluga da bi se obezbedio pristup adekvatnim institucionalnim i profesionalnim kapacitetima u skladu sa tehničkim smernicama OHCHR o eliminisanju mortaliteta i morbiditeta dece ispod 5 godina starosti koji se mogu sprečiti;
- 27.B.** ojača napore da se obezbedi to da se pristup adekvatnoj zdravstvenoj zaštiti i neonatalnim uslugama proširi na najugroženije porodice, uključujući romske porodice i one koji žive u marginalizovanim i udaljenim oblastima;
- 27.C.** ojača zdravstvenu zaštitu romskih žena i dece putem efikasnih terenskih usluga, kao i da osigura da Projekat „Zdravstveni medijatori” ima dovoljno ljudskih, tehničkih i finansijskih resursa za efikasno obavljanje redovnih kućnih poseta.

Ciljevima održivog razvoja Agende 2030 takođe je predviđeno sledeće: Cilj 2. Okončati glad, postići bezbednost hrane i poboljšanu ishranu i promovisati održivu poljoprivredu (2.1, 2.2), Cilj 3. Obezbediti zdrav život i promovisati blagostanje za ljude svih generacija (3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.8).

Indikatori:

- 27.A.1.** Uspostavljena četiri perinatalna centra;
- 27.A.2.** Usvojen novi Nacionalni vodič za neonatološko zbrinjavanje;
- 27.A.3.** Uspostavljen sistem blagovremenog transporta prevremeno rođene dece;
- 27.A.4.** Udeo (%) porođaja sa stručnom pomoći;
- 27.A.5.** Obezbeđenost novorođenčadi neonatolozima (broj novorođenčadi na jednog neonatologa);
- 27.A.6.** Stopa perinatalne smrtnosti (mrtvorodena + umrla novorođenčad u prvoj nedelji — 0-6 dana na 1.000 porođaja kroz mrtvorodjenja + živorodjenja);
- 27.A.7.** Udeo (%) novorođenčadi sa malom telesnom masom na rođenju (manjom od 2.500 grama);
- 27.A.8.** Stopa neonatalne smrtnosti (umrla novorođenčad tokom prvog meseca — 0-28 dana na 1.000 živorodjenih);
- 27.A.9.** Stopa smrtnosti odojčadi (umrla odojčad na 1.000 živorodjenih);
- 27.A.10.** Stopa smrtnosti dece do pet godina starosti (umrla deca do navršenog petog rođendana na 1.000 dece tog uzrasta);
- 27.B.1.** Prosečan broj pregleda porodilja i novorođenčadi patronažnim posetama — disagregiran na svu novorođenčad i onu iz romskih naselja, kao i novorođenčad sa smetnjama u razvoju;
- 27.B.2.** Prosečan broj pregleda odojčadi patronažnim posetama — prvim i ponovnim — disagregiran na svu odojčad i onu iz romskih naselja, kao i odojčad sa smetnjama u razvoju;
- 27.B.3.** Stopa smrtnosti odojčadi koja žive u romskim naseljima;
- 27.B.4.** Stopa smrtnosti dece do pet godina starosti koja žive u romskim naseljima;
- 27.C.1.** Zanimanje zdravstveni medijator/medijatorka prepoznato i ustanovljeno u zdravstvenom sistemu;
- 27.C.2.** Broj zdravstvenih medijatorki;
- 27.C.3.** Broj korisnika usluga zdravstvenih medijatorki (romske žene i deca) na godišnjem nivou;
- 27.C.4.** Udeo (%) opština sa romskom populacijom koja živi u nestandardnim naseljima u kojima rade zdravstveni medijatori/medijatorki;
- 27.C.5.** Prosečan broj kućnih poseta romskim porodicama u nestandardnim naseljima po zdravstvenoj medijatorki za godinu dana;
- 27.C.6.** Prosečan broj kućnih poseta romskim porodicama u nestandardnim naseljima sa decom predškolskog uzrasta po zdravstvenoj medijatorki za godinu dana.

Status:

- 27.A.** Nije uspostavljena regionalna organizacija perinatalne zdravstvene zaštite u Republici Srbiji, a Vodič za osnovno i specijalizovano zbrinjavanje novorođenčeta koji je pripremila i publikovala Republička stručna komisija za zdravstvenu zaštitu žena dece i omladine 2011. godine nije preveden u nacionalni vodič. Postignut je praktično potpun obuhvat rođenjem uz stručnu pomoć od 99%, neonatalna smrtnost je porasla sa 3,2 umrlih od rođenja do 28 dana života na 1.000 živorođenih u 2017. na 3,7 u 2018. godini, smrtnost odojčadi je takođe porasla za godinu dana sa 4,7 na 4,9 umrle odojčadi na 1.000 živorođenih kao i smrtnost dece do navršenog petog rođendana.
- 27.B.** Nema dostupnih podataka o obuhvatu romske novorođenčadi i odojčadi uslugama polivalentne patронаžne službe, a baza podataka o radu zdravstvenih medijatorki i njihovim posetama porodiljama, novorođenčadi i odojčadi u podstandardnim romskim naseljima nije dostupna. Podaci o smrtnosti odojčadi i dece do pet godina starosti romske nacionalnosti biće dostupni naredne godine kada se završi prikupljanje i obrada podataka šestog ciklusa MIKS-a koje je u toku.
- 27.C.** Od kraja 2017. godine broj (romskih) zdravstvenih medijatorki je povećan sa 80 na 85 u 2019. godini, a njihov radnopravni status nije rešen niti je prihvaćen održivi model njihove institucionalizacije. Obezbeđena su sredstva za njihov rad (kompjuteri i internet konekcija) ali je baza podataka o radu zdravstvenih medijatorki koja je locirana u Ministarstvu zdravlja trenutno neaktivna.

POŠTOVANJE MIŠLJENJA DETETA I UČEŠĆA DECE U DONOŠENJU ODLUKA OD NJIHOVOG INTERESA

12. Preporuka:

- 29.** U skladu sa članom 12 Konvencije i u svetlu OK br. 12 (2009) o pravu deteta da se sasluša njegovo mišljenje, Komitet podstiče državu potpisnicu da osigura da se stavovima dece posveti dužna pažnja, u porodici, u školama, u sudovima i u svim relevantnim administrativnim i drugim postupcima u vezi sa njima kroz, između ostalog, usvajanje odgovarajućih zakona, obuku stručnjaka, uspostavljanje specifičnih aktivnosti u školama i opšte podizanje svesti. Komitet takođe podstiče državu potpisnicu da sarađuje sa relevantnim akterima u širenju informacija o Konvenciji i da ojača stvaranje smislenog prostora kroz koji deca mogu da utiču na javnu politiku.

Indikatori:

- 29.1.** Pravo deteta da se sasluša njegovo/njeno mišljenje u procesu donošenja odluka od interesa za dete definisani kao pravo deteta i princip/načelo i obavezno pravilo postupanja donosioca odluka u svim zakonima i strateškim dokumentima koji imaju uticaj na dete (Zakon o pravima deteta, krovni zakoni u oblasti obrazovanja, socijalne zaštite, zdravstvene zaštite, pravosuđa, sveobuhvatni zakon o deci i drugi) u skladu sa OK 12;
- 29.2.** Usvojeni pravilnici u svim sektorima (obrazovanje, socijalna zaštita, zdravstvo i pravosuđe) kojim se definišu smernice, procedure i kriterijumi za dosledno tumačenje, određivanje i primenu principa i prava deteta da se sasluša njihovo/njeno mišljenje u procesu donošenja odluka od interesa za dete u skladu sa OK 12;
- 29.3.** Kreirani programi obuke o primeni Pravilnika za pribavljanje i adekvatno uzimanje u obzir stavova dece u svim relevantnim administrativnim i drugim postupcima;
- 29.4.** Broj realizovanih obuka i broj učesnika obuka o primeni Pravilnika za pribavljanje i adekvatno uzimanje u obzir stavova dece u svim relevantnim administrativnim i drugim postupcima;
- 29.5.** Uspostavljeni mehanizmi na nacionalnom i lokalnom nivou koji omogućavaju participaciju dece i njihov uticaj na unapređenje javnih politika koje ih se tiču;
- 29.6.** Evaluacija od strane dece o tome da li je obezbeđena participacija;
- 29.7.** Broj i vrsta mehanizama na nacionalnom i lokalnom nivou;
- 29.8.** Broj dece čije je mišljenje saslušano na godišnjem nivou;

- 29.9.** Broj aktivnosti u školama koje promovišu pravo dece na participaciju;
- 29.10.** Broj aktivnosti kojima se deca podstiču da izražavaju svoje mišljenje;
- 29.11.** Broj izveštaja o konsultacijama koje su vođene sa decom u cilju pribavljanja njihovog mišljenja;
- 29.12.** Broj tela na lokalnom i nacionalnom nivou u kojima deca učestvuju i daju mišljenje na teme koje ih se direktno tiču.

Status:

Zakon o pravima deteta koji sadrži odredbu o pravu deteta da se sasluša njegovo/njeno mišljenje u procesu donošenja odluka od interesa za dete definisano kao pravo deteta i princip/načelo i obavezno pravilo postupanja donosioca odluka u skladu sa OK 12 još uvek nije usvojen.

Porodični zakon sadrži odredbu o pravu deteta da se sasluša njegovo/njeno mišljenje (čl. 65) koja nije u potpunosti usklađena sa OK 12. Pravo deteta na slobodno izražavanje mišljenja nije garantovano kao opšte pravo deteta kojim bi se uspostavila obaveza da saslušaju mišljenje deteta roditeljima i zaposlenima u svim organima vlasti, ustanovama i institucijama. Radna grupa za pripremu Zakona o izmenama i dopunama Porodičnog zakona je pripremila prvi nacrt koji sadrži unapređeno rešenje za primenu prava deteta da se njegovo/njeno mišljenje sasluša i uzme u obzir prilikom donošenja odluka koje se deteta tiču ali još uvek nije došlo do faze javne rasprave.

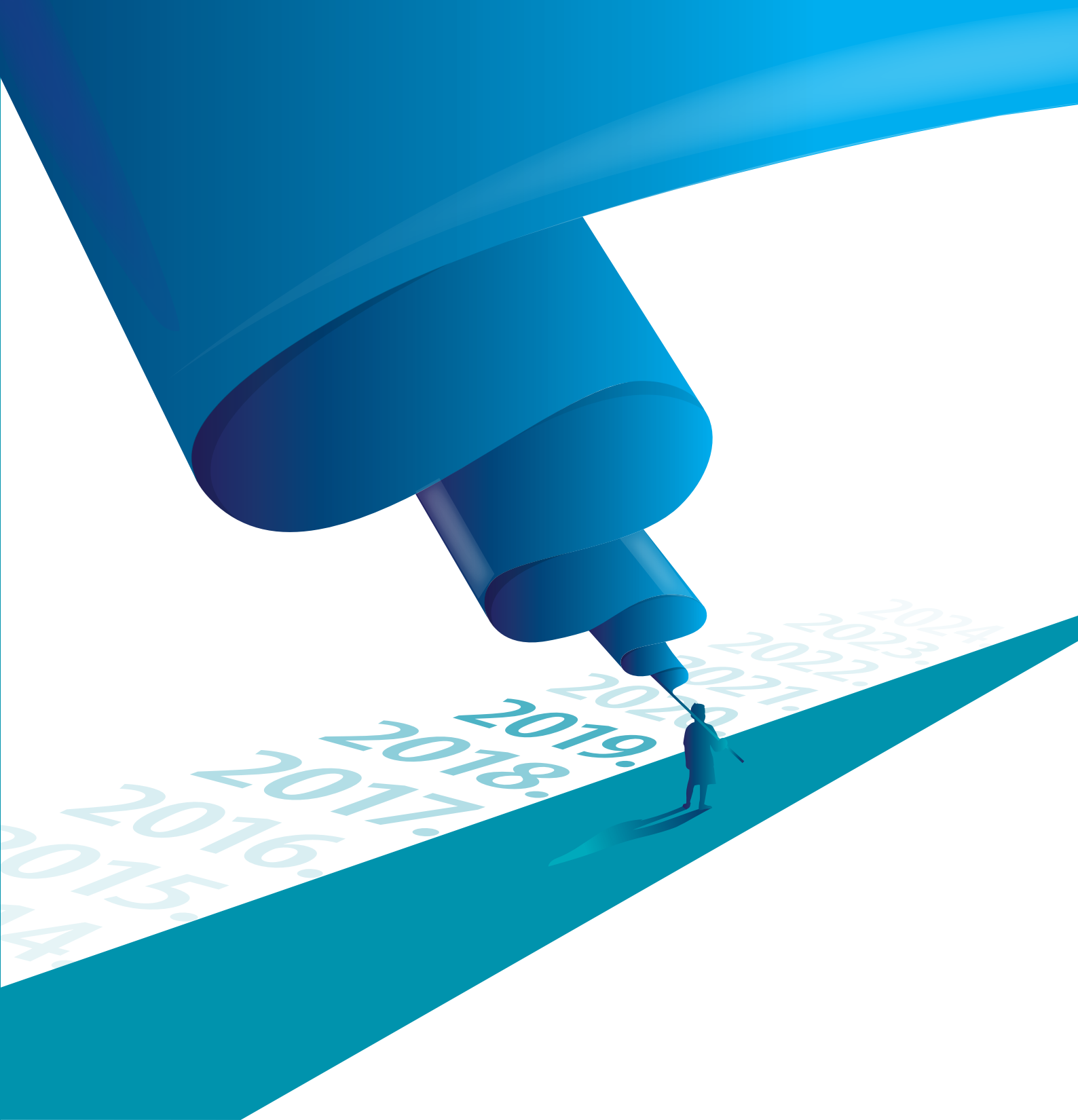
Pravilnici kojima se definišu smernice, procedure i kriterijumi za dosledno tumačenje, određivanje i primenu principa i prava deteta da se sasluša njegovo/njeno mišljenje u procesu donošenja odluka od interesa za dete u skladu sa OK 12 u sistemima obrazovanja, socijalne zaštite, zdravstvene zaštite i pravosuđa ne postoje. Takođe, ne postoje ni programi obuke o postupku primene prava deteta da se njegovo/njeno mišljenje pribavi i adekvatno uzme u obzir u postupcima u sistemima obrazovanja, socijalne zaštite, zdravstvene zaštite i pravosuđa kao ni mehanizmi na nacionalnom i lokalnom nivou koji omogućavaju participaciju dece i njihov uticaj na unapređenje javnih politika koje ih se tiču. Podaci o broju dece čije je mišljenje saslušano na godišnjem nivou se ne vode odgovarajućim evidencijama.

Aktivnosti u školama i drugim sredinama koje promovišu pravo dece na participaciju ne sprovode se niti postoje informacije da su planirane odgovarajućim planovima i programima. Konsultacije sa decom u cilju pribavljanja njihovog mišljenja se ne sprovode, a tela na lokalnom i nacionalnom nivou u kojima deca učestvuju i daju mišljenje na teme koje ih se direktno tiču postoje samo u okviru školskih parlamenata.

Što se tiče projektnih aktivnosti, pripremljen je priručnik o učešću deteta za sudije i stručnjake centara za socijalni rad u građanskim sudskim postupcima u okviru projektnih aktivnosti Centra za prava deteta (UNICEF, IPA 2013). Takođe, u okviru projekta „Pravo deteta da se njegovo mišljenje čuje“ koje je Centar za prava deteta sproveo uz podršku EU kroz program Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava (EIDHR), pripremljene su brošure i onlajn mobilna aplikacija za decu o pravu na participaciju u građanskim sudskim postupcima, sistemu alternativnog staranja, obrazovanju i zdravstvenoj zaštiti. Tom prilikom su sprovedene fokus grupe sa oko 100 dece u cilju pripreme i verifikacije sadržaja materijala.

D. GRAĐANSKA PRAVA I SLOBODE

/ članovi 7, 8 i 13-17 Konvencije /

REGISTRACIJA ROĐENJA

13. Preporuka:

- 31.** Komitet preporučuje da država potpisnica osigura potpunu primenu novih propisa koji omogućavaju direktnu registraciju rođenja dece čiji roditelji nemaju lična dokumenta i da pokrene postupak za utvrđivanje državljanstva dece čiji su roditelji bez državljanstva ili čije državljanstvo nije poznato.

Ova preporuka je dobijena i u trećem ciklusu Univerzalnog periodičnog pregleda (7.28), a predviđena je i Ciljevima održivog razvoja Agende 2030 (Cilj 16. Promovisati miroljubiva i inkluzivna društva za održivi razvoj, obezbediti pristup pravdi za sve i izgraditi efikasne, pouzdane i inkluzivne institucije na svim nivoima, 16.9). Takođe, ovo je i preporuka Evropskog parlamenta i data u Izveštaju o napretku Evropske komisije za 2019.

Indikatori:

- 31.1.** Zakonodavna regulativa omogućava registraciju rođenja dece čiji roditelji nemaju lična dokumenta;
- 31.2.** Unapređeni propisi koji omogućavaju registraciju rođenja dece tražilaca azila i migranata;
- 31.3.** Broj i procenat dece čije rođenje je registrovano, a čiji roditelji nemaju lična dokumenta, na godišnjem nivou;
- 31.4.** Broj pokrenutih postupaka za utvrđivanje državljanstva dece čiji su roditelji bez državljanstva ili čije državljanstvo nije poznato, na godišnjem nivou;
- 31.5.** Broj evidentiranih slučajeva dece čiji su roditelji bez državljanstva;
- 31.6.** Broj dodeljenih državljanstava deci čiji su roditelji bez državljanstva ili čije državljanstvo nije poznato;
- 31.7.** Propisan postupak utvrđivanja državljanstva.

Status:

Na nivou Evrope, apatridijom su pogođena deca koja su izbeglice ili migranti u Evropi, a potiču iz država u kojima postoji populacija bez državljanstva. Zatim, ugrožena su deca koja su rođena kao apatridi usled nepostojanja zakonskih mera protiv nastanka apatridije — deca koja ne mogu da naslede državljanstvo roditelja ili deca koja su nasledila stanje apatridije od roditelja, kao i kategorija dece koja su podložna apatridiji usled odsustva upisa činjenice rođenja. Jasno je da se ovo odnosi i na Republiku Srbiju gde se i dalje javlja problem zbog činjenice da ne postoji postupak naturalizacije izbeglica pa samim tim i dece izbeglica čime se automatski krše osnovna prava proklamovana Konvencijom. Neophodnost asimilacije i naturalizacije izbeglica prepoznaje i Konvencija o statusu izbeglica, koja propisuje da će države potpisnice, među kojima je i Republika Srbija, omogućiti asimilaciju i naturalizaciju u najvećoj mogućoj meri, kao i da će ubrzati postupak i smanjiti takse i troškove postupka. Činjenica je da Zakon o azilu i privremenoj zaštiti u članu 71 propisuje da će Republika Srbija obezbediti uslove za uključivanje lica kojima je odobreno pravo na azil u društveni, kulturni i privredni život, kao i da će omogućiti naturalizaciju izbeglica, u okviru svojih mogućnosti. Dalje, proklamovano je da način, uslove, postupak i ostala pitanja koja su od značaja za postupak naturalizacije utvrđuje Vlada na predlog Komesarijata za izbeglice i migracije. I pored ovih zakonskih odredbi, postupak i dalje nije utvrđen.

Zakonom o vanparničnom postupku propisuje se način utvrđivanja vremena i mesta rođenja za osobe koje nisu upisane u matičnu knjigu rođenih i čije vreme i mesto rođenja ne može da se dokaže na način predviđen propisima kojima se uređuje vođenje matičnih knjiga. Zakonom je predviđena procedura utvrđivanja, kao i organ nadležan za ovu proceduru — svaki stvarno nadležni sud.

Zakon o državljanstvu kao jedan od načina sticanja državljanstva Srbije navodi rođenje na teritoriji Republike Srbije. Dalje, propisano je da dete koje je rođeno ili nađeno na teritoriji Srbije, državljanstvo stiče ukoliko su mu oba roditelja nepoznata; ukoliko je nepoznato koje državljanstvo imaju; ukoliko nemaju državljanstvo ili je dete bez državljanstva. Takođe, istim zakonom propušteno je da se reguliše mogućnost sticanja državljanstva za osobe kojima je odobreno pravo na azil u Srbiju.

Regulativa u Republici Srbiji ne propisuje način registracije rođenja dece čiji roditelji nemaju lična dokumenta. Zakon o matičnim knjigama propisuje postupak upisivanja u matičnu knjigu rođenih, neophodne podatke da bi upis bio izvršen, kako dece tako i njihovih roditelja odnosno usvojitelja. upis kategorije osoba bez državljanstva

nije regulisana ovim zakonom. Prilikom registracije dece, neophodno je priložiti izvod iz matične knjige rođenih roditelja, lične karte, za strance putne isprave. Tako, roditelji koji ne poseduju ova dokumenta, ne mogu da upišu činjenicu rođenja deteta. To vodi sprovođenju jednog ili više postupaka: određivanje ličnog imena, naknadni upis u matičnu knjigu rođenih ili određivanje mesta i vremena rođenja deteta, što može da traje duži vremenski period.

Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave (MDULS), odnosno Sektor za matične knjige i registre, koji, između ostalog, vodi Centralni registar stanovništva, ne poseduje podatak o broju i procentu dece čije rođenje je registrovano, a čiji roditelji nemaju lična dokumenta. Istraživanje koje je sprovedeno tokom 2017. godine, ukazuje na činjenicu da deca čiji roditelji nemaju dokumenta ostaju neupisana u matičnu knjigu rođenih. Postupak registracije rođenja dece tražilaca azila i osoba kojima je odobren azil u Republici Srbiji nije regulisan propisima, ali činjenica je da je ovaj postupak olakšan. Ovaj postupak je besplatan i registracija se vrši na osnov Potvrda o registraciji roditelja deteta koji je izrazio nameru da podnese zahtev u Republici Srbiji. Međutim, nedostatak koji se ovde javlja je nemogućnost sticanja državljanstva ove kategorije dece. Problem se javlja jer njihovi roditelji, zbog činjenice da traže ili su dobili azil u Srbiji, nisu u mogućnosti da traže državljanstvo zemlje porekla za svoje dete rođeno u Srbiji, zbog straha od progona. Upravo zbog ove činjenice, ova deca nemaju nijedno državljanstvo, ni zemlje porekla roditelja ni Srbije, pa na taj način postaju apatridi.

Postupak utvrđivanja državljanstva propisan je i regulisan članom 44 Zakona o državljanstvu koji propisuje da ministarstvo nadležno za unutrašnje poslove vrši utvrđivanje državljanstva za lica koje je steklo državljanstvo Republike Srbije, a nije upisano u matičnu knjigu rođenih ili u evidencije državljanstva koje su vođene po dosadašnjem propisima. Postupak se pokreće na zahtev osobe koja je stekla državljanstvo, a nije upisana u matičnu knjigu rođenih, odnosno na zahtev nadležnog organa koji vodi postupak ostvarivanja prava lica ili po službenoj dužnosti.

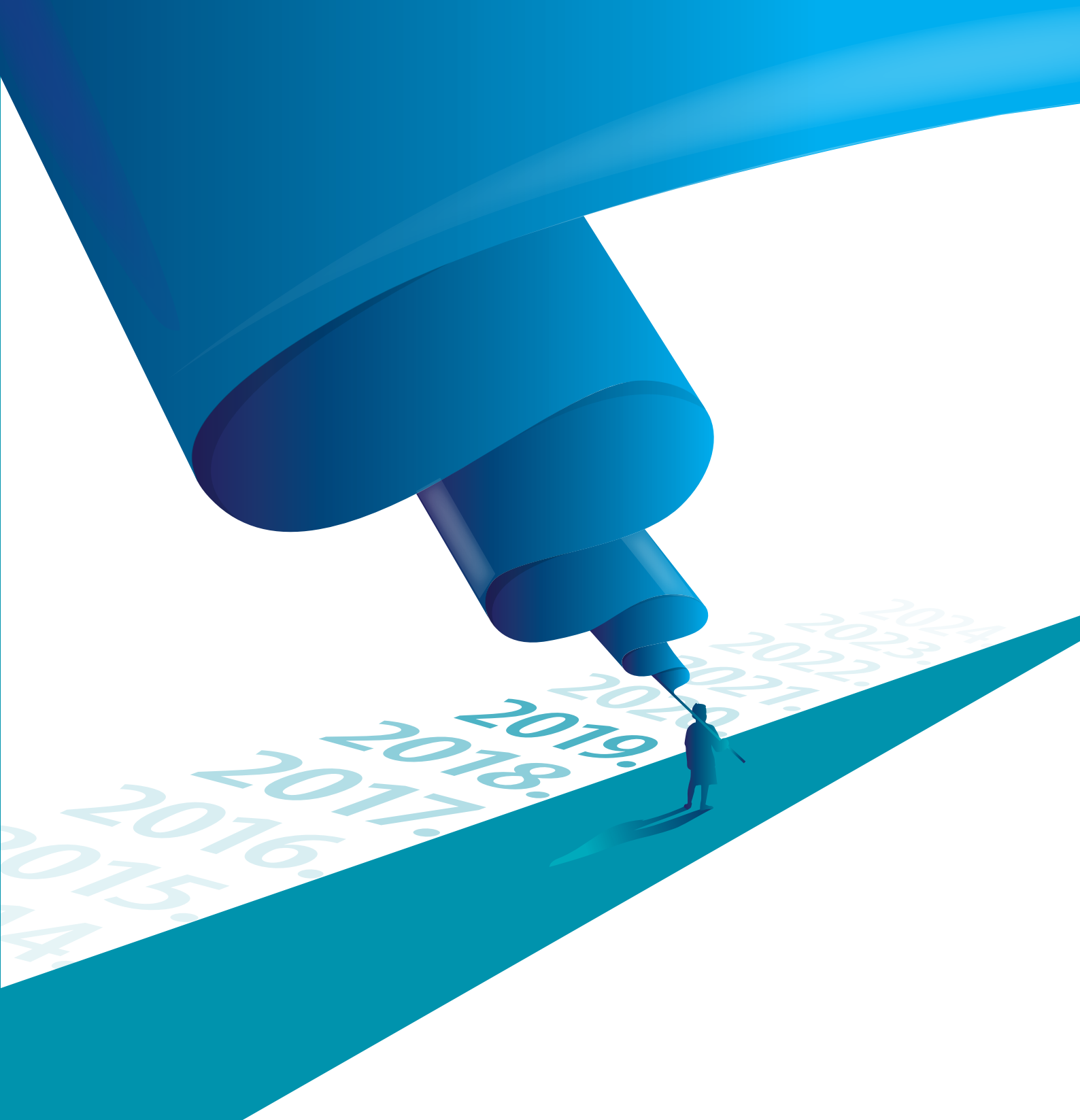
Dalje, Odsek za državljanstvo, nadzor i evidencije Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) ne poseduje broj evidentiranih slučajeva dece čiji su roditelji bez državljanstva. Takođe, nije poznat broj pokrenutih postupaka za sticanje državljanstva dece čiji su roditelji bez državljanstva ili čije državljanstvo nije poznato kao i broj dodeljenih državljanstva deci čiji su roditelji bez državljanstva ili čije državljanstvo nije poznato.

Deca bez državljanstva su potencijalno izložena kršenju brojnih ljudskih prava, kako što su pravo na zdravstvenu zaštitu i pravo na školovanje kao i brojnim rizicima, potencijalnom zlostavljanju, trgovini ljudima i slično. Sve ovo vodi i do kršenja prava u kasnijem životu kao na primer, nemogućnosti zaposlenja što, dalje vodi siromaštvu; nemogućnosti stupanja u brak, kao i registracije svoje dece, što kao posledicu stvara druge probleme u društvu.

Zaključak je da je neophodno sistemsko rešenje kroz izmenu zakonskih i podzakonskih propisa koji bi omogućili upis u matične knjige rođenih sve dece, pa tako i dece čiji roditelji nemaju lična dokumenta. Takođe, omogućavanje naturalizacije izbeglica na teritoriji Srbije je neophodno sa ciljem sprečavanja apatridije među ovom kategorijom dece rođenom u izbegličkim porodicama. Takve izmene propisa bi uskladile zakonodavstvo sa međunarodnim pravnim propisima kojima je Republika Srbija obavezana.

E. NASILJE NAD DECOM

/ članovi 19, 24 stav 3, 28 stav 2, 34, 37a i 39 /

SLOBODA DETETA OD SVIH OBLIKA NASILJA

14. Preporuka:

Pozivajući se na Opšti komentar br. 13 o pravu deteta na slobodu od svih oblika nasilja, kao i na Cilj održivog razvoja 16.2 da se iskorene, između ostalog, svi oblici nasilja nad decom, Komitet preporučuje Srbiji da:

- 33.A.** uspostavi zakonodavne i druge mere kako bi osigurala obavezno usklađivanje Opšteg i Posebnih protokola o zaštiti dece od zlostavljanja i nasilja, kao i da obezbedi da su dovoljni ljudski, finansijski i tehnički resursi dostupni kako bi se osigurala primena;
- 33.B.** u saradnji sa kancelarijom Zaštitnika građana, u njegovom svojstvu Nacionalnog preventivnog mehanizma, uspostavi mehanizam praćenja da bi se osiguralo to da su sva deca u institucijama i alternativnom zbrinjavanju zaštićena od svih oblika mučenja, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja i da imaju pristup poverljivim, bezbednim mehanizmima i deci prilagođenim mehanizmima za žalbe u vezi sa lišavanjem slobode, uslovima pritvora i postupanjem;
- 33.C.** osigura uspostavljanje preventivnih mehanizama za zaštitu dece sa intelektualnim i drugim psihosocijalnim oštećenjima od bilo koje vrste fizičkog ili seksualnog nasilja i da uspostavi obavezne obuke o nasilju nad decom za sve relevantne stručnjake;
- 33.D.** ojača nacionalne programe za rešavanje problema nasilja u školama uz podršku Ministarstva prosvete i agencija za obuku nastavnika, kako bi se uspostavili standardi, savetovanje i stručna provera nasilja u školama i da obezbedi obuku, uključujući i za roditelje, o rizicima nasilja (na internetu);
- 33.E.** razvije kampanju podizanja javne svesti kao sredstva promene preovlađujućih stavova u vezi sa nasiljem nad decom i da krene u pravcu nulte tolerancije;
- 33.F.** osigura efikasnu saradnju, koordinaciju i razmenu podataka između službi za zaštitu dece, policije i pravosudnog sistema;
- 33.G.** zatraži tehničku saradnju sa UNICEF-om i Svetskom zdravstvenom organizacijom, kao sredstvima rešavanja pomenutih pitanja.

Pitanje nasilja je obuhvaćeno i Trećim ciklusom UPR (6.51, 6.52, 6.53, 6.54, 7.89.), preporukama Komiteta za prava osoba sa invaliditetom (32), Komiteta za prisilne nestanke (14.34) kao i Ciljevima održivog razvoja — Cilj 16. Promovisati miroljubiva i inkluzivna društva za održivi razvoj, obezbediti pristup pravdi za sve i izgraditi efikasne, pouzdane i inkluzivne institucije na svim nivoima (16.2 i 16.3), Cilj 5. Postići rodnu ravnopravnost i osnaživati sve žene i devojčice (5.2).

Indikatori:

- 33.A.1.** U Strategiji prevencije i zaštite dece od nasilja i pripadajućem akcionom planu — propisana je mera usklađivanja Opšteg protokola i Posebnih protokola o zaštiti dece od zlostavljanja i nasilja;
- 33.A.2.** Izmenjeni i dopunjeni Opšti i posebni protokoli o zaštiti dece od zlostavljanja i zanemarivanja;
- 33.A.3.** Osigurana primena Opšteg i posebnih protokola, kroz donošenje odgovarajućeg obavezujućeg pravnog akta — uredbe odnosno pravilnika;
- 33.A.4.** Broj opština koje su potpisale međusektorske protokole o saradnji za implementaciju Opšteg i posebnog protokola o zaštiti dece od nasilja;
- 33.B.1.** Broj poseta institucijama u kojima se nalaze deca od strane NPM-a i nevladinih organizacija sa kojima NPM saraduje;
- 33.B.2.** Adekvatno informisanje dece u institucijama i alternativnom zbrinjavanju o već postojećim mehanizmima koji im omogućavaju da prijave nasilje na jeziku koji dete razume;
- 33.B.3.** Adekvatno informisanje dece u institucijama i alternativnom zbrinjavanju o već postojećim mehanizmima za podnošenje žalbe u vezi sa lišavanjem slobode, uslovima pritvora i postupanjem na jeziku koji dete razume;
- 33.B.4.** Broj postupanja po preporukama NPM-a u vezi sa lišavanjem slobode, uslovima pritvora i postupanjem;

- 33.B.5.** Broj dece koja koriste mehanizam za žalbe u vezi sa lišavanjem slobode, uslovima pritvora i postupanjem;
- 33.B.6.** Uspostavljen poverljiv, bezbedan i prilagođen deci mehanizam za žalbe;
- 33.B.7.** Sva deca informisana o načinima zaštite;
- 33.C.1.** Uspostavljen je preventivni mehanizam za zaštitu dece sa intelektualnim i drugim psihosocijalnim oštećenjima od bilo koje vrste fizičkog ili seksualnog nasilja;
- 33.C.2.** Broj programa obavezne obuke o nasilju nad decom za sve relevantne stručnjake;
- 33.C.3.** Broj stručnjaka koji su pohađali obavezne obuke o nasilju nad decom;
- 33.C.4.** Broj prijava nasilja nad decom sa intelektualnim i drugim psihosocijalnim oštećenjima podnetih nadležnim organima;
- 33.D.1.** Broj nacionalnih programa za rešavanje problema nasilja u školama;
- 33.D.2.** Primena upitnika o bezbednosti školskog okruženja i unapređenja bezbednosti u školama;
- 33.D.3.** Broj intervencija u vezi sa vršnjačkim nasiljem;
- 33.D.4.** Broj prijavljenih slučajeva nasilja po nivoima nasilja;
- 33.D.5.** Broj obuka za relevantne subjekte uključujući i roditelje;
- 33.D.6.** Usvojeni standardi za odgovor na nasilje u školama i stručnu proveru nasilja u školama;
- 33.D.7.** Broj obuka koje su pohađali roditelji na temu rizika nasilja, posebno nasilja na internetu;
- 33.D.8.** Broj obuka koje su pohađali nastavnici na temu nasilja u školama;
- 33.E.1.** U skladu sa Strategijom prevencije i zaštite dece od nasilja, razvijena kampanja podizanja javne svesti kao sredstva promene preovlađujućih stavova u vezi sa nasiljem nad decom;
- 33.E.2.** Broj realizovanih događaja u okviru kampanje podizanja javne svesti kao sredstva promene preovlađujućih stavova u vezi sa nasiljem nad decom;
- 33.F.1.** Doneti unapređeni Opšti i posebni protokoli koji uređuju međusektorsku saradnju;
- 33.F.2.** Doneti propisi koji definišu procedure za razmenu podataka o deci žrtvama nasilja;
- 33.G.** UNICEF i Svetska zdravstvena organizacija (SZO) pružaju podršku u prevenciji i zaštiti dece od svih oblika nasilja: (a) broj sprovedenih projekata uz podršku UNICEF-a odnosno SZO, (b) broj drugih instrumentalnih tehničke podrške UNICEF-a odnosno SZO (analize, evaluacije, obezbeđena ekspertska podrška u pojedinim pitanjima prevencije i zaštite dece od nasilja i dr.).

Status:

- 33.A.** Radna grupa formirana od strane MRZBSP, uz podršku UNICEF-a, izradila je Nacrt strategije za prevenciju i zaštitu dece od nasilja od 2018. do 2022. godine i pripadajući Akcioni plan. Trenutno nema informacija o tome kada će ovaj strateški dokument biti usvojen.
- 33.B.** Tokom 2018. godine NPM je obavio posete ustanovi za decu i mlade „Sremčica“ (redovna i *follow up* poseta), a u 2017. ustanovi „Veternik“ i zavodu „Male Pčelice“. NPM ne posećuje dovoljno često sva mesta na kojima su deca lišena slobode iako su ova deca u najvećem riziku od potencijalnog nasilja, a izveštaji ne sadrže detaljne informacije o uslovima lišenja i postupanjem prema deci sa konkretnim preporukama. Tako, iz izveštaja Zaštitnika građana za 2016. godinu ne može se utvrditi koje su konkretne preporuke u vezi unapređenja prava deteta i kojim organima date, kao i o procentu njihove ispunjenosti. Takođe, deca u institucijama i alternativnom zbrinjavanju nisu adekvatno obavestena o postojećim mehanizmima koji im omogućavaju da prijave nasilje na jeziku koji je deci razumljiv kao ni o već postojećim mehanizmima za podnošenje žalbe u vezi sa lišavanjem slobode, uslovima lišenja i postupanjem na poverljiv, bezbedan i deci prilagođen način. Inspekcije koje vrše nadzor u okviru sistema socijalne zaštite ne posećuju redovno sva mesta na kojima su deca lišena slobode, a izveštaji nisu dostupni. Iz dostupnih statističkih podataka se ne može utvrditi koliki broj dece iz kojih ustanova koriste mehanizam za žalbe u vezi sa lišavanjem slobode, uslovima lišenja i postupanjem.

33.C. Preventivni mehanizmi za zaštitu dece sa intelektualnim i drugim psihosocijalnim oštećenjima od bilo koje vrste fizičkog ili seksualnog nasilja ne postoje, kao ni obavezne obuke o nasilju nad decom za sve relevantne stručnjake.

33.D. Najznačajniji napredak je ostvaren kroz projekat „Bezbedan internet za celu porodicu“, koji su pokrenuli UNICEF i Telenor, a realizuje se u saradnji sa MPNTR i Užičkim centrom za prava deteta, sa ciljem osnaživanja roditelja, vaspitača i učitelja za bezbedno korišćenje digitalnih tehnologija i interneta i smanjenje izloženosti dece onlajn riziku. Razvijene su i realizovane obuke za vaspitače i učitelje, razvijen je Vodič za bezbedno i konstruktivno korišćenje digitalne tehnologije i interneta „Deca u digitalnom dobu“ namenjen vaspitačima i učiteljima za realizaciju radionica sa decom i roditeljima na osnovu kojeg je razvijena E-verziju obuka koja je dostupna svim roditeljima, učiteljima i vaspitačima Srbiji. Učitelji i vaspitači su pilotirali program radionica sa oko 3.750 dece uzrasta 4-8 godina i oko 2.000 njihovih roditelja. Posebno važan resurs je i Digitalni vodič koji sadrži ključne pozitivne i konstruktivne poruke o bezbednosti na internetu: <https://digitalni-vodic.ucpd.rs/>. U njemu se nalaze teme, poput: Zaštita ličnih podataka i privatnosti na internetu, Vreme ispred ekrana — koliko i kako, Igranje video-igara (gejming), Internet predatori, Kako unaprediti digitalni uređaj u cilju bezbednijeg korišćenja interneta, i druge. U njemu su kviz za proveru znanja i drugi korisni materijali. Za decu su kreirana i 4 crtana filma o bezbednosti dece na internetu (tri animirana videa namenjena deci uzrasta 7-8 godina i jedan deci uzrasta 4-6 godina) pogodnih za kontinuiranu diseminaciju kroz medije i društvene mreže. O važnosti digitalnih kompetencija i onlajn sigurnosti za mlađu decu razgovarano je na 5 na panel diskusijama sa preko 700 nastavnika i roditelja u gradovima koji su uključeni u projekat. Organizovana je i Nacionalna konferencija o prevenciji digitalnog nasilja i onlajn rizicima — 150 roditelja i zaposlenih u obrazovanju.

Međutim, iako je istraživanje o efektima razvijenog programa pokazalo da program daje relevantne ishode (kod sve tri grupe odraslih najveća dobit od obuke jeste u njihovom znanju o bezbednom korišćenju interneta, rizicima i merama zaštite dece od rizika na internetu — preko 90% vaspitača i preko 80% učitelja i roditelja izvestilo je o napretku u ovim oblastima nakon obuke), do sistemskog uključivanja obrazovanja o digitalnim kompetencijama u redovni obrazovni sistem za decu nije došlo kao ni u inicijalno i kontinuirano stručno usavršavanje vaspitača, učitelja i nastavnika.

Sa druge strane, rezultati istraživanja koje je sproveo Užički centar za prava deteta o izloženosti dece štetnim sadržajima i lažnim vestima u medijima (što uključuje i nasilje na internetu) ukazuju da je 96% dece i mladih iz uzorka, prema sopstvenim izjavama, srelo je u medijima sadržaj koji ih je uznemirio, uplašio, naljutio ili izazvao neku negativnu emociju; trećina ovakav sadržaj sreće svakodnevno, a četvrtina barem jednom nedeljno. Većina dece i mladih, oko 90%, tokom poslednjih godinu dana, sretala je u medijima govor mržnje, fizičko nasilje, eksplicitne seksualne i pornografske sadržaje, zatim opasno ponašanje i zastrašujuće scene i iskustva sa štetnim supstancama. Sa štetnim sadržajima najčešće se susreću u sledećim medijima: na televiziji, odnosno u rijaliti programskim sadržajima (59% svakodnevno), u serijama i filmovima (28% svakodnevno), zatim u sadržajima koji im „iskaču“ tokom pretraživanja interneta (39% svakodnevno), na veb-sajtovima odnosno onlajn novinama (36% svakodnevno), društvenim mrežama (26% svakodnevno), veb-sajtovima za deljenje fotografija (24% svakodnevno) ili na video-snimcima (24% svakodnevno). Istovremeno, polovina mladih izjavljuje da ne zna kome može da prijavi štetne sadržaje u medijima. Deca i mladi retko spontano traže podršku i pomoć u situacijama kada su izloženi štetnom sadržaju, bilo da je reč o tehničkoj podršci ili podršci članova porodice ili prijatelja. Više od polovine nikada ne razgovara sa roditeljima o ovome. Iz dobijenih nalaza proizilazi činjenica da je neophodno mlade sistemski osnaživati, odnosno pružati im informacije na koje načine i kome mogu da prijave štetan medijski sadržaj. Deca i mladi bi trebalo da imaju znatno veću podršku od strane odraslih (kako u porodici, tako i u obrazovno-vaspitnoj ustanovi), i tom smislu neophodno je podsticati ih da prijavljuju štetne sadržaje i lažne vesti, kako bi i sami doprineli poboljšanju kvaliteta medija. I pored pozitivnih primera, nije dovoljno učinjeno na postupanju po ovoj preporuci Komiteta. MPNTR treba da preduzme mere u cilju osnaživanja dece i roditelja da prepoznaju, reaguju i prijavljuju situacije izloženosti neželjenim sadržajima sa kojima se sreću u medijima, kao i da sistemski osnažuju nastavnike da pružaju adekvatnu podršku deci u tim situacijama i da preduzme sistemske mere da i roditelji/staratelji steknu veštine medijske pismenosti.

33.F. Lokalni sporazumi/protokoli o međusektorskoj saradnji u procesu zaštite dece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja su usvojeni u 33 opštine Srbije, što je svakako značajan napredak. Iako su sporazumi zamišljeni da osiguraju efikasnu saradnju i koordinaciju različitih službi na lokalnom nivou u cilju zaštite dece od nasilja, oni ipak, nisu obezbedili adekvatnu zaštitu dece i efikasnu koordinaciju različitih aktera. Najčešći nedostaci tih sporazuma su: izostanak saradnje svih aktera na lokalnom nivou, nasilje se uglav-

nom posmatra u kontekstu porodice — ne i u drugim okruženjima, neprepoznavanje svih oblika nasilja (npr. nasilje u digitalnom okruženju), deca se uglavnom posmatraju kao homogena grupa — izostanak posebnih mera zaštite za decu iz posebno ugroženih grupa, neusaglašen sistem i način evidentiranja slučajeva nasilja, nepostojanje obaveze redovnog izveštavanja, nejasno definisana koordinacija. U većini drugih opština postoje određeni protokoli koji se bave pitanjem koordinacije službi u prevenciji i reagovanju u slučajevima nasilja, ali nemaju primarni fokus na zaštitu dece, već se odnose više na nasilje nad ženama u partnerskim odnosima.

15. Preporuka:

Komitet preporučuje da država potpisnica:

- 35.A.** dalje ojača podizanje svesti i obrazovne programe — uključujući kampanje — uz učešće dece, kako bi se formulisala sveobuhvatna strategija za prevenciju i borbu protiv zlostavljanja dece;
- 35.B.** uspostavi nacionalnu bazu podataka svih slučajeva nasilja nad decom, i da sprovede sveobuhvatnu procenu razmera, uzroka i prirode takvog nasilja;
- 35.C.** obezbedi raspodelu adekvatnih ljudskih, tehničkih i finansijskih resursa zameniku zaštitnika građana za prava deteta kako bi mu se omogućilo sprovođenje dugoročnih programa za rešavanje osnovnih uzroka nasilja i zlostavljanja;
- 35.D.** podstakne programe u zajednici s ciljem sprečavanja i rešavanja problema nasilja u porodici, zlostavljanja i zanemarivanja dece, takođe i uključivanjem bivših žrtava, volontera i članova zajednice, uz obezbeđivanje podrške za njihovu obuku.

Ova preporuka je obuhvaćena i preporukama datim u Trećem ciklus UPR (6.51. 6.52. i 6.53.) kao i Ciljevima održivog razvoja — Cilj 16. Promovisati miroljubiva i inkluzivna društva za održivi razvoj, obezbediti pristup pravdi za sve i izgraditi efikasne, pouzdane i inkluzivne institucije na svim nivoima (16.2, 16.3) i Cilj održivog razvoja 5. Postići rodnu ravnopravnost i osnaživati sve žene i devojčice (5.2).

Indikatori:

- 35.A.1.** Usvojena sveobuhvatna Strategija i akcioni plan prevencije i zaštite dece od nasilja;
- 35.A.2.** Postojanje mehanizma delotvornog uključivanja dece i OCD koje se bave pravima deteta u izradu Strategije i pripadajućeg akcionog plana;
- 35.B.1.** Razvijen jedinstven, rodno senzitivan i usaglašen sistem evidentiranja i praćenja slučajeva nasilja u svim relevantnim sektorima (zdravstvena i socijalna zaštita, obrazovanje, policija, pravosuđe, organizacije civilnog društva) koji omogućava pretragu uzroka i prirode nasilja;
- 35.B.2.** Izrađeni i standardizovani indikatori i ustanovljen nacionalni sistem za prikupljanje i analizu podataka o nasilju prema deci;
- 35.C.1.** Broj angažovanih lica;
- 35.C.2.** Broj angažovanog osoblja koje pruža stručnu i administrativno-tehničku potporu za rad Zaštitnika građana (Odeljenje za prava deteta)/Ombudsmana za prava deteta;
- 35.D.** Broj radionica, obuka, tribina i sl. za upoznavanje i senzibilizaciju javnosti o posebnim vidovima ugrožavanja prava deteta (vršnjačko nasilje, seksualno nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje deteta i dr.), u skladu sa Strategijom prevencije i zaštite dece od nasilja.

Status:

Još uvek nije usvojena sveobuhvatna Strategija i akcioni plan prevencije i zaštite dece od nasilja iako je radna grupa definisala Nacrt strategije pre skoro dve godine kao i odgovarajući akcioni plan. U međuvremenu nacrt akcionog plana je i zastareo, pa se mora uraditi novi kada strategija bude usvojena. Razlozi zbog kojih strategija nije usvojena nisu zvanično saopšteni.

Pri izradi Nacrta strategije osiguran je delotvoran mehanizam uključivanja dece u proces izrade. Ovaj proces podržan je od strane UNICEF-a i kroz brojne konsultacije održane sa decom, uzete su obzir sugestije koje su ovim mehanizmom prikupljene i integrisane su u Nacrt.

U skladu sa ovom činjenicom, nisu realizovane ni značajne aktivnosti koje su neophodne u cilju prevencije i reagovanja u slučajevima nasilja, tako da nisu doneti unapređeni Opšti i posebni protokoli koji uređuju međusektorsku saradnju, kao ni propisi koji definišu procedure za razmenu podataka o deci žrtvama nasilja. Ovo ipak ne znači da ne postoje naponi i aktivnosti koje država sprovodi u cilju zaštite dece od nasilja, a koriste se postojeći mehanizmi koji su razvijeni u prethodnom periodu. Vidljive su aktivnosti koje država sprovodi, ali ipak nije došlo do značajnijeg napretka koji je bio očekivan nakon preporuka Komiteta.

- 35.B.** Ne postoji razvijen jedinstven, sveobuhvatan, rodno senzitivan i usaglašen sistem evidentiranja i praćenja slučajeva nasilja u svim relevantnim sektorima (zdravstvena i socijalna zaštita, obrazovanje, policija, pravosuđe, organizacije civilnog društva) koji omogućava procenu razmera, uzroka i prirode nasilja kao ni standardizovani indikatori.
- 35.C.** Podaci o tačnom broju angažovanih u oblasti prava deteta i o broju stručnih i administrativnih radnika u Odeljenju za prava deteta u okviru Zaštitnika građana nisu javno dostupni.
- 35.D.** Zakon o sprečavanju nasilja u porodici usvojen je 2016. godine nakon čega je obuku za primenu zakona za pravosudne organe sprovodi Pravosudna akademija, ali bez posebnog fokusa na zaštiti dece. Programi u zajednici s ciljem sprečavanja i rešavanja problema nasilja u porodici i nasilja nad decom uopšte uglavnom se finansiraju kroz projekte koje sprovode organizacije civilnog društva ali ne postoji jedinstvena baza podataka iz koje bi se mogao utvrditi broj radionica, obuka, tribina i sl. za upoznavanje i senzibilizaciju javnosti o posebnim vidovima ugrožavanja prava deteta (vršnjačko nasilje, seksualno nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje deteta i dr.).

TELESNO KAŽNJAVANJE

16. Preporuka:

U svetlu OK br. 8 (2006) u vezi sa telesnim kažnjavanjem, Komitet apeluje na državu potpisnicu da:

- 37.A.** izričito zakonom zabrani telesno kažnjavanje;
- 37.B.** osigura da se zabrana telesnog kažnjavanja adekvatno prati i sprovodi u svim okruženjima;
- 37.C.** promoviše pozitivne, nenasilne i participativne načine podizanja i disciplinovanja deteta kroz kampanje podizanja svesti;
- 37.D.** osigura da se počinioci dovedu pred nadležne upravne i sudske organe.

Ova preporuka je bila obuhvaćena i preporukama Trećeg ciklusa Univerzalnog periodičnog pregleda (6.52, 6.53, 7.91, 7.92, 7.93, 7.94, 7.95, 7.96 i 7.97), kao i Ciljevima održivog razvoja (Cilj 16. Promovisati miroljubiva i inkluzivna društva za održivi razvoj, obezbediti pristup pravdi za sve i izgraditi efikasne, pouzdane i inkluzivne institucije na svim nivoima (16.2 i 16.3)).

Indikatori:

- 37.A.** Zakon o izmenama i dopunama Porodičnog zakona, koji sadrži odredbu o izričitoj zabrani telesnog kažnjavanja, donet u Narodnoj skupštini;
- 37.B.1.** Broj prijavljenih slučajeva telesnog kažnjavanja dece u svim okruženjima;
- 37.B.2.** Broj postupaka protiv učinilaca povrede odredbe zabrane telesnog kažnjavanja deteta, sprovedenih pred nadležnim organom u skladu sa zakonom (na godišnjem nivou, posle donošenja Zakona o izmenama i dopunama Porodičnog zakona koji sadrži ovu odredbu);
- 37.B.3.** Broj mera podrške pozitivnom roditeljstvu;
- 37.C.** Broj kampanja o promovisanju pozitivnih, nenasilnih i participativnih načina podizanja i disciplinovanja deteta, u skladu sa Strategijom prevencije i zaštite dece od nasilja i pripadajućim akcionim planom;
- 37.D.** Broj postupaka protiv učinilaca povrede odredbe zabrane telesnog kažnjavanja deteta, sprovedenih pred nadležnim organom u skladu sa zakonom (na godišnjem nivou, posle donošenja Zakona o izmenama i dopunama Porodičnog zakona koji sadrži ovu odredbu).

Status:

Izričita zabrana telesnog kažnjavanja dece i dalje nije predviđena zakonom. Trenutno dostupna verzija Nacrta zakona o izmenama i dopunama Porodičnog zakona predviđa uvođenje ove zabrane ali je ne razrađuje detaljno te ostaje da se vidi kako će ovo biti regulisano i kada će taj zakon biti usvojen i stupiti na snagu. Takođe, Nacrtom zakona o pravima deteta i Zaštitniku prava deteta, predviđena je izričita zabrana telesnog kažnjavanja i data je definicija ovakvog postupanja.

Kampanje o promovisanju pozitivnih, nenasilnih i participativnih načina podizanja i disciplinovanja deteta sprovode se uglavnom kroz projektne aktivnosti organizacija civilnog društva.

ŠTETNE PRAKSE

17. Preporuka:

Komitet preporučuje da država potpisnica uspostavi sistem za praćenje svih slučajeva koji uključuju dečije brakove među etničkim grupama, posebno među romskim devojkicama, i da pruži deci žrtvama sklonište i odgovarajuću rehabilitaciju i savetodavne usluge, kao i da organizuje kampanje podizanja svesti kojima bi se naglasile štetne posledice dečijeg braka.

Indikatori:

- 38.1.** Razvijen mehanizam za rano identifikovanje rizika za dečiji brak za profesionalce u oblasti socijalne zaštite, obrazovanja, zdravstvene zaštite i policije;
- 38.2.** Koncipiran sistem praćenja dečjih brakova;
- 38.3.** Broj prijavljenih slučajeva dečijih brakova, posebno među romskim devojkicama, na godišnjem nivou;
- 38.4.** Broj procesuiranih slučajeva i osuđujućih odluka vezanih za dečiji brak;
- 38.5.** Procenat devojkica i žena koje su stupile u brak ili zajednicu kao deca (pre 15. i pre 18. godine);
- 38.6.** Broj dece žrtava kojima je pružena usluga skloništa (prihvatišta), na godišnjem nivou;
- 38.7.** Broj dece žrtava kojima su pružene savetodavne usluge, na godišnjem nivou;
- 38.8.** Broj programa i iznos sredstava opredeljenih za programe podrške deci u riziku od dečjeg braka i njihovim porodicama;
- 38.9.** Broj kampanja podizanja svesti o štetnim posledicama dečijih brakova;
- 38.10.** Osnovana nacionalna koalicija ključnih aktera za borbu protiv dečijih brakova.

Status:

Iako se beleži određeni napredak u vezi sa ovom preporukom, kao što su potpisivanje Memoranduma o razumevanju u oblasti sprečavanja dečijih brakova i poboljšanja položaja dece i mladih u Srbiji između Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost i UNICEF-a (2018) i pokretanje Nacionalne koalicije za okončanje dečijih brakova, koju čine više od dvadeset organizacija i institucija posvećenih unapređenju prava deteta i naporima za okončanje štetne prakse dečijih brakova u Republici Srbiji (2019), nema većih pomaka u situaciji na terenu. I dalje se procenjuje da se u romskim naseljima svaka šesta devojkica uda pre nego što napuni 15 godina, a više od polovine se venča pre punoletstva.

Republika Srbija još uvek nema uspostavljen sistem za praćenje dečijih brakova, niti se podaci o slučajevima vode na osnovu etničke pripadnosti. Izdate su instrukcije centrima za socijalni rad od strane MRZBSP na koji način centri za socijalni rad treba da postupaju u slučaju pojave dečijih brakova.

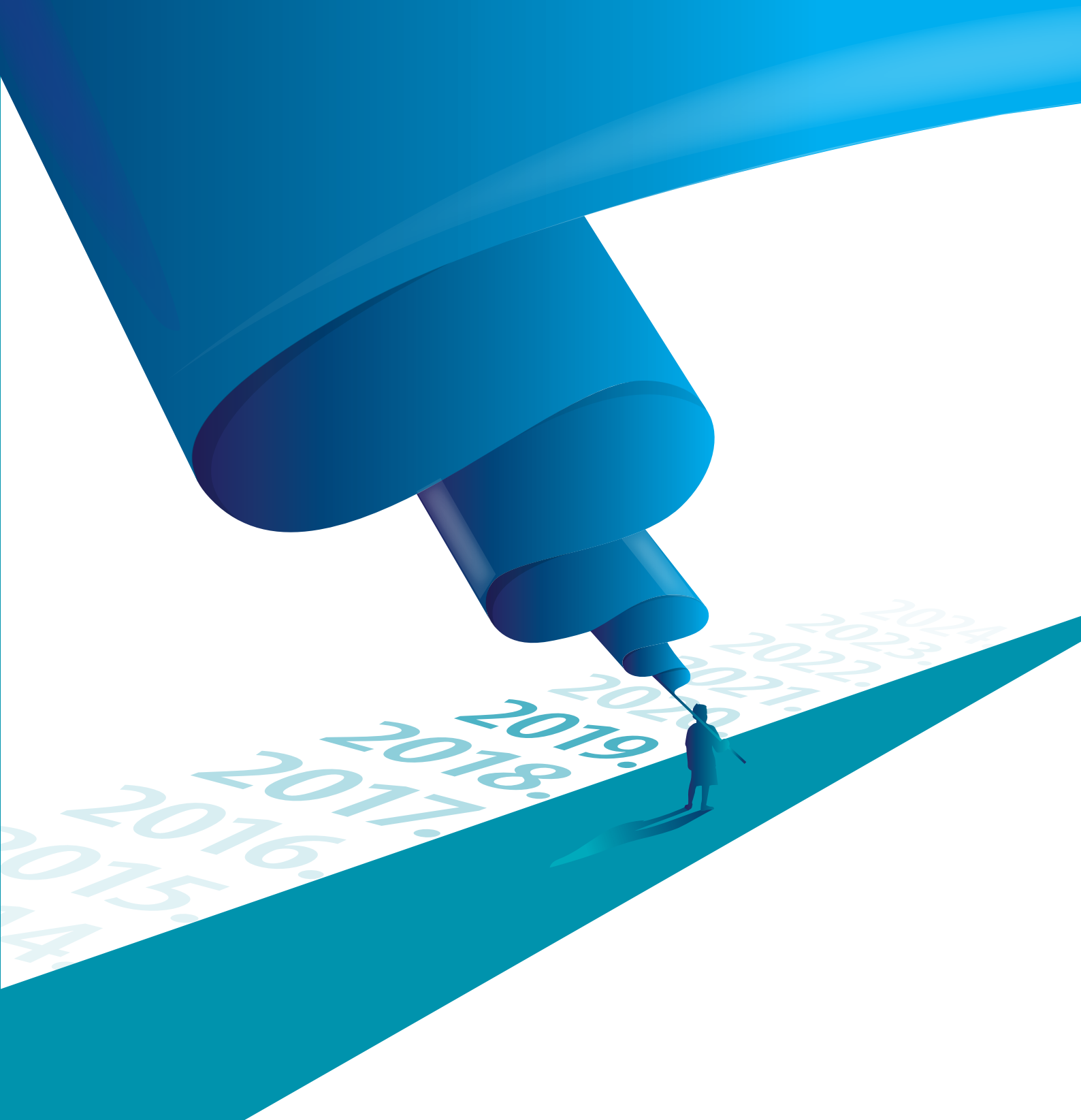
Što se tiče skloništa za decu, od jula 2019. godine je počelo da radi Prihvatište za žene žrtve trgovine ljudima u okviru Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima, sa mogućnošću prihvata devojkica i dečaka (do određenog uzrasta) ali sa primarnom namenom smeštaja punoletnih žrtava. Krajem februara 2019. godine u Beogradu, na novoj adresi, započelo je sa radom Prihvatište za decu Beograda namenjeno prihvatu najugroženijih kategorija

— zanemarene, zlostavljane i dece bez roditelja ili staratelja, kao i dece koja su bila žrtve trgovine ljudima, od 7 do 18 godina. Deo ovog objekta je i Svratište, namenjeno dnevnom boravku dece u uličnoj situaciji. Iako pruža podršku i deci iz drugih gradova i opština, Prihvatište je prvenstveno namenjeno najosetljivijim kategorijama mladih iz Beograda.

Kampanje za podizanje svesti o štetnosti dečijih brakova se uglavnom sprovode u okviru projekata organizacija civilnog društva i nemaju širi obuhvat.

F. PORODIČNA SREDINA I ALTERNATIVNA BRIGA

/ članovi 5, 9-11, 18 (stavovi 1 i 2),
20-21, 25 i 27 stav 4 /

18. Preporuka:

Komiteta preporučuje da država potpisnica:

- 40.A.** hitno smanji smeštanje dece mlađe od 3 godine u rezidencijalne ustanove, uključujući decu sa smetnjama u razvoju, i da ubrza smeštanje u porodicu; da osigura odgovarajuće mere zaštite i jasne kriterijume na osnovu potreba i najboljih interesa deteta, za utvrđivanje da li dete treba smestiti u sistem alternativnog zbrinjavanja, posebno za romsku decu i decu sa smetnjama u razvoju;
- 40.B.** sprovede odredbe navedene u Zakonu o socijalnoj zaštiti iz 2011. godine kojima se ograničava broj dece po rezidencijalnoj ustanovi na 50;
- 40.C.** sprovede mere za smanjenje broja dece u velikim ustanovama za decu sa smetnjama u razvoju; i da osigura da se institucionalizacija koristi samo kao poslednje sredstvo, uključujući kroz pružanje informacija budućim roditeljima i zdravstvenim radnicima koji savetuju nove roditelje o pravima i dostojanstvu dece sa smetnjama u razvoju;
- 40.D.** preduzme hitne korake kako bi se osiguralo da se Pravilnik o zabranjenim postupanjima zaposlenih u socijalnoj zaštiti primenjuje tako da deca u ustanovama budu oslobođena svakog fizičkog ili psihičkog zlostavljanja i zanemarivanja i da postoji odgovornost za takvo zlostavljanje ili zanemarivanje; da zabrani upotrebu odvajanja, fizičkog sputavanja i izolacije kao sredstava discipline; da osigura da se najbolji interesi deteta poštuju prilikom odlučivanja o potrebnom i odgovarajućem medicinskom tretmanu, i da se stavovi dece čuju i uzimaju u obzir;
- 40.E.** osigura odgovarajuće zakonske mere zaštite i jasne kriterijume za utvrđivanje da li dete treba smestiti u sistem alternativnog zbrinjavanja, uzimajući u obzir stavove i najbolji interes deteta, kao i da sprovodi takve kriterijume kroz podizanje svesti sudija porodičnog suda;
- 40.F.** ojača podršku deci i mladima koji napuštaju ustanove, uključujući one sa smetnjama u razvoju i invaliditetom, da im omogući da se ponovo integrišu u društvo kroz obezbeđivanje pristupa adekvatnom stanovanju, pravnim, zdravstvenim i socijalnim uslugama, kao i mogućnostima za obrazovanje i stručne obuke;
- 40.G.** podigne svest u društvu u cilju suprotstavljanja stigmatizaciji i diskriminaciji dece u sistemu alternativnog zbrinjavanja.

Ove preporuke su obuhvaćene Trećim ciklusom UPR (6.14, 6.54, 6.71, 7.97), preporukama Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava (27.a, b i c) i Ciljevima održivog razvoja — Cilj 1. Okončati siromaštvo svuda i u svim oblicima (1.3 i 1.4).

Indikatori:

- 40.A.1.** Broj dece mlađe od tri godine na smeštaju u rezidencijalnim ustanovama i udeo dece sa smetnjama u razvoju u ukupnom broju dece do 3 godine na rezidencijalnom smeštaju, na godišnjem nivou;
- 40.A.2.** Udeo dece mlađe od tri godine sa smetnjama u razvoju i romske dece na porodičnom smeštaju u ukupnom broju dece mlađe od 3 godine na smeštaju (rezidencijalnom + porodičnom);
- 40.A.3.** Udeo dece mlađe od tri godine sa smetnjama u razvoju i romske dece u ukupnom broju dece na porodičnom smeštaju;
- 40.B.1.** Usaglašena Uredba o mreži ustanova socijalne zaštite sa Zakonom o socijalnoj zaštiti;
- 40.B.2.** Udeo ustanova za smeštaj dece kapaciteta smeštaja do 50 u ukupnom broju ustanova za smeštaj dece, na godišnjem nivou;
- 40.C.1.** Broj mera i aktivnosti na godišnjem nivou ministarstva nadležnog za socijalnu zaštitu, Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu u Beogradu i Pokrajinskog zavoda za socijalnu zaštitu u Novom Sadu kojima se osigurava poštovanje prava dece sa smetnjama u razvoju;
- 40.C.2.** Povećan broj usluga u zajednici namenjenih deci i porodicama sa decom sa smetnjama u razvoju;
- 40.C.3.** Godišnji obuhvat dece sa smetnjama u razvoju uslugama u zajednici kojima se prevenira institucionalizacija i podržava inkluzija;
- 40.D.1.** Broj mera na godišnjem nivou (instrukcija, naloga inspektora socijalne zaštite i dr.) ministarstva nadležnog za socijalnu zaštitu;

- 40.D.2.** Broj slučajeva na godišnjem nivou fizičkog ili psihičkog zlostavljanja i zanemarivanja u ustanovama socijalne zaštite, prema izveštajima Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu u Beogradu i Pokrajinskog zavoda za socijalnu zaštitu u Novom Sadu;
- 40.D.3.** Broj slučajeva na godišnjem nivou u kojima je utvrđeno da postoji odgovornost za zlostavljanje ili zanemarivanje, prema izveštajima Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu u Beogradu i Pokrajinskog zavoda za socijalnu zaštitu u Novom Sadu;
- 40.E.1.** Doneto stručno uputstvo ministarstva nadležnog za socijalnu zaštitu;
- 40.E.2.** Organizovana obuka za primenu stručnog uputstva;
- 40.E.3.** Godišnje izveštavanje o sprovođenju stručnog uputstva;
- 40.E.4.** Broj realizovanih obuka sudija koje se bave ovom materijom, broj polaznika tih obuka.
- 40.F.1.** Procenat dece i mladih koji su napustili usluge smeštaja u sistemu socijalne zaštite i koriste usluge podrške za osamostaljivanje u odnosu na ukupan broj dece i mladih koji su napustili socijalnu zaštitu na godišnjem nivou;
- 40.F.2.** Procenat dece i mladih koji napuštaju socijalnu zaštitu, koji koriste podsticajne mere Nacionalne službe za zapošljavanje u odnosu na ukupan broj dece i mladih koji napuštaju zaštitu;
- 40.F.3.** Usvojena dopuna Zakona o socijalnoj zaštiti kojom se uvodi pravo dece i mladih koji napuštaju smeštaj na novčanu pomoć u trajanju od dve godine, uslovljena aktivnim traženjem posla;
- 40.G.** Broj kampanja i dr. aktivnosti za podizanje svesti u društvu u cilju suprotstavljanja stigmatizaciji i diskriminaciji dece u sistemu alternativnog zbrinjavanja.

Status:

- 40.A.** Deca do tri godine dominantno se nalaze u porodičnom smeštaju — oko 93% ukupnog broja dece na smeštaju. Iako se, osim u izuzetnim situacijama, deca do 3 godine po pravilu ne smeštaju u domove, primećuje se kontinuirano prisustvo između 20 do 30 dece ovog uzrasta na rezidencijalnom smeštaju.

Udeo dece mlađe od tri godine u ukupnom broju dece i mladih na porodičnom smeštaju su poslednjih godina kreće ispod 10%, prema poslednjem dostupnom Godišnjem izveštaju o radu Centra za socijalni rad iz 2018. godine. Podaci o udelu dece mlađe od 3 godine sa smetnjama u razvoju i romske dece u ukupnom broju dece na porodičnom smeštaju nisu dostupni.
- 40.B.** Uredba o mreži ustanova socijalne zaštite nije usaglašena sa Zakonom o socijalnoj zaštiti i propisuje veći kapacitet od 50 za određeni broj domova. Ipak, primećuje se napredak u transformaciji rezidencijalnih ustanova za smeštaj dece i mladih bez roditeljskog staranja pa od 11 ustanova, dve ustanove imaju kapacitet domskog smeštaja veći od 50. Jednoj je kapacitet Uredbom dozvoljen na preko 400 mesta ali je njena popunjenost samo 60%. Kroz proces transformacije i deinstitucionalizacije u većini ovih ustanova se kontinuirano smanjuje broj korisnika, tako da je u svim domovima broj korisnika značajno ispod kapaciteta smeštaja propisanog Uredbom, a jedna ustanova više i nema decu na smeštaju. Situacija je, međutim, izuzetno loša kada su u pitanju ustanove za smeštaj dece i mladih sa smetnjama u razvoju. Od šest ustanova, četiri imaju kapacitet preko 50, a pojedine čak do 500 mesta. Pri tom je popunjenost ovih kapaciteta vrlo visoka i godinama se kreće preko 90%.
- 40.C.** Nema pouzdanih podataka o merama i aktivnostima koje doprinose smanjenju broja dece u ustanovama za decu sa smetnjama u razvoju. Kada je u pitanju prevencija institucionalizacije dece, jedna od važnih mera je razvoj usluga u zajednici kao podrška porodici i inkluziji. Prema najnovijem Mapiranju usluga socijalne zaštite usluga dnevnog boravka za decu i mlade sa smetnjama u razvoju u 2018. godini pružala se u 64 od 144 jedinica lokalne samouprave u Srbiji i obuhvaćeno je 2.000 dece; samo 14 jedinica lokalne samouprave ima organizovanu uslugu pomoć u kući za decu i mlade čime je obuhvaćeno oko 200 dece i mladih; uslugu ličnog pratioca pruža 76 lokalnih samouprava za oko 1.700 dece i mladih, a uslugu predaha pruža samo 6 jedinica lokalne samouprave. U odnosu na 2015. godinu vidi se značajan napredak u pružanju usluge lični pratilac.
- 40.D.** Od 20 ustanova za decu i mlade, samo jedna nema formiran interni tim za postupke u slučaju nasilja nad korisnicima. U ustanovama za decu i mlade bez roditeljskog staranja u 2018. godini evidentirano je 26 dece i jedna mlada osoba kao žrtva, a kao nasilnici u svim slučajevima su evidentirani drugi korisnici. Broj prijava je manji u odnosu na prethodne dve godine. U ustanovama za decu i mlade sa smetnjama

u razvoju je evidentirano je 15 slučajeva nasilja nad korisnicima, 4 žrtve su deca. U ustanovama za vaspitanje dece i omladine evidentirano je 8 prijavljenih nasilja, a kao nasilnik je evidentiran drugi korisnik. Sve ustanove imaju procedure za razmatranje žalbi i pritužbi. U 2018. godini evidentirano je 44 usmene i jedna pisana žalba. U 2016. godini, nije bilo evidentiranih žalbi, što se tumači promenom regulative.

Nema dostupnih podataka o broju slučajeva u kojima je utvrđeno da postoji odgovornost za zlostavljanje ili zanemarivanje dece na smeštaju.

40.E. Do sada nije doneto stručno uputstvo sa jasnim kriterijumima za utvrđivanje da li je i kada opravdano i u najboljem interesu deteta primena alternativnih mera.

40.F. Prema podacima iz istraživanja koje je 2017. godine Centar za socijalnu politiku sproveo u saradnji sa NALED-om oko 100 mladih je napustilo usluge smeštaja u sistemu socijalne zaštite i u procesu su osamostaljivanja. Nema pouzdanih podataka o procentu mladih koji su napustili smeštaj u sistemu socijalne zaštite koji koriste usluge podrške za samostalni život. Postoje relativno pouzdani podaci o korišćenju usluge stanovanja uz podršku nakon napuštanja smeštaja po kojima je oko 70% mladih koji su napustili zaštitu koristilo ovu uslugu. Dostupni su i podaci o broju mladih koji nakon napuštanja smeštaja koriste pravo na materijalnu podršku u toku jedne godine, ustanovljeno Odlukom o socijalnoj zaštiti Grada Beograda, po kojima je oko 50% mladih koji su napustili smeštaj koristilo to pravo. Nema pouzdanih podataka o mladima koji su napustili usluge smeštaja u okviru sistema socijalne zaštite i podršci koju dobijaju u okviru Nacionalne službe za zapošljavanje.

Nije usvojen predlog o dopuni Zakona o socijalnoj zaštiti kojom se uvodi pravo dece i mladih koji napuštaju smeštaj na novčanu pomoć u trajanju od dve godine, uslovljena aktivnim traženjem posla.

40.G. Nema pouzdanih podataka o kampanjama i drugim aktivnosti za podizanje svesti u društvu u cilju suprotstavljanja stigmatizaciji i diskriminaciji dece u sistemu alternativnog zbrinjavanja.

USVOJENJE

19. Preporuka:

Komitet preporučuje da država potpisnica:

42.A. osigura da se deca sa smetnjama u razvoju i romska deca ne diskriminišu u procesu usvojenja i da uspostavi programe za smanjenje zabluda u vezi sa usvojenjem dece sa teškim invaliditetom i romske dece;

42.B. osigura bolju saradnju relevantnih agencija, uz dovoljnu obuku osoblja, da bi se obezbedila odgovarajuća dugoročna podrška usvojenom detetu i usvojiteljima.

Preporuka je data i u Trećem ciklusu Univerzalnog periodičnog pregleda (6.14. i 6.54).

Indikatori:

42.A.1. Broj realizovanih programa za smanjenje zabluda u vezi sa usvajanjem dece sa smetnjama u razvoju i romske dece;

42.A.2. Broj usvojenja dece sa smetnjama u razvoju i romske dece i udeo usvojene dece sa smetnjama u razvoju i romske dece u ukupnom broju dece sa smetnjama u razvoju i romske dece za koje je procenjeno da je usvojenje u njihovom najboljem interesu, na godišnjem nivou;

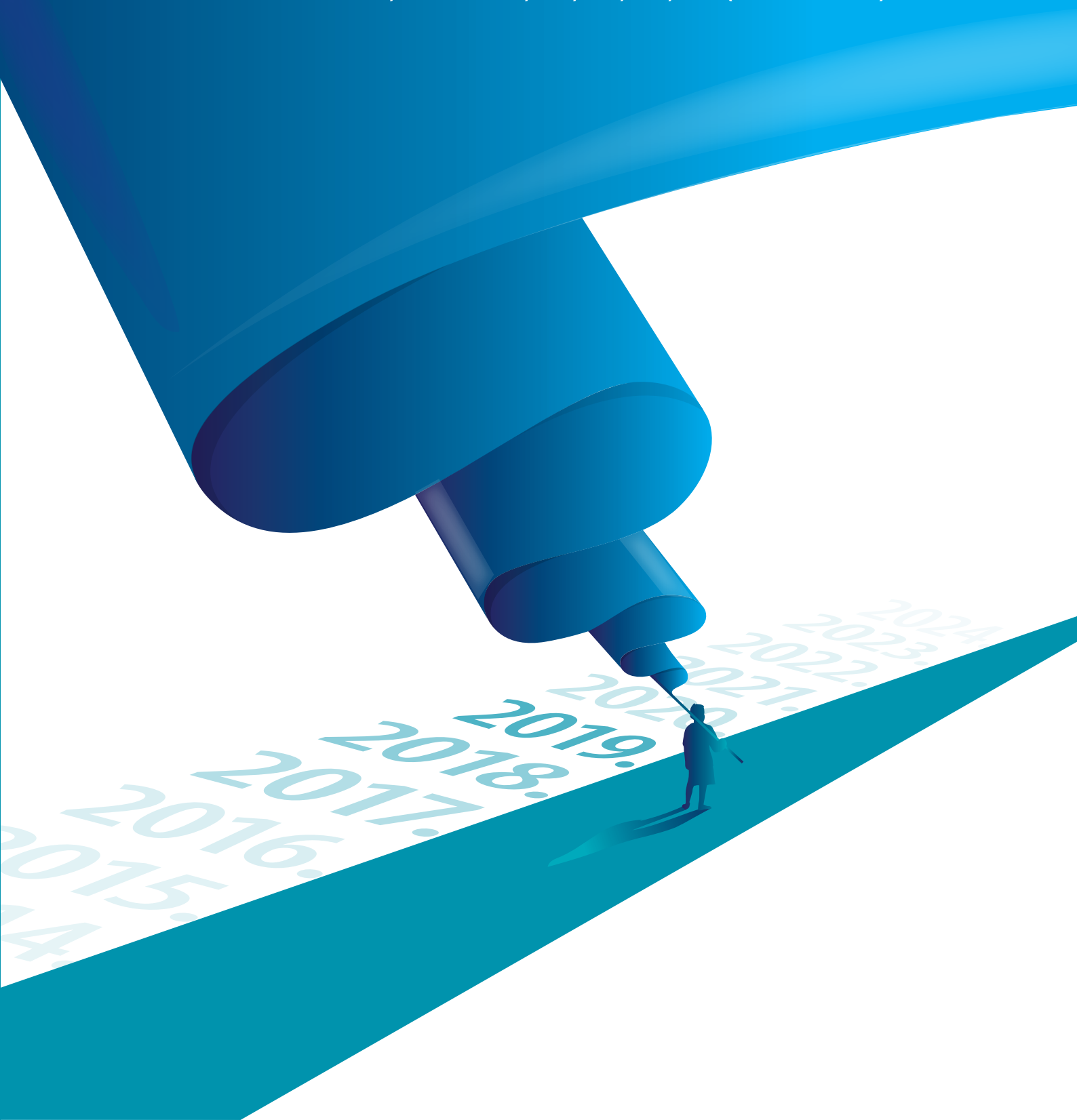
Status:

Nema pouzdanih podataka o broju realizovanih programa za smanjenje zabluda u vezi sa usvajanjem dece sa smetnjama u razvoju i romske dece. Prema podacima MRZBSP za 2018. u toku godine usvojeno je 28 dece sa smetnjama u razvoju i romske dece (od strane stranih državljana). Učešće usvojene dece sa smetnjama u razvoju i romske dece u toku 2017. godine u ukupnom broju dece sa smetnjama u razvoju i romske dece za koje je procenjeno da je usvojenje u njihovom najboljem interesu je 42.5%.

Nema akreditovanog programa podrške usvojiteljima i detetu niti dostupnih podataka o učešću usvojitelja kojima je pružena podrška u ukupnom broju usvojitelja na godišnjem nivou.

G. SMETNJE U RAZVOJU, OSNOVNA ZDRAVSTVENA I SOCIJALNA ZAŠTITA

/ članovi 6, 18 stav 3, 23, 24, 26, 27 (stavovi 1-3) i 33 /

20. Preporuka:

U svetlu OK br. 9 (2006) o pravima dece sa smetnjama u razvoju, Komitet apeluje na državu potpisnicu da usvoji pristup invaliditetu zasnovan na ljudskim pravima i da uspostavi sveobuhvatnu strategiju kako bi se osigurala inkluzija dece sa smetnjama u razvoju, kao i da:

- 44.A.** poboljša prikupljanje podataka o deci sa smetnjama u razvoju i sprovede studije i analize o efikasnosti primene Konvencije i postojećih zakona i politika;
- 44.B.** reformiše sistem socijalne pomoći za decu sa smetnjama u razvoju i njihove porodice u cilju poboljšanja njegove koherentnosti i koordinacije, kao i da izbegava nepotrebnu institucionalizaciju i da sprovede kampanje za podizanje svesti s ciljem borbe protiv stigmatizacije i predrasuda prema deci sa smetnjama u razvoju;
- 44.C.** uspostavi zakonske i druge mere da bi se obezbedilo da deca sa smetnjama u razvoju i deca kojima je potrebna stalna briga i pomoć ostanu sa svojim biološkim porodicama, kroz usluge za decu i roditelje, odnosno kroz finansijsku podršku i pomoć za roditelje koji nisu sposobni da rade i stvaraju prihod jer pružaju stalnu brigu i pomoć detetu sa smetnjama u razvoju;
- 44.D.** da prioritet merama kojima se olakšava potpuna inkluzija dece sa invaliditetom, uključujući i decu sa intelektualnim i psihosocijalnim smetnjama u razvoju, u sve oblasti javnog života, kao što su slobodne aktivnosti, briga u zajednici i obezbeđivanje socijalnog stanovanja.

Ove preporuke su obuhvaćene i Trećim ciklusom Univerzalnog periodičnog pregleda (6.54), kao i Ciljevima održivog razvoja — Cilj 4. Obezbediti inkluzivno i kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnosti celoživotnog učenja (4.1, 4.2, 4.4. i 4.5).

Indikatori:

- 44.A.1.** Kreirana adekvatna baza podataka i sprovedene studije i analize o efikasnosti sprovođenja Konvencije o pravima deteta i postojećih zakona i politika, radi statističkog praćenja stanja;
- 44.A.2.** Broj studija i analiza o efikasnosti sprovođenja Konvencije o pravima deteta i postojećih zakona i politika koje sadrže relevantne podatke o deci sa smetnjama u razvoju;
- 44.B.1.** Sprovedeno istraživanje o stanju podrške sistema socijalne zaštite za decu sa smetnjama u razvoju i njihove porodice i preporuke za unapređenje;
- 44.B.2.** Broj kampanja za podizanje svesti s ciljem borbe protiv stigmatizacije i predrasuda prema deci sa smetnjama u razvoju (na godišnjem nivou);
- 44.C.1.** Broj korisnika usluga podrške biološkim porodicama sa decom sa smetnjama u razvoju;
- 44.C.2.** Prosečan mesečni broj dece i mladih korisnika uvećanog (po osnovu smetnji u razvoju) dečjeg dodatka u datoj godini;
- 44.C.3.** Prosečan mesečni iznos uvećanog dečijeg dodatka u datoj godini (RSD i PPS);
- 44.C.4.** Prosečan mesečni broj korisnika dodatka za pomoć i negu drugog lica (DPN) — osnovni i uvećani, u posmatranoj godini (0-2, 3-5, 6-14, 15-17, 18-25);
- 44.C.5.** Broj korisnika DPN 0-17 u odnosu na ukupan broj OSI (0-17) godina, %;
- 44.C.6.** Broj korisnika DPN 18-25 u odnosu na ukupan broj OSI (18-25) godina, %;
- 44.C.7.** Prosečan mesečni iznos DPN po korisniku u datoj godini, osnovni i uvećani (RSD i PPS);
- 44.C.8.** Odnos prosečnog mesečnog iznosa uvećanog dodatka po korisniku u datoj godini i prosečne minimalne zarade (bruto) u datoj godini;
- 44.C.9.** Prosečan mesečni broj korisnika odsustva za posebnu negu deteta u posmatranoj godini
- 44.C.10.** Prosečan mesečni iznos naknade po korisniku u datoj godini;
- 44.D.1.** Preispitana efikasnost i efektivnost usluga socijalne zaštite u zajednici;
- 44.D.2.** Obuhvat dece sa teškoćama u razvoju uslugama i mehanizmima za inkluziju u obrazovanju i društvu (po uslugama: lični pratilac deteta, dnevni boravak, pomoć u kući).

Status:

44.A. Nije kreirana adekvatna baza podataka ni sprovedena studija i analiza o efikasnosti sprovođenja Konvencije o pravima deteta i postojećih zakona i politika, radi statističkog praćenja stanja. Nema studija i analiza o efikasnosti sprovođenja Konvencije o pravima deteta i postojećih zakona i politika koje sadrže relevantne podatke o deci sa smetnjama u razvoju.

44.B. Potrebno je sprovesti istraživanje o stanju podrške sistema socijalne zaštite za decu sa smetnjama u razvoju i njihove porodice i doneti preporuke za unapređenje sistema, što do sada nije urađeno.

Nema podataka o kampanjama za podizanje svesti s ciljem borbe protiv stigmatizacije i predrasuda prema deci sa smetnjama u razvoju.

44.C. U Srbiji su usluge u zajednici i pored određenog poboljšanja i dalje nerazvijene — usluga pomoć u kući za decu sa smetnjama u razvoju pruža se u jako malom broju jedinica lokalne samouprave, dnevni boravak organizuje manje od polovine opština, a uslugu lični pratilac organizuje polovina opština u Srbiji — u 2018. godini dnevnim boravkom obuhvaćeno je oko 2.000 dece, uslugom pomoć u kući oko 200 dece i mladih, a uslugom ličnog pratioca obuhvaćeno je 1.700 dece i mladih.

Za roditelje koji ne mogu da rade postoje dve mogućnosti finansijskog obezbeđenja: a) pravo na dodatak za pomoć i negu drugog lica koje u slučaju smetnji u razvoju/invaliditeta najvišeg stepena iznosi oko 125% minimalne neto zarade uključujući socijalnu penziju za roditelja koji nije zaposlen b) odsustvo sa posla do starosti 5 godina deteta uz 100% nadoknađene zarade svih pet godina.

Dodatno, od 2018. godine sva deca sa smetnjama u razvoju imaju pravo na uvećani dečiji dodatak, nezavisno od materijalnog položaja njihovih porodica. Dodatak se uvećava 50% i trenutno iznosi 4.567,35, što je značajan pomak u odnosu na početni posmatrani period kada se dodatak uvećavao 30% i dobijala su ga samo deca iz materijalno ugroženih porodica.

ZDRAVLJE I ZDRAVSTVENE USLUGE

21. Preporuka:

Komitet preporučuje da država potpisnica:

46.A. osigura dostupnost i jednak pristup kvalitetnoj osnovnoj i specijalizovanoj zdravstvenoj zaštiti za svu decu u zemlji, kao i da ojača napore da se obezbedi proširenje pristupa adekvatnoj zdravstvenoj zaštiti, uključujući prenatalnu brigu o neosiguranim trudnicama, na porodice koje žive u najugroženijim situacijama, naročito na one koje žive u marginalizovanim i udaljenim oblastima;

46.B. rasporedi adekvatne ljudske i finansijske resurse kako bi se osiguralo potpuno sprovođenje Uredbe o nacionalnom programu zdravstvene zaštite žena, dece i omladine;

46.C. ojača i poveća podršku novoizabranih zdravstvenih medijatora romskim zajednicama i obezbedi institucionalizaciju romskih zdravstvenih medijatora u okviru zdravstvenog sistema;

46.D. osigura ravnopravan pristup savetovanju i drugim zdravstvenim uslugama podrške za decu sa smetnjama u razvoju;

46.E. podrži javno zastupanje i angažovanje medija da se bave znanjem, stavovima i praksom u cilju podsticanja imunizacije i da primenjuje „Tehničke smernice OHCHR o primeni pristupa zasnovanog na ljudskim pravima u sprovođenju politika i programa za smanjenje i okončanje mortaliteta i morbiditeta koji se mogu sprečiti kod dece ispod 5 godina starosti“ (A/HRC/27/31);

46.F. u potpunosti implementira Međunarodni kodeks marketinga zamene za majčino mleko, kao i da razvije nacionalni program za zaštitu, promociju i podršku dojenju kroz sveobuhvatne kampanje. Majke treba da se na odgovarajući način podrže kroz strukture savetovanja u bolnicama, klinikama i zajednici, a inicijativa „Bolnica prijatelj beba“ treba da se sprovodi širom zemlje.

Ove preporuke su obuhvaćene Trećim ciklusom UPR (6.71) kao i Ciljevima održivog razvoja — Cilj 2. Okončati glad, postići bezbednost hrane i poboljšanu ishranu i promovisati održivu poljoprivredu (2.1 i 2.2) i Cilj 3. Obezbediti zdrav život i promovisati blagostanje za ljude svih generacija (3.1 do 3.9).

Indikatori:

- 46.A.1.** Broj trudnica, porodilja i dece koja su neosigurana a koji su zdravstvenu zaštitu u vezi sa trudnoćom i porođajem i neonatalnu i postneonatalnu zdravstvenu zaštitu koristili na osnovu Zakona o ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu dece, trudnica i porodilja (*Službeni glasnik RS*, br. 104/2013);
- 46.A.2.** Obuhvat trudnica (%) preventivnim pregledima u prvom, drugom i trećem trimestru trudnoće disagregiran na opštu populaciju trudnica, najsiromašnije i trudnice u romskim naseljima;
- 46.A.3.** Prosečan broj preventivnih pregleda trudnica u prvom, drugom i trećem trimestru trudnoće, uključujući i rizične trudnoće u primarnoj zdravstvenoj zaštiti;
- 46.A.4.** Odnos maternalne smrtnosti (broj umrlih žena u trudnoći, na porođaju i u puerperijumu zbog razloga povezanih sa tim stanjima na 1.000.000 živorođenih);
- 46.B.1.** Broj dece predškolskog uzrasta po pedijatru u primarnoj zdravstvenoj zaštiti;
- 46.B.2.** Broj dece školskog uzrasta po pedijatru u primarnoj zdravstvenoj zaštiti;
- 46.B.3.** Prosečan broj poseta po lekaru (u ordinaciji) u službi za zdravstvenu zaštitu predškolske dece u primarnoj zdravstvenoj zaštiti;
- 46.B.4.** Prosečan broj poseta po lekaru (u ordinaciji) u službi za zdravstvenu zaštitu školske dece u primarnoj zdravstvenoj zaštiti;
- 46.C.1.** Definisan i pravno uređen odgovarajući program edukacije za radno mesto zdravstvene medijatorke kroz formalno obrazovanje, nomenklaturu zanimanja i realizovano zapošljavanje zdravstvenih medijatorki u domovima zdravlja, kao i program njihovog kontinuiranog stručnog usavršavanja — u skladu sa Strategijom za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Srbiji za period od 2016. do 2025. godine;
- 46.C.2.** Radno mesto zdravstvene medijatorke je sistematizovano, a broj medijatorki je povećan (do 2025. godine) — u skladu sa Strategijom za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Srbiji za period od 2016. do 2025. godine;
- 46.D.1.** Uvođenje razvojne pedijatrije u osnovne i posle diplomске/subspecijalističke studije na medicinskim fakultetima u Srbiji;
- 46.D.2.** Broj domova zdravlja koje imaju razvojno savetovalište;
- 46.D.3.** Broj organizacionih jedinica koje se bave razvojnom pedijatrijom u ustanovama sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite;
- 46.D.4.** Postojanje definisanog minimalnog paketa usluga za decu sa smetnjama u razvoju;
- 46.D.5.** Broj domova zdravlja koji su uspostavili program savetovanja sa roditeljima dece sa teškoćama i smetnjama u razvoju primenjujući vodič za skrining i dijagnostiku i intervencije sa decom sa poremećajima iz autističnog spektra;
- 46.D.6.** Obuhvat (%) živorođene dece skriningom za sluh;
- 46.D.7.** Uključena primena standardizovanih instrumenata za procenu razvoja deteta u svakodnevnu praksu pedijatarata i patronažnih sestara;
- 46.D.8.** Ustanovljavanje registra dece sa smetnjama u razvoju;
- 46.E.1.** Donet Plan komunikacije u cilju podsticanja imunizacije;
- 46.E.2.** Napravljeni priručnici za medijske kampanje i socijalni marketing o važnosti imunizacije za zdravstvene radnike i zdravstvene ustanove;
- 46.E.3.** Na sajtovima zdravstvenih ustanova — PZZ i viših nivoa su redovno ažurirane stranice sa informacijama o imunizaciji i najčešćim pitanjima i odgovorima za roditelje;
- 46.E.4.** Obeležavanje nedelje imunizacije — 21-27 april u celoj Srbiji;
- 46.E.5.** Obuhvat dece imunizacijom za određene bolesti disagregirano za svu decu do pet godina starosti i decu u romskim naseljima;
- 46.F.1.** Obeležavanje svetske i nacionalne nedelje dojenja prema kalendaru zdravlja;
- 46.F.2.** Usvajanje nacionalnog programa za zaštitu, promociju i podršku dojenju u Republici Srbiji;

- 46.F.3.** Potrošnja mlečne formule u porodilištima prema broju živorođene dece disagregirano po porodilištima;
- 46.F.4.** Broj prijavljenih slučajeva kršenja Kodeksa o reklamiranju zamena za majčino mleko;
- 46.F.5.** Procenat porodilišta koja imaju pisanu politiku podrške dojenju;
- 46.F.6.** Broj porodilišta koja imaju 80% edukovanog kadra u oblasti zaštite i promocije dojenja u poslednjih 5 godina;
- 46.F.7.** Broj savetovališta za dojenje u domovima zdravlja;
- 46.G.1.** Procenat domova zdravlja u kojima postoji redovna usluga „Škola za roditeljstvo“ i pripreme za porođaj;
- 46.G.2.** Obuhvat (%) trudnica uslugama „Škole za roditeljstvo“ disagregirano za sve trudnice i one iz romskih naselja;
- 46.G.3.** Procenat porodilišta koji su akreditovani po novim standardima za porodilišta i neonatologiju;
- 46.G.4.** Obezbeđeni uslovi za ostvarivanje porodično orijentisane razvojne nege i kontakta „koža na kožu“ na svim jedinicama intenzivne neonatološke nege;
- 46.G.5.** Procenat žena koje su bile u istoj sobi sa detetom nakon porođaja;
- 46.G.6.** Procenat isključivo dojene dece;
- 46.G.7.** Procenat dojene dece u prvom satu nakon rođenja;
- 46.G.8.** Procenat dojene dece u prvih 48 sati;
- 46.G.9.** Procenat dojene dece sa navršenih mesec dana;
- 46.G.10.** Procenat dojene dece sa navršenih pet meseci;
- 46.G.11.** Procenat ukupno dojene dece uz dohranu sa navršena tri meseca, šest meseci i 12 meseci.

Status:

- 46.A.** Nisu dostupni podaci o korišćenju usluga neosiguranih trudnica, porodilja i dece, niti je publikovana analiza planiranog i ostvarenog obima i sadržaja prava osiguranih lica za 2017. godinu. Maternalna smrtnost je u Srbiji porasla sa 10,8 umrlih žena u toku trudnoće, porođaja i puerperijuma na 100.000 živorođene dece u 2017. na 14,1 u 2018. godini ali bi trebalo imati u vidu da je to događaj male verovatnoće pa se bolji uvid u trendove maternalne smrtnosti dobija izračunavanjem višegodišnjih proseka.
- 46.B.** Prosečan broj dece predškolskog uzrasta po lekaru u ovoj službi na nivou PZZ je 674, a prosečan broj poseta po lekaru u toku godine u 2017. je bio 6.117, a dnevno 29 poseta (kriterijum u pogledu kadra u oblasti zdravstvene zaštite predškolske dece iznosi: jedan lekar specijalista pedijatrije na 850 dece (0-6 godina), i kriterijum u pogledu mera izvršenja je 30 poseta dnevno i 6.300 godišnje).

Prosečan broj školske dece i omladine (7-19 godina) po pedijatru u ovoj službi na nivou PZZ je 1.366, dok je godišnja opterećenost 5.619 poseta po lekaru u 2017. i dnevno 27 poseta (kriterijum je jedan lekar specijalista pedijatrije na 1.500 školske dece, i kriterijum u pogledu mera izvršenja, koji u oblasti zdravstvene zaštite školske dece iznosi: 30 poseta dnevno i 6.300 godišnje kod lekara).

Iako se smanjuje broj pedijatara u službama za zdravstvenu zaštitu dece predškolskog uzrasta i školske dece i omladine, smanjuje se i broj dece ovih uzrasta tako da se opterećenost i korišćenje kreću u granicama predviđenih normativa ili su i niži.
- 46.C.** Zanimanje zdravstvena medijatorka prepoznato je u Nacionalnom okviru kvalifikacija ali još uvek nema pomaka u razvoju odgovarajućih programa edukacije niti je izabran održivi model institucionalizacije zdravstvenih medijatorki, te shodno tome njihovo radno mesto nije sistematizovano. Broj zdravstvenih medijatorki je povećan na 85 u 2019. godini.
- 46.D.** Prema dostupnim podacima jedino je Medicinski fakultet u Novom Sadu u okviru akademskih studija specijalne edukacije i rehabilitacije uveo predmet: Modeli i sistemi specijalne edukacije i rehabilitacije (koji se odnosi na decu sa smetnjama u razvoju). Napomena je da programi akademskih i posle diplomskih studija na fakultetima zdravstvene struke u Srbiji nisu standardizovani.

Razvojnih savetovališta u Srbiji je malo, i dalje ne raspolažu adekvatnim resursima, nisu ravnomerno distribuirani, pa je pristup ograničen a kvalitet rada neujednačen. Trenutno postoji 35 razvojnih savetovališta ali nisu sva funkcionalna (nemaju opremu ni namenske prostorije), a samo 12 je opremljeno i od njih tri imaju pedijatra koji radi isključivo u savetovalištu.

Još uvek nema registra dece sa smetnjama u razvoju.

Ministarstvo zdravlja je 2018. godine publikovalo „Smernice za skrining, dijagnostiku i intervencije kod dece sa poremećajem autizma“. Nema podataka o obuhvatu živorođene dece skriningom za sluh.

- 46.E.** Novi Pravilnik o imunizaciji i načinu zaštite lekovima je usvojen u poslednjem kvartalu 2017. godine, a na inicijativu Srpskog lekarskog društva je usvojena Deklaracija o podršci vakcinaciji u januaru 2018. godine. Velika većina zdravstvenih ustanova u PZZ na svojoj početnoj veb stranici istakla je informacije o aktivnoj imunizaciji stanovništva protiv zaraznih bolesti.

Od 23. do 29. aprila 2018. je obeležena XIII nedelja imunizacije u evropskom regionu.

Obuhvat vakcinacijom i revakcinacijom svim vakcinama predviđenim Kalendarom obavezne imunizacije je povećan u odnosu na 2017. godinu pa je tako planirana imunizacija protiv difterije, tetanusa, velikog kašlja, dečje paralize i oboljenja izazvanih Hemofilusom influence tip 6 kombinovanom peto-valentnom vakcinom sprovedena sa obuhvatom od 94,7%, a revakcinacija dece istom vakcinom sa obuhvatom od 89,3%. Pored primovakcinacije vakcinom protiv malih boginja, zaušaka i rubele (MMR) u drugoj godini života sa obuhvatom od 93,4% obavljena je i revakcinacija dece ovom vakcinom pre upisa u školu za obuhvatom od 91,6%.

Obuhvat romske dece vakcinama prema Kalendaru obavezne imunizacije biće dostupan posle obrade podataka iz Istraživanja višestrukih pokazatelja o položaju žena i dece u Srbiji u 2020. godini.

- 46.F.** Redovno se obeležava svetska nedelja dojenja u prvoj nedelji avgusta meseca, a u Srbiji se obeležava i Nacionalna nedelja promocije dojenja 40. nedelje u godini (simbolično trajanje trudnoće). U 2019. godine je Nacionalna nedelja obeležena od 1. do 7. oktobra pod sloganom: „Podrži dojenje — osnaži roditelje sada i ubuduće“.

Uredba o Nacionalnom programu podrške dojenju, porodičnoj i razvojnoj nezi novorođenčeta je usvojena jula 2018. godine.

Nema dostupnih podataka o potrošnji mlečne formule i slučajevima kršenja Kodeksa o reklamiranju zamena za majčino mleko mada je UNICEF pokrenuo kampanju da majke prijave slučajeve reklamiranja zamena za majčino mleko koje primete u porodilištima ili domovima zdravlja.

Sponzorstvo „Rose“ u podršci dojenju se odnosi i na edukaciju zdravstvenih radnika u ovoj oblasti ali nema dostupnih podataka koliko je zdravstvenih radnika edukovano niti koliko porodilišta ima pisanu politiku podrške dojenju — ovi podaci se mogu obezbediti posebnim istraživanjima.

Savetovališta za dojenje u domovima zdravlja rade u okviru „Škola za roditeljstvo“.

- 46.G.** Podrška razvoju „Škola za trudnice i roditeljstvo“ usledila je nakon osnivanja banaka humanog mleka u Beogradu, Novom Sadu i Kragujevcu. Do kraja 2019. godine je planirano da bude osnovano 20 ovih škola, i u toku je drugi ciklus obuke zdravstvenih radnika za njihov rad.

Nema dostupnih podataka o procentu porodilišta akreditovanih po novim standardima za porodilišta i neonatologiju niti o obezbeđenim uslovima za ostvarivanje porodično orijentisane razvojne nege kao i o procentu žena koje su bile u istoj sobi sa detetom nakon porođaja — ovi podaci se obezbeđuju posebnim istraživanjima.

Procenat isključivo dojene dece biće poznat po završetku obrade podataka iz Istraživanja višestrukih pokazatelja o položaju žena i dece u Srbiji u 2020. godini, mada postoje indicije da broj žena koje isključivo doje odojčad opada.

MENTALNO ZDRAVLJE

22. Preporuka:

- 48.** Komitet preporučuje da usluge mentalnog zdravlja u zajednici budu lako dostupne i da se preduzmu koraci potrebni za jačanje preventivnog rada, posebno u kućnom okruženju i centrima za brigu. Takođe preporučuje da se broj dečijih psihijatara i psihologa poveća.

Indikatori:

- 48.1.** Broj službi za mentalno zdravlje u ustanovama primarne zdravstvene zaštite (domovima zdravlja);
- 48.2.** Obezbeđenost dece predškolskog uzrasta, školskog uzrasta i studenata dečjim psihijatrijama (broj dečjih psihijatara na 10.000 ili 100.000 dece predškolskog uzrasta, školskog uzrasta, studenata);
- 48.3.** Obezbeđenost dece predškolskog uzrasta, školskog uzrasta i studenata psiholozima (broj psihologa koji rade sa decom na 10.000 ili 100.000 dece predškolskog uzrasta, školskog uzrasta, studenata);
- 48.4.** Broj usluga pruženih po detetu predškolskog, školskog uzrasta ili studentu po dečjem psihijatru;
- 48.5.** Broj radionica posvećenih očuvanju i unapređenju mentalnog zdravlja dece i adolescenata u školi, zdravstvenoj ustanovi ili zajednici po oblastima i opštinama.

Status:

Praktično da nema dostupnih podataka o službama za zaštitu mentalnog zdravlja mladih i adolescenata iako je njihovo mentalno zdravlje u fokusu zdravstvenih politika narednih godina. U najvećem broju okruga Srbije ne postoje nikakve službe namenjene zaštiti mentalnog zdravlja mladih, niti edukovan kadar koji bi se ciljano bavio mentalnim problemima ove populacije. Ove službe postoje samo u velikim univerzitetskim centrima (Beograd, Novi Sad, Niš i Bor za sada) bilo u psihijatrijskim odeljenjima ili u domovima zdravlja. Takođe nema podataka o obezbeđenosti mladih lekarima i psiholozima koji se bave ovim problemima niti podataka o korišćenju ovih službi.

ZDRAVLJE ADOLESCENATA

24. Preporuka:

U svetlu OK br. 4 (2003) u vezi sa zdravljem adolescenata, Komitet preporučuje da država potpisnica:

- 50.A.** razvije sveobuhvatnu edukaciju prilagođenu uzrastu o seksualnom i reproduktivnom zdravlju, uključujući informacije o planiranju porodice i kontraceptivnim sredstvima, o opasnostima rane trudnoće i prevenciji i lečenju seksualno prenosivih bolesti;
- 50.B.** osigura nesmetani pristup seksualnim i reproduktivnim zdravstvenim uslugama, uključujući poverljivo savetovanje i moderna kontraceptivna sredstva za adolescentkinje i adolescente;
- 50.C.** reši učestalost uzimanja droge od strane dece i adolescenata kroz, između ostalog, tačno i objektivno informisanje dece i adolescenata, kao i učenje životnih veština, o sprečavanju zloupotreba supstanci (uključujući duvan i alkohol), kao i da razvije pristupačno i lečenje od zavisnosti od droge prilagođeno mladima i usluge smanjenja štete.

Indikatori:

- 50.A.1.** Broj realizovanih obuka prilagođenih uzrastu o seksualnom i reproduktivnom zdravlju, uključujući informacije o planiranju porodice i kontraceptivnim sredstvima, o opasnostima rane trudnoće i prevenciji i lečenju seksualno prenosivih bolesti;
- 50.A.2.** Razvijeni programi o zdravlju i dostupni kroz škole ili savetovališta za mlade;

- 50.A.3.** Broj savetovališta za adolescente koji aktivno pružaju usluge ovoj populacionoj grupi;
- 50.A.4.** Osnivanje jedinstvene baze podataka o zdravlju adolescenata;
- 50.B.1.** Obuhvat (%) adolescenata kontracepcijom;
- 50.B.2.** Obuhvat dece i adolescenata imunizacijom protiv hepatitisa B i HPV;
- 50.B.3.** Stopa maloletničkih trudnoća;
- 50.B.4.** Stopa maloletničkih prekida trudnoće;
- 50.B.5.** Stopa maloletničkih brakova;
- 50.C.1.** Učestalost (prevalencija) upotrebe droge među adolescentima;
- 50.C.2.** Učestalost pušenja među adolescentima;
- 50.C.3.** Učestalost pijenja među adolescentima;
- 50.C.4.** Broj licenciranih ili akreditovanih centara za lečenje bolesti zavisnosti u državnom i privatnom zdravstvenom sektoru;

Status:

- 50.A.** Nema dostupnih podataka o broju obuka o seksualnom i reproduktivnom zdravlju za adolescente niti o programima koji su dostupni u školama ili savetovalištim za mlade.

Trenutno su dostupne samo procene o broju savetovališta za mlade koji su namenjeni pružanju psihološke podrške i unapređenju njihovog reproduktivnog zdravlja. Procenjuje se da je Srbiji potrebno najmanje 41 savetovalište ali samo 15 (37%) domova zdravlja u sedištu okruga ima ovo savetovalište. Jedan broj nevladinih organizacija za mlade organizuje svoja savetovališta i tu se javlja problem akreditacije ovih savetovališta i standardizacije njihovog rada.

Jedinstvena baza podataka o zdravlju adolescenata još nije formirana.

- 50.B.** Podaci o obuhvatu adolescenata kontracepcijom će biti dostupni iz novog Istraživanja zdravlja stanovnika Srbije koje se trenutno realizuje a obrađeni podaci će biti dostupni 2020. godine. Prema rezultatima istraživanja u vezi sa zdravljem dece školskog uzrasta u Republici Srbiji koje je sproveo Institut za javno zdravlje Srbije 2018. godine, među anketiranim učenicima prvog razreda srednje škole koji su stupili u seksualne odnose (23,6%), 26% nije koristilo kondom a 74,7% nije koristilo pilule za kontracepciju.

Obuhvat dece i adolescenata imunizacijom protiv hepatitisa B u prvoj godini života je u 2017. godini bio 92,3% a u 2018. je opao na 90,3%, dok je obuhvat vakcinacijom u 12 godini života u 2017. bio samo 69,2%, dok se u 2018. navode sva propuštena godišta gde je obuhvat vakcinacijom bio 47,2%. Nema zvaničnih podataka o obuhvatu HPV vakcinom (vakcina protiv oboljenja izazvanih humanim papiloma virusima) pošto je kupovana od strane roditelja samoinicijativno. Bilo je naznaka da bi do kraja 2018. godine ova vakcina trebalo da bude besplatna, to se nije desilo.

Udeo maloletničkih trudnoća (ženska osoba mlađa od 19 godina) u ukupnom broju trudnoća je 2018. godine bio 2,9%, udeo pobačaja maloletnica istog uzrasta prema zvaničnim podacima u 2018. je bio 3,0%, a udeo maloletničkih brakova u kojima je mlada imala od 16 do 19 godina u 2017. godini je bio 3,7%.

- 50.C.** Nema novijih podataka o prevalenciji upotrebe droga među adolescentima a ovi podaci se inače dobijaju iz ESPAD istraživanja (Evropsko istraživanje o upotrebi droga i alkohola među mladima) poslednji put sprovedenog u Srbiji 2011. godine.

Prema rezultatima istraživanja u vezi sa zdravljem dece školskog uzrasta u Republici Srbiji koje je sproveo Institut za javno zdravlje Srbije 2018. godine 14,5% učenika petog i sedmog razreda osnovne škole je bar jednom pušilo i to češće dečaci nego devojčice. Učestalost pušenja u prvom razredu srednje škole je veća i cigarete je bar jednom probalo 28,3% učenika i to češće devojčice. Skoro svaki deseti učenik petog, sedmog razreda osnovne škole i prvog razreda srednje škole puši (9,5%). Pušenje nargila je sve popularnije među adolescentima i mesec dana pre istraživanja nargile je pušio svaki peti učenik.

Prema rezultatima istog istraživanja u Srbiji je skoro svaki drugi učenik petog i sedmog razreda osnovne škole i prvog razreda srednje probao alkohol (45,5%), a skoro svaki treći (31,1%) je pio alkohol mesec dana pre istraživanja.

Nema dostupnih podataka o broju akreditovanih centara za lečenje bolesti zavisnosti.

25. Preporuka:

Komitet preporučuje da država potpisnica:

- 52.A.** razmotri održavanje ciljanih konsultacija sa porodicama i decom, uključujući one porodice i decu u osetljivim situacijama, posebno romske porodice, kao i sa organizacijama civilnog društva koje se bave pravima deteta, u cilju jačanja strategija i mera za smanjenje siromaštva dece;
- 52.B.** ojača podršku deci koja žive ispod granice siromaštva, posebno porodicama sa jednim roditeljem, porodicama sa četvoro ili više dece i porodicama sa decom sa smetnjama u razvoju, kao i da obezbedi da mere socijalne zaštite pružaju dovoljno za stvarne troškove pristojnog života dece, uključujući troškove relevantne za njihovo pravo na zdravlje, ishranu, obrazovanje, adekvatan smeštaj, vodu i higijenu;
- 52.C.** preispita svoje zakonodavstvo, politike i programe o stanovanju u cilju sprečavanja i otklanjanja beskućništva, uzimajući u obzir naročite potrebe dece, uključujući romsku decu, decu sa smetnjama u razvoju, njihove porodice i mlade koji napuštaju alternativno zbrinjavanje;
- 52.D.** razmotri adekvatnost novčane pomoći deci sa stanovišta obezbeđivanja minimalnog životnog standarda i pristupa u smislu informisanja, dometa i procedura prilagođenih korisniku;
- 52.E.** pojednostavi administrativne procedure i odredbe podrške za pristup novčanoj pomoći za porodice koje žive u najugroženijim situacijama.

Ova preporuka je obuhvaćena Ciljevima održivog razvoja — Ciljem 1. Okončati siromaštvo svuda i u svim oblicima (1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5 1.a i 1.b) i Ciljem 16. Promovisati miroljubiva i inkluzivna društva za održivi razvoj, obezbediti pristup pravdi za sve i izgraditi efikasne, pouzdane i inkluzivne institucije na svim nivoima (16.2 i 16.3).

Indikatori:

- 52.A.1.** Broj ciljanih konsultacija sa porodicama i decom, uključujući one porodice i decu u osetljivim situacijama, posebno romske porodice, kao i sa organizacijama civilnog društva koje se bave pravima deteta, u cilju jačanja strategija i mera za smanjenje siromaštva dece;
- 52.A.2.** Broj dece, posebno romske dece, uključene u konsultacije;
- 52.A.3.** Broj organizacija civilnog društva koje se bave pravima deteta, uključenih u konsultacije;
- 52.B.1.** Prosečan mesečni broj domaćinstava sa decom korisnika NSP u datoj godini prema tipu domaćinstva (jedoroditeljska sa 1, 2 i 3+ dece, dvoje odraslih sa 1, 2, 3+ dece, višegeneracijska sa decom, sa decom sa smetnjama u razvoju);
- 52.B.2.** Prosečan mesečni broj domaćinstava sa decom korisnika NSP u datoj godini u odnosu na ukupan broj domaćinstava sa decom;
- 52.B.3.** Udeo broja dece korisnika NSP u ukupnom broju siromašne dece (po definiciji apsolutnog i relativnog siromaštva);
- 52.B.4.** Iznos NSP i DD po tipu domaćinstva (jedoroditeljsko, 2 odrasla + 1 dete, 2 odrasla + 2 dece) u odnosu na apsolutnu i relativnu liniju siromaštva;
- 52.C.** Sprovedeno istraživanje politike i programa stanovanja posebno osetljivih grupa, sa fokusom na decu i preporukama za unapređenje zakonodavstva;
- 52.D.** U okviru Nacionalnog plana akcije za decu ili drugog odgovarajućeg dokumenta za unapređenje politika, planirana mera preispitivanja adekvatnosti novčane pomoći deci sa stanovišta obezbeđivanja minimalnog životnog standarda i pristupa u smislu informisanja.

Status:

Nema podataka u vezi održavanja ciljanih konsultacija sa porodicama i decom.

Pravo na dečiji dodatak 2017. godine ostvaruje približno 342 hiljade dece i mladih u Republici Srbiji. Stopa obuhvata dece i mladih do 19 godina starosti iznosi približno 21%. U odnosu na početno stanje uočava se tendencija smanjenja i broja korisnika i obuhvata ovim pravom. Trenutno dečiji dodatak iznosi 3.044 dinara, za decu iz jednoroditeljskih porodica uvećava se 30% i iznosi 3.958,37 a za decu sa smetnjama u razvoju uvećava se 50% i iznosi 4.567,35 dinara.

UTICAJ KLIMATSKIH PROMENA NA PRAVA DETETA

26. Preporuka

53. Komitet preporučuje da država potpisnica prikupi razvrstane podatke koji identifikuju vrste rizika sa kojima se suočavaju deca u raznim katastrofama.

Ova preporuka je obuhvaćena Ciljevima održivog razvoja (Cilj 13. Preduzeti hitnu akciju u borbi protiv klimatskih promena i njenih posledica (13.1, 13.2, 13.3, 13.a i 13.b)).

Indikatori:

- 53.1.** Sačinjena analiza vrste rizika sa kojima se suočavaju deca u raznim katastrofama;
- 53.2.** Metodologija za procenu rizika od prirodnih katastrofa je senzitivna na pitanja koja se odnose na decu;
- 53.3.** Formirana baza podataka koji identifikuju vrste rizika sa kojima se suočavaju deca u raznim katastrofama.

Status:

Nacionalni program upravljanja rizikom od elementarnih nepogoda sa akcionim planom važi do 2020. i sadrži 6 komponenti: izgradnja i razvoj institucija, identifikacija i praćenje rizika vezanih za elementarne nepogode, strukturno i nestrukturno smanjenje rizika, sistemi ranog upozoravanja i spremnosti, strategija finansiranja u slučaju rizika, efikasan oporavak. Programom za finansiranje rizika u slučaju elementarnih nepogoda za Republiku Srbiju do 2019. definisani su ciljevi za nacionalni, lokalni i individualni nivo.

Ključni strateški dokumenti u ovoj oblasti još uvek nisu usvojeni. U pripremi je Strategija borbe protiv klimatskih promena sa akcionim planom kao krovni dokument i Strategija adaptacije na izmenjene klimatske uslove (izrada planirana kroz IPA 2016). Ovi dokumenti ne predviđaju metodologiju za procenu rizika koja je senzitivna na pitanja koja se odnose na decu.

H. OBRAZOVANJE, SLOBODNO VREME I KULTURNE AKTIVNOSTI

/ članovi 28, 29, 30 i 31 /

27. Preporuka:

Komitet preporučuje da država potpisnica:

- 55.A.** razvije programe, kao i praćenje i evaluaciju takvih programa, za smanjenje stope napuštanja škole;
- 55.B.** ojača napore na promovisanju inkluzivnog obrazovanja za svu decu, naročito za najugroženiju decu, kao i da osigura da je adekvatna ljudska, finansijska i tehnička podrška dostupna u sprovođenju odredaba navedenih u Zakonu o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja;
- 55.C.** obezbedi svoj deci sa smetnjama u razvoju pravo na inkluzivno obrazovanje u redovnim školama, nezavisno od saglasnosti roditelja, kao i da obuči i imenuje specijalizovane nastavnike i stručnjake u integrisanim odeljenjima koji pružaju individualnu podršku i dužnu pažnju deci sa smetnjama u razvoju, i da reši problem manjka logopeda i kvalifikovanih stručnjaka za decu sa mentalnim i psihosocijalnim smetnjama;
- 55.D.** dalje ojača napore da se poboljša pristup kvalitetnom obrazovanju u ruralnim sredinama i u malim gradovima, uključujući pristup predškolskom, srednjem i visokom obrazovanju, naročito za ugrožene grupe;
- 55.E.** olakša učešće i uključivanje romske dece u obrazovanje na svim nivoima i podigne svest među nastavnicima i članovima osoblja o psihološkim i pedagoškim savetovalištimama o kulturi Roma;
- 55.F.** uspostavi zakonske odredbe za regulisanje sistema za pružanje dodatne podrške učenicima u obrazovnom procesu, kao i da obezbedi da je dovoljan broj stručnjaka dostupan za rešavanje individualnih potreba učenika;
- 55.G.** osigura jednak pristup za svu decu, posebno iz osetljivih grupa, programima ranog obrazovanja, bez obzira na status zaposlenosti njihovih roditelja i da obezbedi neophodna sredstva kako bi se osiguralo da su predškolske i školske ustanove adekvatne i da je obezbeđena odgovarajuća obuka za nastavnike i saradnike u nastavi.

Ove preporuke su takođe obuhvaćene Ciljevima održivog razvoja (Cilj 4. Obezbediti inkluzivno i kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnosti celoživotnog učenja (4.1. do 4.7)).

Indikatori:

- 55.A.1.** Obrazovana Radna grupa ili druga struktura koja treba da razvije/uspostavi program za smanjenje stope napuštanja škole;
- 55.A.2.** Sačinjen program za smanjenje stope napuštanja škole;
- 55.A.3.** Model za prevenciju ranog napuštanja obrazovanja primenjen u svim školama;
- 55.A.4.** Informacioni sistem u obrazovanju obezbeđuje pouzdane podatke o stopi osipanja;
- 55.A.5.** Stopa osipanja iz osnovnog i srednjeg obrazovanja;
- 55.A.6.** Sačinjen program podrške za decu u višim razredima osnovne škole (6, 7. i 8. razred) koji bi ih dodatno osnaživao s obzirom da je u tom periodu stopa opadanja najveća;
- 55.B.1.** Usvojen akcioni plan za inkluzivno obrazovanje;
- 55.B.2.** Postoje grantovi za škole za inkluzivno obrazovanje;
- 55.B.3.** Broj romske dece, dece sa invaliditetom, dece izbeglica, migranata, stranaca koji su napustili obrazovni sistem;
- 55.B.4.** Uspostavljeno telo zaduženo za sprovođenje nadzora nad izvršenjem Akcionog plana;
- 55.B.5.** Povećana finansijska sredstva za inkluzivno obrazovanje;
- 55.B.6.** Postojanje lokalnih politika za uspostavljanje finansijske i druge neophodne podrške;
- 55.C.1.** Broj realizovanih obuka za nastavnike za rad sa decom sa smetnjama u razvoju;
- 55.C.2.** Broj dece uključene;
- 55.C.3.** Broj specijalizovanih stručnjaka;
- 55.C.4.** Opis posla specijalizovanih stručnjaka;
- 55.D.1.** Broj vrtića, predškolskih i srednjih škola u ruralnim sredinama kao i visokoobrazovne institucije;
- 55.D.2.** Broj nastavnika u ruralnim sredinama;

- 55.D.3. Broj đaka u ruralnim sredinama;
- 55.D.4. Broj zatvorenih škola;
- 55.D.5. Povećan broj đaka u ruralnim sredinama;
- 55.E.1. Praćenje broja romske dece u školama, povezivanje sa brojem dece koja su napustila školu;
- 55.E.2. Sačinjen program za rad sa nastavnicima i članovima osoblja o psihološkim i pedagoškim savetovalištimama o kulturi Roma;
- 55.E.3. Broj obuka koje su organizovane za nastavnike i osoblje o kulturi Roma;
- 55.E.4. Uveden nastavni predmet romski jezik sa elementima nacionalne kulture;
- 55.E.5. Školski program adaptiran romskoj kulturi;
- 55.E.6. Broj sprovedenih radionica sa većinskom populacijom na kojima se širi kultura Roma;
- 55.F.1. Broj opština koje finansiraju mere dodatne podrške obrazovanju;
- 55.F.2. Broj dece koji je po mišljenju IRK ostvario dodatne podrške;
- 55.F.3. Broj stručnjaka dostupan za rešavanje individualnih potreba učenika;
- 55.F.4. Uvedeni mehanizmi za rešavanje individualnih potreba učenika;
- 55.G.1. Broj naselja koje ima predškolski objekat;
- 55.G.2. Procenat dece koja pohađaju predškolsko (razvrstan urbano-ruralno, po obrazovanju roditelja);
- 55.G.3. Besplatan vrtić za decu primaooce NSP;
- 55.G.4. Broj novoizgrađenih vrtića i % povećanja kapaciteta;
- 55.G.5. Broj mesta u predškolskim ustanovama i % povećanja kapaciteta;
- 55.G.6. Broj prijava za upis u predškolsku ustanovu koje su odbijene na godišnjem nivou usled nedostatka mesta;
- 55.G.7. Sačinjen program za rad sa nastavnicima i saradnicima;
- 55.G.8. Broj obuka koje su organizovane za nastavnike i saradnike;
- 55.G.9. Procenat dece koja pohađaju predškolsko obrazovanje (segregirano urbano-ruralno, po obrazovanju roditelja).

Status:

Zakonom su propisani opšti principi obrazovanja i vaspitanja kojima se predviđa da sistem obrazovanja i vaspitanja mora da bude dostupan i jednak za svu decu, zasnovan na socijalnoj pravdi i principu jednakih šansi bez diskriminacije po bilo kom osnovu. Takođe, jedan od osnovnih principa obrazovanja i vaspitanja jeste inkluzivno i interkulturalno obrazovanje kroz smanjenje stope napuštanja sistema obrazovanja, i to posebno osoba iz socijalno ugroženih kategorija, iz nerazvijenih područja, osoba sa smetnjama u razvoju, sa invaliditetom kao i drugih osoba koje imaju specifične poteškoće u učenju, a sve to u skladu sa principima.

Kako bi se ostvario efikasan sistem inkluzivnog obrazovanja, neophodno je da se usvoji akcioni plan za inkluzivno obrazovanje na nivou cele zemlje kao i da se uspostavi telo zaduženo za sprovođenje nadzora nad izvršenjem akcionog plana. Ovo bi doprinelo sistemskom ujednačenom pristupu koji bi doprineo rešenju problema koji se sreću prilikom inkluzivnog obrazovanja.

Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine, usvojena 2012. godine, sa pratećim akcionim planom, utvrđuje svrhu, ciljeve, pravce, instrumente i mehanizme razvoja sistema obrazovanja u Srbiji. Strategijom je obuhvaćeno inkluzivno obrazovanje i vaspitanje koje bi doprinelo prevenciji siromaštva i socijalne isključenosti. Međutim, Strategijom su istaknuti problemi koji su se javljali prilikom uvođenja inkluzivnog pristupa u škole kao što su nedovoljni kapaciteti škola za prepoznavanje unutrašnjih problema kao i za donošenje inkluzivnog školskog razvojnog plana.

Lokalne samouprave su se retko bavile uključivanjem dece sa invaliditetom. Problemi koji su se javljali su i prisustvo previše predavačke nastave koja ne ostavlja prostor da se nastava individualizuje potrebama, postojanje predrasuda, naročito prema deci pripadnicima romske nacionalne manjine, kao i odsustvo budžetskih sredstava koja bi finansirala otklanjanje građevinskih i informacijsko-komunikacijskih barijera u školama.

Sva deca, pa i deca u ruralnim odnosno seoskim sredinama, moraju da imaju jednaka prava i jednaku dostupnost obrazovanju na svim nivoima. Kao jedan od glavnih i najčešćih razloga ranog napuštanja školovanja dece u seoskim sredinama jeste neretka prostorna nedostupnost obrazovnih institucija bilo zbog nepostojanja škola ili javnog prevoza do školi. Jasno je da je mreža osnovnih škola neprilagođena demografskom opadanju. Tu se javljaju izvesni problemi, tako postoji veliki broj malih osnovnih škola u centralnim gradskim sredinama, a u ruralnim sredinama nastava je organizovana u „kombinovanim odeljenjima“ koja se sastoje od učenika različitih razreda, a učitelj je jedan, što dovodi do slabijeg kvaliteta nastave.

Broj dece romske nacionalne pripadnosti uključen u obrazovni sistem je povećan i tako je broj romske dece koja su upisana u srednje škole na osnovu mera afirmativne akcije tokom 2017/2018. iznosio skoro 2.000 dece, što je drastično više u odnosu na 2014/2015. školsku godinu kada je taj broj iznosio 330. Takođe, tokom školske 2017/2018. godine, bilo je angažovano 175 romskih asistenata. Uvođenje pedagoških asistenata ima za cilj da se zaustavi osipanje učenika iz sistema obrazovanja, a posebno dece pripadnika romske nacionalne manjine. U školskoj 2018/2019. godini, u srednje škole bilo je upisano 2.220 učenika Roma, na osnovu mera afirmativne akcije, od čega je 56% bilo devojčica. Broj stipendija dodeljenih učenicima romske nacionalne pripadnosti u 2017/2018. iznosio je 303 stipendije, a tokom 2018/2019. godine 544 stipendije. Pored svega, broj pripadnika romske nacionalne manjine koji završe obrazovanje je i dalje mali. Tako osnovnu školu upiše 84% romske dece, s tim što srednju školu završi samo 14% romskih učenika. Takođe, samo 17% romske dece je bilo upisano u predškolsko tokom 2017. godine. Tokom 2018. godine, prvi put su objavljena četiri udžbenika na romskom jeziku i tako su, po prvi put, udžbenici na romskom jeziku uključeni u obrazovni sistem Republike Srbije. Ovo predstavlja značajan napredak, s tim što i dalje treba da se radi na približavanju romske kulture većinskoj populaciji u Republici Srbiji.

Zakon o osnovama sistema vaspitanja i obrazovanja propisuje da detetu, učeniku, kao i odraslom, ukoliko je neophodna dodatna podrška u obrazovanju i vaspitanju, ustanova obezbeđuje otklanjanje svih prepreka (fizičkih i komunikacijskih), prilagođavanje školskog programa kao i izradu, donošenje i ostvarivanje individualnog obrazovnog plana. Individualni obrazovni plan ima za cilj optimalan razvoj deteta kao i ostvarivanje obrazovnih i vaspitnih potreba deteta. Dalje, propisano je postojanje interresorne komisije za procenu potreba za dodatnom obrazovnom, zdravstvenom i socijalnom podrškom. Dodatna podrška se ogleda u uslugama koje se pružaju detetu radi prevazilaženja prepreka koje dete ima, kako bi dete nesmetano moglo da obavlja životne aktivnosti koje su od značaja za uključivanje u obrazovni proces kao i život u zajednici sa ciljem napredovanja deteta.

Tokom 2018. godine doneseni su značajni pravilnici koji bliže uređuju oblast dodatne podrške detetu kao i utvrđivanje prava na individualni obrazovni plan: Pravilnik o dodatnoj obrazovnoj, zdravstvenoj i socijalnoj podršci detetu, učeniku i odraslom, Pravilnik o bližim uputstvima za utvrđivanje prava na individualni obrazovni plan, njegovu primenu i vrednovanje, Pravilnik o kriterijumima i standardima pružanja dodatne podrške u obrazovanju dece, učenika i odraslih sa smetnjama u razvoju i invaliditetom u vaspitnoj grupi, odnosno drugoj školi i porodici.

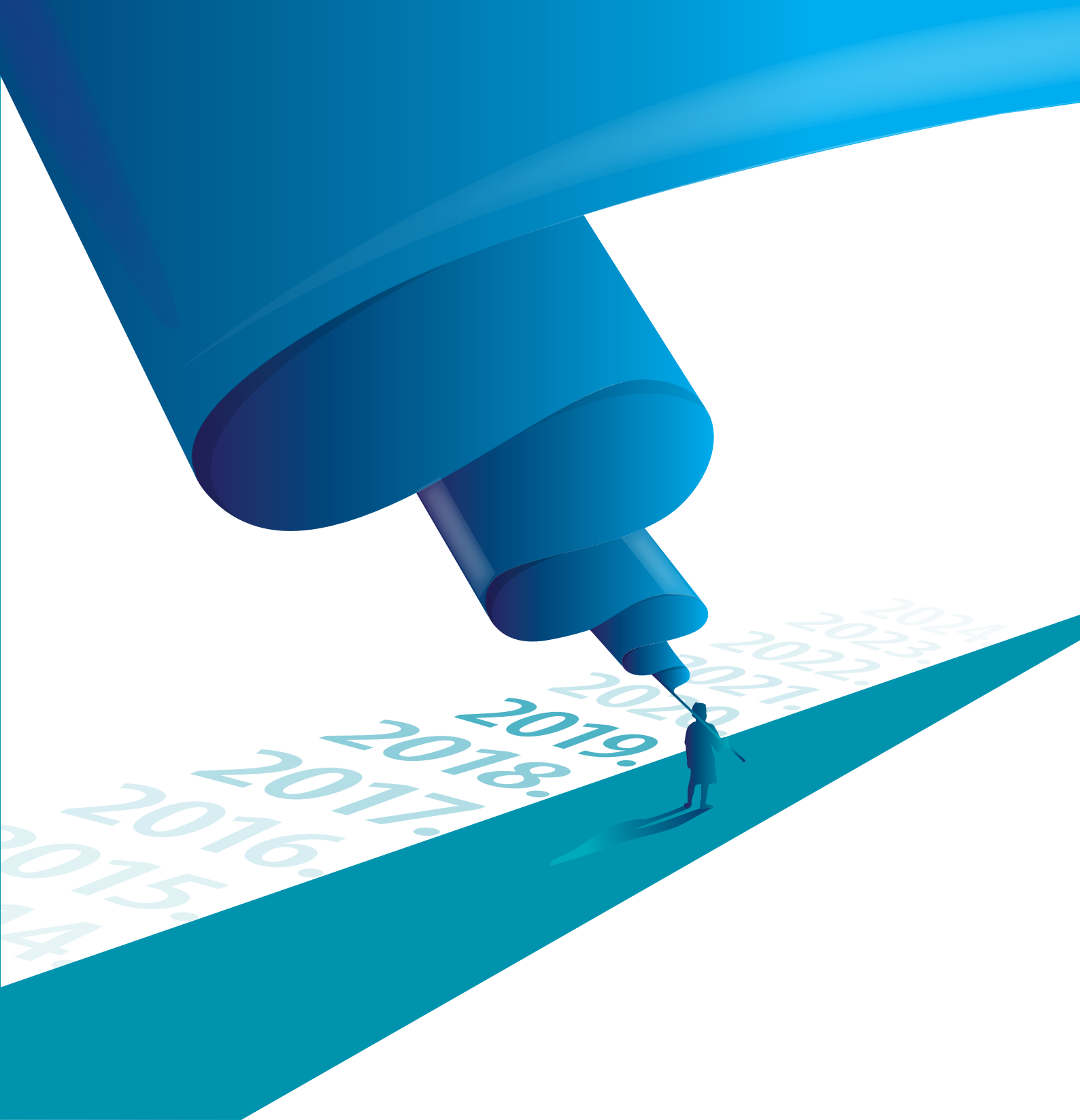
Međutim, u praksi usluge dodatne podrške nisu realizovane na najoptimalniji način. I tako Zaštitinik građana u svom izveštaju zaključuje da usluge dodatne podrške u obrazovanju nisu uspostavljene u neophodnoj meri jer one zavise od ekonomske snage jedinice lokalne samouprave, dok na republičkom nivou, na pružanje dodatne podrške u obrazovanju utiču ekonomske politike i mere. Takođe, ukazuje na nedovoljno precizno formiranje i rad interresornih komisija čije finansiranje nije ujednačeno na nivou Republike. Problem je što sve interresorne komisije koje su formirane, u praksi ne rade.

Za školsku 2017/2018. godinu Vlada Republike Srbije je donela odluku o finansiranju nabavke udžbenika iz sredstava budžeta Republike Srbije i tako je u okviru projekta Nabavka udžbenika i drugih nastavnih sredstava za učenike osnovnih škola, pravo na besplatne udžbenike ostvarilo 86.000 učenika osnovnih škola. Tokom iste školske godine, u Srbiji je postojalo 6 škola sa domovima učenika oštećenog sluha i smetnjama u razvoju koje su imale kapacitet od oko 400 mesta, za čije finansiranje su izdvojena sredstva iz Budžeta Republike Srbije.

55.G. Kako bi se što optimalnije odgovorilo na preporuke Komiteta, neophodno je razviti politike koje osnažuju inkluzivno obrazovanje u Republici Srbiji koje bi dovele do uspostavljanja efikasnog sistema inkluzivnog obrazovanja, kroz ujednačen pristup problemima koji se sreću u praksi. Neophodno je, takođe, obezbediti punu dostupnost obrazovnim institucijama sve dece koja žive u ruralnim odnosno seoskim sredinama. Ovo bi dovelo do smanjenja segregacije i socijalne isključenosti. Činjenica da sve interresorne komisije u praksi ne sprovode aktivnosti zbog kojih su organizovane ukazuje na nepoštovanje zakona i propisa kojima se uređuje rad ovih komisija kao ni svrha zbog kojih su osnovane — uključivanje sve dece sa teškoćama u učenju i iz socijalno ugroženih grupa u obrazovni sistem.

I. POSEBNE MERE ZAŠTITE

/ článovi 22, 30, 32-33, 35-36, 37 (b-d), 38, 39 i 40 /

28. Preporuka:

Komitet preporučuje da država potpisnica:

- 57.A.** uspostavi pravične i efikasne postupke za azil koji se sprovode na način prilagođen za dete, i sa proceduralnog i sa materijalnog aspekta, a kojima se sistematski identifikuju deca bez pratnje ili razdvojena deca i upućuju na odgovarajuću zaštitu i podršku, kao i da, u tom smislu, razmotri izmenu važećeg nacionalnog zakonodavstva, uključujući Zakon o azilu;
 - 57.B.** osigura potpuno uključivanje dece tražilaca azila i dece izbeglica koja su bez pratnje ili razdvojena u postojeći sistem zaštite dece; obezbedi smeštaj u hraniteljskim porodicama ili drugim smeštajnim kapacitetima koji su adekvatni za njihov uzrast, pol i potrebe, u skladu sa procenama najboljeg interesa sprovedenim na individualnoj osnovi; i da uspostavi specijalizovane usluge za decu sa emocionalnim, psihijatrijskim i bihevioralnim problemima.
 - 57.C.** osigura da se svoj deci koja traže azil sistematski pružaju informacije o njihovim pravima i obavezama, postupcima za azil i raspoloživim uslugama, kako bi se sprečilo da pribegnu spavanju bez krova nad glavom zbog straha od deportacije, kao i da preduzme neophodne korake za zaštitu dece bez pratnje od krijumčara.
 - 57.D.** osigura potpuno poštovanje principa zabrane proterivanja i olakša pristup sistemu azila za decu kojoj je potrebna međunarodna zaštita u skladu sa članovima 6, 22 i 37 Konvencije.
 - 57.E.** garantuje pravo na sticanje srpskog državljanstva za svu decu koja trenutno borave u državi potpisnici, koja bi inače bila bez državljanstva, bez obzira na sopstveni pravni status ili pravni status roditelja.
- Ove preporuke su istaknute u okviru Trećeg ciklusa UPR (6.71.), kao i preporukama Komiteta za ljudska prava (14.33) i Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava (34).

Indikatori:

- 57.A.1.** Razvijeni formulari i upitnici prilagođeni deci;
- 57.A.2.** Izrada podzakonskog akta kojim se uređuju adekvatne, transparentne i deci prilagođene nezavisne procedure za procenu uzrasta dece bez pratnje;
- 57.A.3.** Postojanje obučene osobe za decu u svakoj policijskoj stanici i na svakom graničnom prelazu koji je dodatno obučen za rad sa decom i može da se stara o poštovanju prava nepraćene dece, upućivanju u relevantne službe u skladu sa pravilnikom, i da snosi odgovornost u tom pogledu;
- 57.B.1.** Broj dece tražilaca azila na smeštaju u hraniteljskim porodicama i drugim adekvatnim smeštajnim kapacitetima;
- 57.B.2.** Razvijene specijalizovane usluge za decu sa emocionalnim, psihijatrijskim i bihevioralnim problemima;
- 57.B.3.** Broj dece sa emocionalnim, psihijatrijskim i bihevioralnim problemima korisnika specijalizovanih usluga;
- 57.B.4.** Broj socijalnih radnika i broj dece po socijalnom radniku kojima je postavljen staratelj u odnosu na minimalne standarde;
- 57.B.5.** Broj obučenih hraniteljskih porodica koje mogu da vode adekvatnu brigu o nepraćenoj i razdvojenoj deci;
- 57.B.6.** Postojanje zasebnih smeštajnih centara za decu bez pratnje sa obučenim osobljem za rad sa decom;
- 57.C.1.** Kreirani i distribuirani informativni materijali u svim centrima za azil i drugim smeštajnim kapacitetima, policijskim stanicama i drugde, sa detetu prilagođenim i pristupačnim informacijama, na jeziku koje dete razume, o pravnim aspektima detetovog položaja u Srbiji, uključujući i informacije o funkcionisanju sistema azila i pravima koje dete ima u skladu sa pozitivnim propisima;
- 57.C.2.** Uspostavljen formalizovan protokol o prekograničnoj saradnji nadležnih organa Srbije sa susednim državama u vezi pitanja koja su od značaja za zaštitu dece bez pratnje od trgovine ljudima i krijumčarenja, kao i za slučajeve razdvajanja porodica;
- 57.D.1.** Broj dece kojima je otkazan boravak;

- 57.D.2.** Broj dece koja su ušla u postupak readmisije;
- 57.D.3.** Broj dece koja su se dobrovoljno vratila u zemlju porekla;
- 57.E.** Izmena zakona o državljanstvu kojim se reguliše ovo pitanje.

Status:

- 57.A.** Tokom prvih šest meseci 2019. godine, 1.061 dete je izrazilo nameru da traži azil u Republici Srbiji, od kojih je 355 bilo dece bez pratnje roditelja ili staratelja.

Zakon o azilu i privremenoj zaštiti, usvojen u martu 2018. godine, doneo je značajne izmene u odnosu na prethodni Zakon o azilu. Nov zakon propisuje da se u postupku azila vodi računa o specifičnoj situaciji osoba kojima su neophodne specifične procesne i prihvatne garancije gde, između ostalog, spadaju i maloletne osobe, maloletne osobe bez pratnje kao i samohrani roditelji sa maloletnom decom kao i druge ugrožene kategorije. Dalje, novina koju donosi zakon je uvođenje zaštite najboljeg interesa maloletnog lica kao i da se prilikom procene najboljeg interesa maloletnika uzima u obzir dobrobit, socijalni razvoj, poreklo, mišljenje zavisno od uzrasta i zrelosti, načelo jedinstva porodice i bezbednost i zaštita maloletnika, naročito ukoliko postoji sumnja da je žrtva trgovine ljudima ili žrtva nasilja u porodici ili drugog oblika rodno zasnovanog nasilja. Propisano je i da postupci koji se vode prema ovoj kategoriji imaju prioritet u odnosu na druge postupke.

I pored svega, država i dalje nije obezbedila sprovođenje propisanih odredbi koje bi dovele do uspostavljanja adekvatnog sistema zaštite dece izbeglica i tražioca azila. Tako, uprkos zakonskoj odredbi da postupci po zahtevima za azil dece bez pratnje imaju prioritet, ova zakonska odredba se u praksi ne poštuje. Deca čekaju zakazivanje usmene rasprave i po nekoliko meseci što je dovelo do toga da u prvih šest meseci 2019. godine nijedna prvostepena odluka nije doneta u predmetima dece koja su podnela zahtev za azil tokom 2019. godine. Može se zaključiti da postupci za azil dece traju neopravdano dugo suprotno domaćoj legislativi kao i međunarodnim standardima za koje se Republika Srbija obavezala da će da poštuje.

Takođe, nisu razvijeni formulari i upitnici koji su vezani za postupak azila, a koji prilagođene deci. Takođe, nije izrađen ni podzakonski akt kojim se uređuju adekvatne, transparentne i deci prilagođene nezavisne procedure za procenu uzrasta dece bez pratnje. Dalje, iako je neophodno postojanje obučene osobe za decu u svakoj policijskoj stanici i na svakom graničnom prelazu, koja je dodatno obučena za rad sa decom i koja može da se stara o poštovanju prava nepraćene dece, upućivanju u relevantne službe, i da snosi odgovornost u tom pogledu, ne postoje podaci o tome da li postoji ovakva osoba na svim graničnim prelazima i u svim policijskim stanicama u Srbiji.

- 57.B.** Do sredine 2017. godine 21 dete je bilo na hraniteljskom smeštaju. Tokom iste godine samo troje dece bez roditeljske pratnje (dva dečaka i jedna devojčica iz Pakistana i Avganistana) bilo je smešteno u hraniteljskim porodicama. Smeštaji su trajali od dva do šest meseci, a uzrast dece je bio jedna, pet i deset godina. Hraniteljski smeštaj ove kategorije je bio ostvaren samo na teritoriji grada Beograda.

Dalje, neophodne su razvijene specijalizovane usluge za decu sa emocionalnim, psihijatrijskim i bihevioralnim problemima, kao i praćenje broja dece sa ovim problemima koji su korisnici specijalizovanih usluga. Do sada, nema podataka da li su ove usluge razvijene kao ni, ukoliko jesu, broj dece koje koriste ove usluge.

Kako bi se obezbedio optimalan broj socijalnih radnika, neophodno je pratiti broj socijalnih radnika i broj dece po socijalnom radniku kojima je postavljen staratelj u odnosu na minimalne standarde. Tokom 2017. godine doneto je 758 rešenja o privremenom starateljstvu, 708 dečaka i 77 devojčica je stavljeno pod privremeno starateljstvo. Broj voditelja slučaja nije poznat za 2017. godinu. Podaci Gradskog centra za socijalni rad u Beogradu ukazuju da je u prvom tromesečju 2019. godine jedan staratelj brinuo o najmanje 27 dece, odnosno da su samo dva voditelja slučaja radila na slučajevima 355 dece. Činjenica je da jedan voditelj slučaja ne sme da bude zadužen za toliki broj dece jer to značajno utiče na kvalitet njegovog rada i suprotno je sa minimalnim standardima. Problemi koji se javljaju u praksi su dug postupak dodeljivanja privremenog staratelja koji često traje i do nekoliko nedelja. Takođe, nepraćena i razdvojena deca za to vreme borave u centru za azil ili prihvatnom centru u kojima kvalitet usluga centara za socijalni rad često nije na zadovoljavajućem nivou s obzirom na činjenicu da nema dovoljan broj službenika.

Zatim, u praksi se deca nezakonito postavljaju pod kolektivno starateljstvo u Centru za azil u Sjenici. Odluku o tome donosi Centar za socijalni rad u Sjenici iako je zakonom propisano da centar za socijalni rad

može da postavi samo privremenog staratelja nepraćenoj i razdvojenoj deci. Jedna osoba vrši kolektivno starateljstvo nad decom smeštenom u ovaj centar za azil čiji broj dostiže nekoliko desetina. Na ovaj način najbolji interes deteta nije uzet u obzir s obzirom na činjenicu da kvalitet rada ove osobe ne može da dostigne željeni nivo. Takođe, finansiranje rada staratelja u Republici Srbiji se najčešće obezbeđuje preko projekata organizacija civilnog društva u Srbiji. Ovo ukazuje na značaj obaveze države da poveća izdvojena sredstva kako bi se obezbedio optimalan rad staratelja.

U praksi je čest slučaj da inicijalnu odluku o smeštaju donosi Ministarstvo unutrašnjih poslova. Odluku donose prilikom registracije dece koja izraze nameru da traže azil u Republici Srbiji i odluku o smeštaju dece donose na osnovu raspoloživih kapaciteta centara za azil. Zatim, službenici registruju decu bez prisustva privremenog staratelja što je protivno svim standardima i Zakonu o azilu i privremenoj zaštiti gde je propisano da nameru za traženje azila u Republici Srbiji u ime deteta izražava roditelj ili staratelj.

Propisano je da se detetu bez pratnje koje je podnelo zahtev za azil, a koje se nalazi na smeštaju u centru za azil ili prihvatnom centru, na osnovu rešenja organa starateljstva obezbeđuje alternativni smeštaj koji može da bude ustanova socijalne zaštite, smeštaj kod drugog pružaoca usluge smeštaja ili porodica. Bez obzira na zakonska rešenja, u praksi se retko obezbeđuje alternativni smeštaj dece i ona su najčešće smeštena u centrima za azil.

Na teritoriji nadležnosti Centra za porodični smeštaj i usvojenje Beograd, tokom prvih šest meseci 2018. godine, bilo je 29 hraniteljskih porodica koje su obučene za brigu o stranoj deci bez pratnje, a na teritoriji nadležnosti Centra za porodični smeštaj i usvojenje Novi Sad, bilo je tri hraniteljske porodice.

Na teritoriji Srbije postoje zasebne radne jedinice za smeštaj strane dece bez pratnje u okviru postojećih institucija u okviru sistema socijalne zaštite. Međutim, one ne mogu da se smatraju adekvatnim rešenjem zbog činjenice da je njihova osnovna namena resocijalizacija dece sa izrečenom vaspitnom merom odnosno staranje o deci s mentalnim invaliditetom. Od novembra 2018. godine dolazi do napretka i otvoreno je renovirano, i adekvatno za rad sa ovom kategorijom dece, krilo Doma za decu „Jovan Jovanović Zmaj” u Beogradu. U ovaj dom se, od otvaranja, smeštaju izričito nepraćena deca.

57.C. Kako bi se ostvarila preporuka Komiteta, neophodno je da postoje kreirani i distribuirani informativni materijali sa detetu prilagođenim i pristupačnim informacijama, na jeziku koje dete razume, o pravnim aspektima detetovog položaja u Srbiji, uključujući i informacije o funkcionisanju sistema azila i pravima koje dete ima u skladu sa pozitivnim propisima. Informativni materijali treba da budu distribuirani u svim centrima za azil i drugim smeštajnim kapacitetima, policijskim stanicama, i drugde. Dosadašnja praksa i terenski rad tima Beogradskog centra za ljudska prava potvrđuju činjenicu da ova praksa i dalje nije razvijena u Republici Srbiji.

Može da se zaključi da postoje prakse, u vezi sa postupkom azila dece, koje moraju urgentno da se promene i unaprede. Tako, rešavanje o zahtevima za azil sve dece mora da se vrši u najkraćem roku. Posebni smeštajni kapaciteti, koji bi u potpunosti odgovorili na potrebe nepraćene i razdvojene dece, moraju da se obezbede. Smeštajni kapaciteti moraju da budu prilagođeni potrebama deteta i da garantuju bezbednost. Dalje, država mora da obezbedi adekvatni sistem starateljstva, koji se trenutno, u najvećoj meri, finansira sredstvima civilnog sektora. Zatim, odredbe Zakona o azilu i privremenoj zaštiti kao i Porodičnog zakona koje regulišu pitanje registracije nepraćene i razdvojene dece, moraju da počnu da se primenjuju kako bi se prekinula praksa registrovanja nepraćene i razdvojene dece od strane službenika MUP-a bez prisustva privremenog staratelja.

57.D. U toku 2017. godine, 27 dece se vratilo u zemlju porekla u okviru programa asistiranog dobrovoljnog povratka koji se sprovodio pod mandatom Međunarodne organizacije za migracije. Među ovom decom bila su dva dečaka bez pratnje iz Avganistana i Irana.

57.E. Nije došlo do izmene zakona o državljanstvu.

29. Preporuka:

Komitet apeluje na državu potpisnicu da:

- 59.A.** sprovodi kampanje na svim nivoima i u svim pokrajinama koje imaju za cilj rešavanje negativnih stavova prema Romima u društvu u celini, kao i da preduzme efikasne mere za sprečavanje nasilja i govora mržnje prema Romima.
- 59.B.** proceni posebnu situaciju romske dece i preduzme mere da olakša njihov pristup merama socijalne zaštite i programima socijalne integracije, uključujući kroz poboljšanje kulturne osetljivosti obezbeđenih usluga i podešavanje obima socijalnih programa.

Ove preporuke su date i u Trećem ciklusu UPR (6.51, 6.52. i 6.53).

Indikatori:

- 59.A.1.** Broj sprovedenih kampanja koje imaju za cilj rešavanje negativnih stavova prema Romima u društvu u celini;
- 59.A.2.** Broj izvršenih sankcija za govor mržnje i nasilje prema Romima
- 59.A.3.** Broj krivičnih prijava;
- 59.A.4.** Broj procesuiranih prijava;
- 59.B.1.** U okviru Nacionalnog plana akcije za decu ili drugog dokumenta za unapređenje politika u oblasti socijalne zaštite, propisane su mere i procedure za olakšanje pristupa uslugama i programima socijalne zaštite romskoj deci;
- 59.B.2.** Treninzi za CSR i zaposlene u obrazovnim institucijama za kulturno osetljivu komunikaciju i postupanje;
- 59.B.3.** Broj obučanih stručnjaka;
- 59.B.4.** Broj obuka;
- 59.B.5.** Broj usluga socijalne zaštite (npr. svratište) integrisanih u sistem.

Status:

- 59.A.** Tokom 2019. godine, nije došlo do značajnog napretka u pogledu sprovođenja kampanja koje bi imale za cilj rešavanje negativnih stavova prema Romima u društvu u celini kao ni preduzimanju drugih značajnih mera kako bi se sprečilo nasilje i govori mržnje prema pripadnicima romske nacionalne manjine.

Diskriminaciju prema pripadnicima romske nacionalne manjine potvrđuju česte pritužbe poverenici za zaštitu ravnopravnosti. Tako su, tokom 2017. godine, podnete 62 pritužbe u kojima je osnov diskriminacije nacionalna pripadnost i etničko poreklo, od čega su zbog pripadnosti romskoj nacionalnoj manjini bile podnete 33 pritužbe. Tokom 2018. godine, 28 pritužbi je bilo podneto gde je kao osnov diskriminacije navedena pripadnost romskoj nacionalnoj manjini, od ukupno 59 pritužbi za diskriminaciju na osnovu nacionalne pripadnosti. Brojevi ukazuju da su najugroženija i najviše diskriminisana nacionalna manjina, pripadnici romske nacionalne manjine.

U Krivičnom zakoniku nije inkriminisano krivično delo učinjeno iz mržnje zbog pripadnosti određenoj rasi, veroispovesti, nacionalnosti, etničkoj pripadnosti, zbog pola, seksualne orijentacije, rodnog identiteta drugog lica. Međutim, ukoliko je osnovno krivično delo motivisano mržnjom zbog posedovanja određenih ličnih svojstava oštećenog, to može da se ceni kao otežavajuća okolnost, osim u slučajevima kad je to svojstvo propisano kao obeležje krivičnog dela.

Niko nije dužan da se izjašnjava o nacionalnoj pripadnosti u postupcima pred tužilaštvom te zato ne postoji mogućnost dolaska do podatka o ukupnom broju izvršenih krivičnih sankcija za krivična dela usmerena prema Romima koja sadrže element mržnje prema pripadnicima ove nacionalne manjine.

59.B. Kao jedno od rešenja za ostvarivanje ove preporuke je neophodnost da se u okviru Nacionalnog plana akcije za decu ili drugog dokumenta za unapređenje politika u oblasti socijalne zaštite, propišu mere i procedure za olakšanje pristupa uslugama i programima socijalne zaštite romskoj deci. Nacionalni plan akcije za decu još uvek nije usvojen. U toku je usvajanje Strategije socijalne zaštite za period od 2019. do 2025. godine čiji nacrt teksta je razmatran na javnoj raspravi održanoj u maju 2019. godine. Ukoliko ne budu postojala dodatna sredstva za ostvarivanje Strategije, položaj Roma, pa samim tim i romske dece, u periodu predviđenom strategijom, neće moći značajno da bude poboljšan. Nacrtom strategije naznačen je jednak pristup svim osetljivim kategorijama kao i da će se pažnja usmeriti na mere u kojima se prepliću nadležnosti više sistema (sistem zdravstvene zaštite, socijalne zaštite, obrazovanja) kako bi se uspostavila efikasna saradnja bez preklapanja. Pored ovoga neophodno je definisati i olakšanje pristupa uslugama socijalne zaštite za sve ugrožene kategorije, pa tim i za Rome.

Republički zavod za socijalnu zaštitu vodi samo jedan program obuke koji se odnosi na tematiku osetljive komunikacije i postupanja pod nazivom Prepoznavanje i uvažavanje različitosti — kulturno kompetentna praksa u socijalnoj zaštiti. Program je do kraja aprila 2019. godine imao dve realizacije, s tim što su obe bile u decembru 2017. godine. Navedenim obukama su prisustvovali stručni radnici centara za socijalni rad, zaposleni u domovima za decu i mlade, domovima za stare i gerontološkim centrima, kao i specijalnih osnovnih i srednjih škola.

Kako bi se unapredio položaj Roma, neophodno je da država nastavi sa promovisanjem prava ove kategorije kroz razne kampanje, što bi dovelo do smanjenja diskriminacije pripadnika romske nacionalne manjine. Takođe, od ključnog značaja je usvajanje dokumenta kojim bi se unapredila politika socijalne zaštite i kojim bi bio olakšan pristup uslugama socijalne zaštite.

DECA KOJA ŽIVE I RADE NA ULICI

30. Preporuka:

Komiteet preporučuje da država potpisnica:

- 61.A.** proceni broj dece koja žive odnosno rade na ulici i koriguje studije o uzrocima njihovog položaja;
- 61.B.** sprovodi, nadgleda i ocenjuje Poseban izveštaj o dečijem prosjačenju u Republici Srbiji, uz aktivno učešće dece koja žive i rade na ulici;
- 61.C.** osigura da je podrška, posebno reintegracija sa porodicom ili smeštanje u sistem alternativnog zbrinjavanja, obezbeđena uz puno poštovanje najboljeg interesa deteta i da se daje dužna pažnja njihovim stavovima u skladu sa njihovim godinama i zrelosti.

Ove preporuke su obuhvaćene i Ciljevima održivog razvoja — Ciljem 5. Postići rodnu ravnopravnost i osnaživati sve žene i devojčice (5.1. i 5.2) kao i Ciljem 16. Promovisati miroljubiva i inkluzivna društva za održivi razvoj, obezbediti pristup pravdi za sve i izgraditi efikasne, pouzdane i inkluzivne institucije na svim nivoima (16.2. i 16.3).

Indikatori:

- 61.A.1.** Usaglašena definicija dece koja žive i rade na ulici koja će biti prihvaćena u svim relevantnim institucijama;
- 61.A.2.** Na osnovu usaglašene definicije, sistematski se prikupljaju podaci o deci koja žive i rade na ulici, disagregirani prema polu, uzrastu, mestu boravka;
- 61.A.3.** Sprovedena analiza o deci u uličnoj situaciji u Srbiji;
- 61.B.1.** Usvojena Nacionalna strategija za zaštitu dece uključene u život i rad na ulici;
- 61.B.2.** Usvojen Protokol za zaštitu dece uključene u život i rad na ulici koji utvrđuje nadležnosti i mere, postupke i aktivnosti državnih organa i javnih službi, način celovite razmene informacija, odgovornosti, mehanizam za kontrolu, praćenje primene i evaluaciju preduzetih mera, određuje timove stručnjaka za njihovo sprovođenje i telo koje će koordinisati njihove akcije i zajedničko postupanje;
- 61.B.3.** Izmenjen Zakon o javnom redu i miru kako bi se isključila prekršajna odgovornost deteta za prosjačenje;

- 61.B.4.** Izmenjeni propisi kojima se uređuju evidencije, kako bi se utvrdili načini prepoznavanja dečjeg prosjačenja i dečjeg rada, definisali indikatori za praćenje pojave i obezbedilo celovito praćenje slučajeva dečjeg prosjačenja;
- 61.B.5.** Izmenjeni propisi kojima se uređuju nadležnosti, ovlašćenja i poslovi komunalne policije kako bi se propisala obavezujuća obuka komunalnih policajaca za rad sa decom, a posebno za rad sa decom uključenom u život i rad na ulici;
- 61.C.1.** Broj i vrsta dugoročnih programa za podršku i reintegraciju dece uključene u život i rad na ulici, podeljen po tome da li ih sprovode državne socijalne ustanove ili OCD, i budžetska sredstva izdvojena za sprovođenje tih programa (po programu);
- 61.C.2.** Broj dece uključene u programe podrške i reintegracije (razvrstano prema uzrastu, polu, mestu porekla, etničkom i socijalnom poreklu);
- 61.C.3.** Broj dece uključene u život i rad na ulici korisnika usluga smeštaja, po vrsti usluge;
- 61.C.4.** Broj dece uključene u život i rad na ulici koja su izdvojena iz porodice;
- 61.C.5.** Udeo dece koja su izložena prosjačenju u ukupnom broju dece koja su smeštena u hraniteljske porodice;
- 61.C.6.** Udeo dece koja su izložena prosjačenju u ukupnom broju dece koja su smeštena u institucionalne oblike brige;
- 61.C.7.** Udeo dece koja su izložena prosjačenju u ukupnom broju dece koja su reintegrirane u porodice;
- 61.C.8.** Izrađena evaluacija stavova dece o nivou uključenosti tokom procesa odlučivanja o smeštaju u alternativne vidove brige/reintegraciju u porodice.

Status:

- 61.A.** Ne postoji usaglašena definicija dece koja žive i rade na ulici, prihvaćena u svim relevantnim institucijama. Izveštaji Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu pod nazivom „Deca u sistemu socijalne zaštite“ donose delimičan uvid u broj dece u uličnoj situaciji i njihov pristup uslugama socijalne zaštite. U 2016. godini od ukupnog broja dece na evidenciji centara za socijalni rad — 202.540, 202 (0,1%) su bila deca u uličnoj situaciji. U 2017. godine, od 201.097 dece na evidenciji, 362 odnosno 0,18% su bila deca u uličnoj situaciji, dok je u 2018. godini bilo ukupno 205.129 na evidenciji, od čega 102 odnosno 0,05% dece u uličnoj situaciji. Iako nije moguće ući u detaljniju analizu samo na osnovu trenda broja dece u uličnoj situaciji na evidenciji centara za socijalni rad, upadljivo je smanjenje broja dece iz ove kategorije za više od dve trećine, u 2018. Sa druge strane, ukupan broj korisnika na evidenciji raste. Takođe, malo je izvesno da je razlog smanjenja registrovanih korisnika, iznenadno poboljšanje njihovih životnih prilika.

Nezvanične procene govore da u Srbiji ima oko 2.000 dece koja žive i rade na ulici, uglavnom u velikim gradovima. Još uvek ne postoji sistematsko prikupljanje podataka o deci, već se za praćenje ostvarivanja prava dece koriste podaci iz različitih izvora, koji često nisu uporedivi jer se prikupljaju po različitoj metodologiji. Nedostatak pouzdanih i uporedivih podataka i evidencija otežava kreiranje delotvornih politika prema deci, kao i efikasnu međusektorsku saradnju. Iako najavljujvana u više navrata tokom poslednjih godina, još ne postoji analiza o deci u uličnoj situaciji u Srbiji. Već pomenuti izveštaji „Deca u sistemu socijalne zaštite“ prate broj dece u uličnoj situaciji u svratištima: 2016. godina — 301, 2017. godina — 356, 2018. godina — 265 dece.

Istraživanje Centra za integraciju mladih sprovedeno u 28 neformalnih naselja u Beogradu, Pravno socijalni položaj i ranjivost porodica i dece koja žive u neformalnim naseljima, objavljeno 2019. donosi uvide o položaju dece u uličnoj situaciji koja često dolaze upravo iz ovakvih tipova naselja. Ono ukazuje da je svako peto (98 od 487) dete povratnika obuhvaćenih istraživanjem, uključeno u život ili rad na ulici, što povećava rizike po zdravlje, blagostanje i budućnost ove dece. Izveštaj naglašava da je uključenost u život ili rad na ulici, u Beogradu ekstremno retka među decom koja dolaze iz drugačijih okruženja, kao i da činjenica da su uključena u život ili rad na ulici ovu decu stavlja u nepovoljniji položaj u odnosu na drugu, čak i samim neformalnim naseljima.

- 61.B.** Nema promena u odnosu na prethodni period izveštavanja kada je u pitanju Nacionalna strategija za zaštitu dece uključene u život i rad na ulici, to jest, ne postoji ovakva strategija. Nije izrađen ni usvojen Protokol za zaštitu dece uključene u život i rad na ulici, sem na nivou grada Beograda (izrađen u saradnji sa organizacijom Save the Children, 2016. godine, nije moguće pronaći ovaj dokument na sajtu Grada Beograda).

Kada je u pitanju prekršajna odgovornost deteta za prosjačenje, još uvek nije potpuno isključena te se mlađem maloletniku/ci (14-16 godina) može izreći vaspitni nalog, dok starijim maloletnicima/cama mogu biti izrečene krivične sankcije.

Propisi kojima se uređuju evidencije za utvrđivanje načina prepoznavanja dečjeg prosjačenja i dečjeg rada, definisali indikatori za praćenje pojave i obezbedilo celovito praćenje slučajeva dečjeg prosjačenja još nisu izmenjeni. Zakon o komunalnoj miliciji, usvojen 2019. godine u čl. 28. predviđa da ovlašćenja komunalne milicije prema maloletnim licima primenjuju komunalni milicionari posebno osposobljeni za rad sa maloletnicima.

61.C. Ne postoji sveobuhvatna baza dugoročnih programa za podršku i reintegraciju dece uključene u život i rad na ulici. Samo delimično se mogu prikupiti podaci podeljeni po vrsti pružaoca dugoročnog programa (državna socijalna ustanova ili organizacija civilnog društva). Takođe, delimični podaci se mogu prikupiti o budžetskim sredstvima izdvojenima za sprovođenje tih programa.

Do podatka o broju dece uključene u programe podrške i reintegracije (razvrstano prema uzrastu, polu, mestu porekla, etničkom i socijalnom poreklu) se, kao i za prethodni indikator, može doći samo parcijalno zbog nepostojanja sveobuhvatnog pregleda pružalaca usluga podrške, tipa programa i sl. Takođe, do podatka o broju dece uključene u život i rad na ulici korisnika usluga smeštaja, po vrsti usluge, se može doći delimično, uvidom u evidencije pružalaca usluga smeštaja za ovu kategoriju dece.

Do preciznog broja dece uključene u život i rad na ulici koja su izdvojena iz porodice, takođe nije moguće doći, jer se ne navodi dovoljno precizno razlog za primenu ove mere. U toku 2018. godine CSR je kao organ starateljstva, primenio mere starateljske zaštite za 634 deteta, što čini 13,57% od ukupnog broja dece pod starateljstvom. Među razlozima primene starateljske zaštite dominira lišenost roditelja roditeljskog prava odnosno poslovne sposobnosti sa 68,7%, a u velikoj većini razlog primene je neadekvatno roditeljsko staranje (54% — u 581 slučaju od ukupno 1.059). Kao i za prethodni indikator (broja dece uključene u život i rad na ulici koja su izdvojena iz porodice), ne može se doći do preciznog broja jer se eksplicitno ne navodi razlog (u ovom slučaju prosjačenje) za primenu mere smeštanja u hraniteljsku porodicu.

Iz razloga nedovoljno preciznog beleženja i praćenja ne može se doći do podatka o udelu dece koja su izložena prosjačenju u ukupnom broju dece koja su smeštena u institucionalne oblike brige, kao ni o udelu dece koja su izložena prosjačenju u ukupnom broju dece koja su reintegrirane u porodice. Ne postoji izrađena evaluacija stavova dece o nivou uključenosti tokom procesa odlučivanja o smeštaju u alternativne vidove brige/reintegraciju u porodice.

SEKSUALNA EKSPLOATACIJA I TRGOVINA LJUDIMA

31. Preporuka:

Komite preporučuje da država potpisnica:

- 63.A.** uspostavi adekvatne i koordinisane mehanizme za identifikaciju i zaštitu dece žrtava trgovine ljudima, uključujući sistematsku i pravovremenu razmenu informacija između nadležnih službenika, kao i da ojača kapacitete policajaca, granične policije, inspektora rada i socijalnih radnika za identifikovanje dece žrtava trgovine ljudima;
- 63.B.** osigura da deca žrtve trgovine ljudima dobijaju specijalizovanu negu, podršku i odgovarajući smeštaj.

Indikatori:

- 63.A.1.** Broj slučajeva trgovine decom na kojima su koordinisano saradivali organi, javne službe i OCD koje se bave zaštitom dece žrtava trgovine ljudima, na godišnjem nivou, uključujući i prema polu, uzrastu, nacionalnoj pripadnosti, mestu porekla, vrsti eksploatacije, tipu organa/organizacije uključenog u koordinisani rad;
- 63.A.2.** Broj postupaka za identifikaciju dece žrtava trgovine ljudima, na godišnjem nivou, uključujući i podatak o broju odbačenih prijava, prema podnosiocu prijave, uzrastu, polu, vrsti eksploatacije, nacionalnoj pripadnosti, mestu porekla, godišnje;

- 63.A.3.** Broj realizovanih programa obuke profesionalaca uključenih u identifikaciju dece žrtava trgovine ljudima, na godišnjem nivou, uključujući i broj obučeni službenika, prema instituciji, vrsti i nivou obuke;
- 63.A.4.** Izrađene Standardne operativne procedure postupanja sa žrtvama trgovine ljudima, sa posebnim osvrtom na decu žrtve;
- 63.B.1.** Broj i vrsta specijalizovanih programa i usluga za decu žrtve trgovine ljudima, uključujući i podatak o uslugama koje se nude na nivou opština;
- 63.B.2.** Broj i vrsta standardizovanih i licenciranih specijalizovanih usluga za decu žrtve trgovine ljudima;
- 63.B.3.** Broj dece žrtava trgovine ljudima koja su dobila specijalizovanu pomoć, podršku i smeštaj, u skladu sa svojim uzrastom, tj. usluge posebno razvijene za pomoć i podršku deci žrtvama trgovine ljudima (psihološka, pravna, medicinska, materijalna, osiguranje bezbednosti, smeštaj, reintegracija u sistem obrazovanja, socijalna inkluzija), na godišnjem nivou, uključujući i podatke o vrsti pružaoca usluge;
- 63.B.4.** Prosečno trajanje podrške i reintegracije deteta žrtve u okviru specijalizovanih programa i usluga.

Status:

- 63.A.** Postoji evidencija Centra za žrtve trgovine ljudima sa brojem postupaka za identifikaciju dece žrtava trgovine ljudima, na godišnjem nivou, uključujući i podatak o broju odbačenih prijavi, prema uzrastu, polu, vrsti eksploatacije, nacionalnoj pripadnosti, mestu porekla, na godišnjem nivou. Godišnji izveštaj iz 2016. nije dostupan na sajtu Centra, dok su izveštaji iz 2017. i 2018. dostupni.

Ne postoji sveobuhvatan pregled realizovanih programa obuke profesionalaca uključenih u identifikaciju dece žrtava trgovine ljudima, na godišnjem nivou, uključujući i broj obučeni službenika, prema instituciji, vrsti i nivou obuke. Mnoštvo obuka se sprovodi kroz programe institucionalne podrške podržane od strane donatora, kao i kroz projekte koje finansiraju donatori, a sprovode OCD.

Standardne operativne procedure postupanja sa žrtvama trgovine ljudima su izrađene i usvojene krajem januara 2019. U toku je prikupljanje informacija o iskustvima primene ovih procedura. Ne postoji posebna sekcija koja se odnosi na pretpostavljenu i identifikovanu decu žrtve, sa posebnim osvrtom na decu žrtve nisu izrađene. Umesto toga, kroz svaku fazu postupanja, napomenute su odgovorne institucije i koraci u postupanju ako je u pitanju dete, domaći ili strani državljanin. Na primer, ukoliko je u pitanju dete, odmah se obaveštava Centar za socijalni rad kako bi se preduzele mere zaštite iz nadležnosti organa starateljstva i ukoliko je potrebno, odredio staratelj koji će se starati o najboljem interesu deteta. Centar dalje započinje postupak pronalaženja porodice (u cilju spajanja porodice) i donosi odluku o spajanju maloletnika sa porodicom, ako je to u najboljem interesu deteta. Ako je u pitanju dete koje je strani državljanin, postupak se sprovodi zajedno sa međunarodnim organizacijama i Crvenim krstom Srbije, u saradnji sa Centrom za zaštitu žrtava trgovine ljudima.

- 63.B.** Ne postoji sveobuhvatna baza sa brojem i vrstom specijalizovanih programa i usluga za decu žrtve trgovine ljudima, uključujući i podatak o uslugama koje se nude na nivou opština. U godišnjim i statističkim izveštajima Centra za žrtve trgovine ljudima se navodi koja vrsta institucije ili organizacije je uputila žrtvu ali se ne elaborira dalji oblik niti obim saradnje prilikom podrške žrtvama.

Takođe, ne postoji sveobuhvatna baza sa brojem i vrstom standardizovanih i licenciranih specijalizovanih usluga za decu žrtve trgovine ljudima.

Ne vodi se sveobuhvatna baza sa podacima o deci žrtvama trgovine ljudima koja su dobila specijalizovanu pomoć, podršku i smeštaj, u skladu sa svojim uzrastom, tj. usluge posebno razvijene za pomoć i podršku deci žrtvama trgovine ljudima (psihološka, pravna, medicinska, materijalna, osiguranje bezbednosti, smeštaj, reintegracija u sistem obrazovanja, socijalna inkluzija), na godišnjem nivou, uključujući i podatke o vrsti pružaoca usluge. Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima objavljuje podatke o broju, polu, nacionalnosti, ali u objavljenim izveštajima za sada nema detalja o broju i tipu pruženih usluga. Deo podataka će biti moguće dobiti od Prihvatišta za decu Beograda koje od ove godine radi sa povećanim kapacitetima pružajući usluge smeštaja i zaštite, između ostalog, i deci žrtvama trgovine ljudima. Takođe, OCD koje pružaju usluge žrtvama trgovine ljudima imaju svoje individualne izveštaje i preglede.

Kao posledica izostanka podataka iz prethodnog pasusa, nije moguće doći ni do podataka o prosečnom trajanju podrške i reintegracije deteta žrtve u okviru specijalizovanih programa i usluga.

32. Preporuka:

U svetlu Opšteg komentara br. 10 (2007) o pravima dece na maloletničko pravosuđe, Komitet apeluje na državu potpisnicu da u potpunosti uskladi svoj sistem maloletničkog pravosuđa sa Konvencijom i drugim relevantnim standardima. Konkretno, Komitet apeluje na državu potpisnicu da:

- 65.A.** hitno uspostavi specijalizovane objekte i postupke suda za maloletnike sa odgovarajućim ljudskim, tehničkim i finansijskim resursima, kao i da obezbedi da specijalizovane sudije stalno dobijaju odgovarajuću obuku;
- 65.B.** osigura pružanje kvalifikovane i besplatne pravne pomoći deci u sukobu sa zakonom u ranoj fazi postupka i tokom pravnog postupka;
- 65.C.** osigura da se alternativne mere za pritvor, kao što su diverzione mere, uslovna kazna, posredovanje, savetovanje ili usluge u zajednici, u potpunosti sprovode gde god je to moguće, kao i da obezbedi da se pritvor koristi kao poslednje sredstvo i na najkraći mogući vremenski period i da se redovno pregleda u cilju ukidanja;
- 65.D.** u slučajevima kada je pritvor neizbežan, obezbedi da su uslovi pritvora u skladu sa međunarodnim standardima, uključujući u pogledu pristupa obrazovanju i zdravstvenim uslugama.

Ova preporuka je predviđena i Ciljevima održivog razvoja (Cilj 16. Promovisati miroljubiva i inkluzivna društva za održivi razvoj, obezbediti pristup pravdi za sve i izgraditi efikasne, pouzdane i inkluzivne institucije na svim nivoima (16.2. i 16.3).

Indikatori:

- 65.A.1.** Razvijen kontinuirani specijalizovani program obuke u skladu sa relevantnim međunarodnim standardima i plan obuka za sve sudije i tužioce koji sude u ovoj materiji i ažuriran na godišnjem nivou;
- 65.A.2.** Broj obuka i broj polaznika — sudija i tužilaca koji postupaju u ovim predmetima;
- 65.B.** Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći koji vodi računa o pristupu pravdi ranjivim grupama, donet u Narodnoj skupštini;
- 65.C.1.** Usvojen podzakonski akt uz Zakon o izmenama i dopunama Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica koji predviđa sprovođenje alternativnih mera za pritvor;
- 65.C.2.** Obezbeđeni ljudski, tehnički i finansijski resursi za sprovođenje alternativnih mera za pritvor koje su dostupne u celoj zemlji;
- 65.C.3.** Savet za praćenje i unapređenje rada organa krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija prema maloletnicima prati primenu alternativnih mera za pritvor u celoj zemlji na godišnjem nivou;
- 65.D.1.** Usvojen podzakonski akt uz Zakon o izmenama i dopunama Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica koji reguliše uslove pritvora prema maloletnicima u skladu sa međunarodnim standardima;
- 65.D.2.** Savet za praćenje i unapređenje rada organa krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija prema maloletnicima prati primenu pritvora prema maloletnicima u celoj zemlji na godišnjem nivou.

Status:

- 65.A.** Pravosudna akademija u okviru Programa stalne obuke održava seminare na temu „Maloletnici kao učinioci krivičnih dela i maloletna lica kao oštećena krivičnim delom“ na kome se predstavljaju sledeće teme: Materijalno pravo u Zakonu o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica; izbor i izricanje krivičnih sankcija prema maloletnicima; Procesne odredbe iz Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica i njihova primena u praksi; Evropska konvencija o ljudskim pravima sa osvrtom na koncept „Pravosuđe po meri deteta“ kao i napomene i razlozi za donošenje novog Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i zaštiti maloletnih lica u krivičnom postupku. Takođe, obuka koja se tiče maloletnih učinilaca krivičnih dela je deo Programa početne obuke Pravosudne akademije.

- 65.B.** Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći je usvojen u novembru 2018. Zakon predviđa da besplatnu pravnu pomoć pružaju advokatura i službe pravne pomoći u jedinicama lokalne samouprave. Udruženja mogu pružati besplatnu pravnu pomoć samo na osnovu posebnih odredaba zakona koji uređuju pravo azila i zabranu diskriminacije. U ime udruženja koje pružaju besplatnu pravnu pomoć ovim zakonom je određeno da će je pružati advokati.

Besplatnu pravnu pomoć u službi pravne pomoći u jedinici lokalne samouprave ili u ime udruženja mogu pružati diplomirani pravnici, samo u okviru ovlašćenja koja su diplomiranim pravnicima određena zakonom kojim se uređuje odgovarajući postupak.

Pružaoци besplatne pravne pomoći, a udruženja u okviru ciljeva zbog kojih su osnovana, mogu da pružaju opšte pravne informacije i popunjavaju formulare, kao oblike besplatne pravne podrške. Dodatni uslov za pružanje besplatne pravne pomoći jeste i da je pružalac upisan u Registar pružalaca besplatne pravne pomoći i besplatne pravne podrške.

Deca u sukobu sa zakonom imaju obezbeđenu besplatnu pravnu pomoć, ali nemaju uvek deca žrtve/svedoci, deca u građanskim sudskim postupcima i u slučajevima kršenja prava deteta u različitim sistemima.

- 65.C.** Podzakonski akti koji regulišu sprovođenje alternativnih mera za pritvor i vaspitnih naloga uz Zakon o izmenama i dopunama Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica nisu doneti ni 12 godina nakon usvajanja ovog zakona. Takođe, nisu obezbeđeni ljudski, tehnički i finansijski resursi za sprovođenje alternativnih mera za pritvor koje su dostupne u celoj zemlji. Na nivou zemlje se nedovoljno i neujednačeno primenjuju vaspitni nalozi, a na nivou lokalne zajednice ne postoje odgovarajući programi u okviru kojih se radi kako sa maloletnim učiniocima krivičnih dela (krivično odgovornim licima koja su navršila 14 godina), tako i sa decom u sukobu sa zakonom koja su mlađa od 14. godina. Sve ovo predstavlja kršenje međunarodnih standarda i razloge za zabrinutost. Postojale su različite projektne inicijative u cilju reforme sistema pravosuđa po meri deteta u prethodnom periodu ali još uvek nije pronađeno održivo, sistemsko rešenje koje bi bilo u skladu sa relevantnim međunarodnim standardima.

Positivan pomak predstavlja formiranje i aktivna uloga Saveta za praćenje i unapređenje rada organa krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija prema maloletnicima.

- 65.D.** Podzakonski akt uz Zakon o izmenama i dopunama Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica koji reguliše uslove pritvora prema maloletnicima u skladu sa međunarodnim standardima nije usvojen ni 12 godina nakon donošenja ovog zakona. Rad i redovno sastajanje Saveta za praćenje i unapređenje rada organa krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija prema maloletnicima predstavlja pozitivan korak ali ovo telo i dalje ne prati primenu pritvora prema maloletnicima u celoj zemlji na godišnjem nivou.

DECA ŽRTVE I SVEDOCI KRIVIČNIH DELA

33. Preporuka:

Komitet preporučuje da država potpisnica:

- 67.A.** preduzme mere da uskladi Zakonik o krivičnom postupku i Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica i da isključi mogućnost ispitivanja posebno osetljivih svedoka;
- 67.B.** ubrza uspostavljanje postupaka prilagođenih deci i osigura da se razgovori obavljaju na odgovarajući način, u odsustvu optuženog i od strane adekvatno obučenog sudskog osoblja, da bi se sprečila ponovna viktimizacija i traumiranje dece.

Indikatori:

- 67.A.** Zakon o izmenama i dopunama Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica koji sadrži odredbe o zaštiti dece oštećenih i svedoka u skladu sa međunarodnim standardima donet u Narodnoj skupštini;
- 67.B.1.** Dostupnost usluga podrške deci oštećenim i svedocima u krivičnom postupku i njihovim porodicama na nivou cele zemlje;

- 67.B.2.** Usluge podrške deci oštećenim i svedocima u krivičnom postupku su finansirane iz budžeta Republike Srbije;
- 67.B.3.** Postojanje smernica za pravosudne organe za postupanje sa decom u krivičnim postupcima u skladu sa međunarodnim standardima;
- 67.B.4.** Savet za praćenje i unapređenje rada organa krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija prema maloletnicima prati primenu mera zaštite dece oštećenih i svedoka u krivičnom postupku u celoj zemlji na godišnjem nivou;
- 67.B.5.** Postojanje kontinuirane obuke za stručnjake koji rade sa decom oštećenim i svedocima u krivičnom postupku (sudije, tužioci, policija, advokati, stručnjaci centara za socijalni rad, pružaoci usluga) i plana obuke, ažuriranih na godišnjem nivou;
- 67.B.6.** Broj obuka, broj obučanih stručnjaka.

Status:

- 67.A.** Zakon o izmenama i dopunama Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica koji sadrži odredbe o zaštiti dece oštećenih i svedoka u skladu sa međunarodnim standardima nije usvojen. Plan rada Vlade Republike Srbije za 2019. godinu predviđa da će među aktima koje Vlada predlaže Narodnoj skupštini biti i Predlog zakona o izmenama i dopunama Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, sa rokom do juna 2019. godine.

Od kada je u martu 2018. godine Ministarstvo pravde formiralo je radnu grupu za pripremu predloga Zakona o izmenama i dopunama Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, nije utvrđen plan rada sa jasno postavljenim zaduženjima članova radne grupe i utvrđenim rokovima niti je Ministarstvo pravde objavilo tekst koji bi bio spreman za dalji proces javnih konsultacija i javne rasprave. Ovo predstavlja razlog za zabrinutost pre svega zbog potreba unapređenja prava dece kao učinilaca i žrtava i svedoka krivičnih dela ali i značajno kašnjenje u odnosu na postavljeni rok u Akcionom planu za Poglavlje 23 — 2015. godina.

- 67.B.** Deca oštećeni i svedoci u krivičnom postupku ne dobijaju podršku, ni iz budžeta Republike Srbije, a ni iz projektnih sredstava. Ovo pitanje bi takođe trebalo urediti izmenama i dopunama Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica kako bi se pronašlo održivo rešenje za podršku deci oštećenima i svedocima krivičnih dela u cilju smanjenja sekundarne viktimizacije i prevazilaženja pretrpljene traume.

Smernice za pravosudne organe za postupanje sa decom u krivičnim postupcima u skladu sa međunarodnim standardima su pripremljene kroz projekat koji je sproveo UNICEF, IPA 2013. Ne postoji kontinuirana multisektorska obuka za sve stručnjake koji rade sa decom oštećenim i svedocima u krivičnom postupku (sudije, tužioci, policija, advokati, stručnjaci centara za socijalni rad, pružaoci usluga). Pozitivan pomak predstavlja aktivna uloga Saveta za praćenje i unapređenje rada organa krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija prema maloletnicima na promovisanju prava dece žrtava i svedoka u krivičnom postupku ali i dalje ne prati primenu mera zaštite dece oštećenih i svedoka u krivičnom postupku u celoj zemlji na godišnjem nivou. Takođe, pozitivan pomak u ovoj oblasti predstavlja priprema Nacrta nacionalne strategije za zaštitu žrtava i svedoka krivičnih dela i pripadajućeg akcionog plana.

PRAĆENJE PRETHODNIH ZAKLJUČNIH ZAPAŽANJA I PREPORUKA KOMITETA O FAKULTATIVNOM PROTOKOLU O PRODAJI DECE, DEČIJOJ PROSTITUCIJI I DEČIJOJ PORNOGRAFIJI

34. Preporuka:

Komiteo apeluje na državu potpisnicu da hitno preduzme sve neophodne mere za sprovođenje navedene preporuke, a posebno da:

- 69.A.** uspostavi u domaćem zakonodavstvu izričitu definiciju krivičnog dela prodaje dece i osigura da je ona uključena u relevantno zakonodavstvo u skladu sa članovima 2 i 3 Fakultativnog protokola;
- 69.B.** preduzme sve neophodne mere za rešavanje problema prodaje dece, dečije prostitucije i trgovine ženama u seksualne svrhe u romskim zajednicama;
- 69.C.** uspostavi i vrši vanteritorijalnu nadležnost nad svim krivičnim delima počinjenim prema Fakultativnom protokolu bez primene kriterijuma dvostrukog kriminaliteta;
- 69.D.** ojača svoj sistem socijalne zaštite tako da obuhvati svu decu žrtve krivičnih dela počinjenih prema Fakultativnom protokolu, uključujući romsku decu, decu izbeglice i tražioce azila, interno raseljenu decu, decu migrante i decu pogođenu migracijama;
- 69.E.** preduzme sve neophodne mere da se uspostavi mehanizam za rehabilitaciju, oporavak i reintegraciju dece žrtava krivičnih dela počinjenih prema Fakultativnom protokolu.

Indikatori:

- 69.A.** Prodaja dece je eksplicitno propisana kao krivično delo u Krivičnom zakoniku Srbije;
- 69.B.1.** Broj slučajeva prodaje dece, dečije prostitucije i trgovine ženama u seksualne svrhe u romskim zajednicama; na kojima su koordinisano saradivali organi, javne službe i OCD koje se bave zaštitom prava deteta, na godišnjem nivou, uključujući i prema polu, uzrastu, nacionalnoj pripadnosti, mestu porekla, vrsti eksploatacije, tipu organa/organizacije uključenog u koordinisani rad;
- 69.B.2.** Broj postupaka za identifikaciju žrtava prodaje dece, dečije prostitucije i trgovine ženama u seksualne svrhe u romskim zajednicama; na godišnjem nivou, uključujući i podatak o broju odbačenih prijavi, prema podnosiocu prijave, uzrastu, polu, vrsti eksploatacije, nacionalnoj pripadnosti, mestu porekla, na godišnjem nivou;
- 69.B.3.** Broj realizovanih programa obuke profesionalaca uključenih u identifikaciju žrtava prodaje dece, dečije prostitucije i trgovine ženama u seksualne svrhe u romskim zajednicama; na godišnjem nivou, uključujući i broj obučeni službenika, prema instituciji, vrsti i nivou obuke;
- 69.B.4.** Broj i vrsta specijalizovanih programa i usluga za decu žrtve prodaje dece, dečije prostitucije i trgovine ženama, uključujući i podatak o uslugama koje se nude na nivou opština;
- 69.B.5.** Broj i vrsta standardizovanih i licenciranih specijalizovanih usluga za decu žrtve prodaje, dečije prostitucije i trgovine ženama;
- 69.B.6.** Broj žrtava prodaje dece, dečije prostitucije i trgovine ženama koje su dobila specijalizovanu pomoć, podršku i smeštaj, u skladu sa svojim uzrastom, tj. usluge posebno razvijene za pomoć i podršku žrtvama prodaje dece, dečije prostitucije i trgovine ženama (psihološka, pravna, medicinska, materijalna, osiguranje bezbednosti, smeštaj, reintegracija u sistem obrazovanja, socijalna inkluzija), na godišnjem nivou, uključujući i podatke o vrsti pružaoca usluge;
- 69.B.7.** Prosečno trajanje podrške i reintegracije deteta žrtve u okviru specijalizovanih programa i usluga.
- 69.B.8.** Broj i vrsta preventivnih programa sprovedenih u romskoj zajednici, posebno programa koje sprovede romske organizacije, uključujući i podatak o broju učesnika, vrsti programa, mestu sprovođenja, organizaciji/službi koja je sprovedla aktivnosti, visini sredstava uloženi u programe.
- 69.C.** Izmena zakona, kojom se uspostavlja univerzalna nadležnost;
- 69.D.1.** Broj usluga koje koriste deca žrtve krivičnih dela počinjenih prema Fakultativnom protokolu, uključujući romsku decu, decu izbeglice i tražioce azila, interno raseljenu decu, decu migrante i decu pogođenu

migracijama, bez diskriminacije, uključujući specijalizovane usluge, po opštini, polu, uzrastu, vrsti krivičnog dela, vrsti eksploatacije;

- 69.D.2.** Broj pritužbi za nepružanje usluga socijalne zaštite romskoj deci, deci izbeglicama i tražiocima azila, interno raseljenoj deci, deci migrantima i deci pogođenoj migracijama;
- 69.D.3.** Broj i vrsta specijalizovanih usluga za decu žrtve trgovine ljudima dostupnih prema opštini.
- 69.E.1.** Broj i vrsta specijalizovanih programa i usluga za decu žrtve zločina počinjenih prema Fakultativnom protokolu;
- 69.E.2.** Broj i vrsta standardizovanih i licenciranih specijalizovanih usluga za decu žrtve zločina počinjenih prema Fakultativnom protokolu;
- 69.E.3.** Broj dece žrtava zločina počinjenih prema Fakultativnom protokolu koja su dobila specijalizovanu pomoć, podršku i smeštaj, u skladu sa svojim uzrastom, tj. usluge posebno razvijene za pomoć i podršku za decu žrtve zločina počinjenih prema Fakultativnom protokolu (psihološka, pravna, medicinska, materijalna, osiguranje bezbednosti, smeštaj, reintegracija u sistem obrazovanja, socijalna inkluzija), na godišnjem nivou, uključujući i podatke o vrsti pružaoca usluge;
- 69.E.4.** Prosečno trajanje podrške i reintegracije deteta žrtve u okviru specijalizovanih programa i usluga.

Status:

- 69.A.** Prodaja dece i dalje NIJE eksplicitno propisana kao krivično delo u Krivičnom zakoniku Srbije;
- 69.B.** Ne postoji sveobuhvatni pregled broja slučajeva prodaje dece, dečije prostitucije i trgovine ženama u seksualne svrhe u romskim zajednicama; na kojima su koordinisano saradivali organi, javne službe i organizacije civilnog društva koje se bave zaštitom prava deteta, na godišnjem nivou, uključujući i prema polu, uzrastu, nacionalnoj pripadnosti, mestu porekla, vrsti eksploatacije, tipu organa/organizacije uključenog u koordinisani rad.

Takođe, ne postoji sveobuhvatni pregled broja postupaka za identifikaciju žrtava prodaje dece, dečije prostitucije i trgovine ženama u seksualne svrhe u romskim zajednicama; na godišnjem nivou, uključujući i podatak o broju odbačenih prijavi, prema podnosiocu prijave, uzrastu, polu, vrsti eksploatacije, nacionalnoj pripadnosti, mestu porekla, na godišnjem nivou.

Ne postoji sveobuhvatni pregled realizovanih programa obuke profesionalaca uključenih u identifikaciju žrtava prodaje dece, dečije prostitucije i trgovine ženama u seksualne svrhe u romskim zajednicama; na godišnjem nivou, uključujući i broj obučeni službenika, prema instituciji, vrsti i nivou obuke, kao ni pregled broja i vrste specijalizovanih programa i usluga za decu žrtve prodaje dece, dečije prostitucije i trgovine ženama, uključujući i podatak o uslugama koje se nude na nivou opština.

Takođe, nije moguće naći sveobuhvatan pregled broj i vrsta standardizovanih i licenciranih specijalizovanih usluga za decu žrtve prodaje, dečije prostitucije i trgovine ženama.

Ne postoji sveobuhvatan pregled broja žrtava prodaje dece, dečije prostitucije i trgovine ženama koje su dobila specijalizovanu pomoć, podršku i smeštaj, u skladu sa svojim uzrastom, tj. usluge posebno razvijene za pomoć i podršku žrtvama prodaje dece, dečije prostitucije i trgovine ženama (psihološka, pravna, medicinska, materijalna, osiguranje bezbednosti, smeštaj, reintegracija u sistem obrazovanja, socijalna inkluzija), na godišnjem nivou, uključujući i podatke o vrsti pružaoca usluge.

Nema ni podataka o prosečnom trajanju podrške i reintegracije deteta žrtve u okviru specijalizovanih programa i usluga.

Takođe, ne postoji sveobuhvatni pregled broja i vrsta preventivnih programa sprovedenih u romskoj zajednici, posebno programa koje sprovode romske organizacije, uključujući i podatak o broju učesnika, vrsti programa, mestu sprovođenja, organizaciji/službi koja je sprovela aktivnosti, visini sredstava uloženi u programe.

- 69.C.** Nije izvršena izmena Krivičnog zakonika radi uspostavljanja i vršenja univerzalne nadležnosti nad svim krivičnim delima počinjenim prema Fakultativnom protokolu.
- 69.D.** Ne postoji sveobuhvatna baza dugoročnih programa i usluga podrške za svu decu žrtve krivičnih dela počinjenih prema Fakultativnom protokolu, uključujući romsku decu, decu izbeglice i tražioce azila,

interno raseljenu decu, decu migrante i decu pogođenu migracijama, bez diskriminacije, uključujući specijalizovane usluge, po opštini, polu, uzrastu, vrsti krivičnog dela, vrsti eksploatacije.

Kada je u pitanju broj pritužbi za nepružanje usluga socijalne zaštite romskoj deci, deci izbeglicama i tražiocima azila, interno raseljenoj deci, deci migrantima i deci pogođenoj migracijama delimično se mogu pronaći u godišnjim izveštajima objavljenim na internet stranicama Zaštitnika građana i Poverenika za zaštitu ravnopravnosti. Izveštaji Poverenika za zaštitu ravnopravnosti pružaju pregled diskriminatornih postupaka po raznim osnovama i pred širokim krugom javnih institucija, pružalaca usluga.

Ne postoji sveobuhvatna baza specijalizovanih usluga za decu žrtve trgovine ljudima dostupnih na lokalnom nivou.

- 69.E.** I dalje ne postoji pregled broja i vrsta specijalizovanih programa i usluga za decu žrtve zločina počinjenih prema Fakultativnom protokolu, kao ni pregled broja i vrsta standardizovanih i licenciranih specijalizovanih usluga za decu žrtve zločina počinjenih prema Fakultativnom protokolu.

Ne vode se ni evidencije o deci žrtvama zločina počinjenih prema Fakultativnom protokolu koja su dobila specijalizovanu pomoć, podršku i smeštaj, u skladu sa svojim uzrastom, tj. usluge posebno razvijene za pomoć i podršku za decu žrtve zločina počinjenih prema Fakultativnom protokolu (psihološka, pravna, medicinska, materijalna, osiguranje bezbednosti, smeštaj, reintegracija u sistem obrazovanja, socijalna inkluzija), na godišnjem nivou, uključujući i podatke o vrsti pružaoca usluge.

Kao posledica izostanka vođenja podataka iz prethodnog pasusa, nije moguće doći ni do podataka o prosečnom trajanju podrške i reintegracije deteta žrtve u okviru specijalizovanih programa i usluga.

Komiteta, kao i u prethodnim zapažanjima, ukazuje na nedostatke u vezi sa punim ostvarivanjem zabrane učešća dece u oružanim sukobima koja je regulisana Fakultativnom protokolu o deci u oružanim sukobima (u daljem tekstu: Fakultativni protokol) koji je Republika Srbija ratifikovala 31. januara 2003. godine.

PRAĆENJE PRETHODNIH ZAKLJUČNIH ZAPAŽANJA I PREPORUKA KOMITETA O FAKULTATIVNOM PROTOKOLU O DECI U ORUŽANOM SUKOBU

35. Preporuka:

Komiteta ponavlja svoje prethodne preporuke (CRC/C/OPAC/SRB/1) i konkretno apeluje na državu potpisnicu da:

- 71.A.** izmeni svoju izjavu datu prilikom ratifikacije Fakultativnog protokola u kojoj se ističe da vojno sposobno lice može izuzetno biti regrutovano u kalendarskoj godini u kojoj navršava sedamnaest godina, na sopstveni zahtev ili za vreme ratnog stanja, i da je uskladi sa Zakonom o vojnoj, radnoj i materijalnoj obavezi;
- 71.B.** uspostavi u domaćem zakonodavstvu odredbu kojom se izričito inkriminiše regrutovanje dece od strane nedržavnih oružanih grupa;
- 71.C.** uspostavi i vrši vanteritorijalnu nadležnost nad zločinima počinjenim prema Fakultativnom protokolu bez primene kriterijuma dvostrukog kriminaliteta.

Indikatori:

- 71.A.** Izmenjena izjava data prilikom ratifikacije Fakultativnog protokola u kojoj se ističe da vojno sposobno lice može izuzetno biti regrutovano u kalendarskoj godini u kojoj navršava sedamnaest godina, na sopstveni zahtev ili za vreme ratnog stanja i usklađena izjava sa Zakonom o vojnoj, radnoj i materijalnoj obavezi;
- 71.B.** Doneta je zakonska odredba kojom se izričito inkriminiše regrutovanje dece od strane nedržavnih oružanih grupa;
- 71.C.** Izmenjen zakon tako da se za ova dela uvodi univerzalna nadležnost.

Status:

- 71.A.** Na dan pisanja ovog izveštaja, izjava data prilikom ratifikacije Fakultativnog protokola nije prome-
njena i usklađena sa Zakonom o vojnoj radnoj i materijalnoj obavezi. Međutim, izmena Zakon o voj-
noj, radnoj i materijalnoj obavezi donela je izvesne novine i propisuje da lice postaje regrut u kalen-
darskoj godini u kojoj navršava 18 godina. Dalje, propisano je da regrutna obaveza, takođe, nastaje
u kalendarskoj godini u kojoj državljanin Republike Srbije navršava 18 godina. Prethodno navedeno
unapređuje položaj deteta i štiti njegova prava kroz zabranu regrutovanja pre nego što postane pu-
noletna osoba.
- 71.B.** Krivični zakonik ne propisuje krivično delo regrutacije dece od strane nedržavnih oružanih grupa.
- 71.C.** Kao ni prethodne dve preporuke, država nije preduzela neophodne mere kako bi se otklonili nedostaci
i kako bi se ostvarile date preporuke. Ekstrateritorijalna sudska nadležnost Republike Srbije podleže kri-
terijumu dvostruke inkriminacije.

Neophodno je da Srbija obezbedi da domaća zakonodavna regulativa uspostavi i vrši ekstrateritorijalnu
sudsku nadležnost nad zločinima počinjenim prema Fakultativnom protokolu. Kako bi se u potpunosti
poštovao član 4 Fakultativnog protokola neophodno je da država ovo krivično delo uvrsti u Krivični za-
konik.

RATIFIKACIJA FAKULTATIVNOG PROTOKOLA O KOMUNIKACIJSKIM PROCEDURAMA

36. Preporuka

- 73.** Komitet preporučuje da država potpisnica, u cilju daljeg jačanja ostvarivanja prava deteta, ratifikuje
Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima deteta o komunikacijskim procedurama.

Indikator:

- 73.** Donet Zakon o ratifikaciji Međunarodne konvencije o zaštiti prava svih radnika migranata i članova
njihovih porodica.

Status:

Republika Srbija je među prvim državama potpisala Treći fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima deteta
o postupku po predstavkama (komunikacijskim procedurama), ali Protokol još uvek nije ratifikovan.

**CIP — Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд**

341.231.14-053.2(497.11)“2017/2019”

342.726-053.2(497.11)“2017/2019”

Stanje prava deteta u Republici Srbiji 2019. godine / publikaciju su pripremili Centar za prava deteta ... [et al.] / urednik izdanja Ines Cerović / Beograd : Centar za prava deteta, 2019 / 70 str. ; 30 cm / „Publikacija... objavljena je u okviru projekta ‘Praćenje primene preporuka Komiteta za prava deteta Ujedinjenih nacija sa posebnim fokusom na unapređenju participacije dece’..” --> kolofon

ISBN 978-86-83109-88-3

а) Конвенција о правима детета 1990 — Србија б) Права детета — Србија — 2017-2019 в) Деца — Међународна заштита — Србија — 2017-2019

COBISS.SR-ID 280849420

STANJE PRAVA DETETA

U REPUBLICI SRBIJI
2019. GODINE

www.cpd.org.rs

